

Pam 14

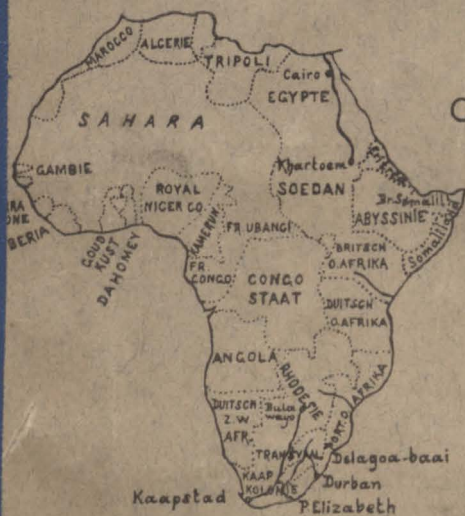
Republiek

LOSSE GEDACHTEN * * * *

* * * * OVER ZUID-AFRIKA

DOOR

OLIVE SCHREINER,

HAARLEM — H. D. TJEENK WILLINK & ZOON

1900.

E
491
am 14

(E)

29382

LOSSE GEDACHTEN OVER ZUID-AFRIKA.

OLIVE SCHREINER.

LOSSE GEDACHTEN * * * *
* * * * OVER ZUID-AFRIKA

+✚ DOOR ✚+

☉ OLIVE SCHREINER, ☉

.Naar het Engelsch door J. A. BIENTJES.

MET PORTRET VAN DE SCHRIJFSTER.

HAARLEM — H. D. TJEENK WILLINK & ZOON
1900.

Gedruckt bij J. A. BOOM, firma W. H. WOEST, te Haarlem.

I

Het Land.

Er zijn kunstenaars die, met groote liefde voor hun werk bezielde, dat, als zij het voltooid hebben, eenige jaren wegbergen om er, na verloop van eenigen tijd als zij het weder in handen nemen en het aldus op een eigenaardigen afstand kunnen beschouwen, uit een ander oogpunt nog eens een nieuw oordeel over te vellen, een nieuwen indruk van te krijgen, een indruk die niet mogelijk was onder den directen invloed der creatie en de gemoedsaandoeningen, daaraan onafscheidelijk verbonden.

Wat zulk een kunstenaar met een bepaald oogmerk doet, verlicht het leven soms onwillekeurig voor ons.

Het is de vraag of iemand zich ooit een goed denkbeeld heeft kunnen maken van zijn moeders gelaat in vergelijking van dat van andere menschen, vóórdat hij het, na jaren lange afwezigheid, heeft weergezien; en of er niet, of hij wil of niet, dan eerst de juiste indruk ontstaat van de schoonheid, het edele, het vermoede of den ouderdom daarvan; wat niet mogelijk was toen het iederen morgen voor hem verscheen, zoo goed als de zon voor hem opging. Wat waar is van iemands moeder is misschien nog meer waar wat zijn geboortegrond betreft. Dat is het terrein van al 's menschen ervaringen: het is de achtergrond van alles, wat tot zijn bewustzijn is doorgedrongen en het heeft al zijn gewaarwordingen en emoties gekleurd. Hij kan er evenmin een kalm, vergelijkend oordeel over vellen als de kunstenaar over het werk, dat hij zoo even schiep of een kind aan de moederborst over het gelaat, dat daarboven troonde.

Deze ongeschiktheid om objectief te oordeelen over zijne omgeving, waarvan men nog niet gescheiden is geweest, is trouwens een bekend verschijnsel voor iederen reiziger.

Als de burgemeester van een kleine duitsche of nederlandsche stad u rond moet leiden in zijn gemeente, dan zal hij u, tien tegen één gewed, niet de kleederdracht van zijne boeren, noch den ouden kerktoeren, noch een schilderij van Dürer, daar wellicht aanwezig, laten zien, maar dan zal hij uwe aandacht vestigen op de nieuwste verbetering van de verlichting in zijn gemeente. Die kleederdrachten, die kerk en die schilderij zijn misschien eenig in Europa, wellicht in de geheele wereld, en toch zal hij u medesleepen om de rij nieuwe gas-lantaarns in zijn straten te laten zien. Maar die lantaarns zijn fonkelnieuw en zij hebben der gemeente item-zoo veel gekost: daar heeft *hij* oog voor: *objectief* kan hij ze niet beschouwen.

De bewoner van een der merkwaardigste en schoonste steden der koloniën vergt niet van u, dat gij bewonderend stilstaat voor de fraaie eeuwen-oude olm of eik, die hij u zou kunnen laten zien of voor het liefelijk landschap, de zonderlinge mengeling van rassen, merkwaardig om te aanschouwen, waarvoor hij van u bewondering zou kunnen eischen, maar *wel* wil hij weten, hoe gij over de dokken en de openbare gebouwen van zijn stad denkt.

Hij mist een zekere vrijheid en onbevangenheid van blik, om kritisch en vergelijkend de werkelijke waarde van een en ander te beoordeelen.

Een zekere afstand is noodzakelijk om duidelijk een totaal-indruk, een overzicht over geographische en ethnologische toestanden te nemen. Het is waarlijk niet aan het toeval toe te schrijven, dat de meer wetenschappelijke uiteenzetting der amerikaansche democratie het werk is van een Franschman, dat de beste geschiedenis van de fransche revolutie door een Engelschman is geschreven en dat de fraaiste geschiedenis der engelsche letterkunde van de hand van een Franschman is.

Het zien op een afstand is een wezenlijke voorwaarde voor een inderdaad scherpe, onpartijdige, objectieve waarneming, om n.l. de grootste en belangrijkste en sterkst sprekende eigenschappen in breede trekken op te merken.

Het is vrijwel gewoonte om den reiziger, die zeer snel een land doorreist en er dan dadelijk zijn indrukken van op schrift brengt, uit te lachen. Toch is het een waarheid, dat hij veel ziet, wat voor de oogen der bewoners zelf verborgen blijft, òf — niet opgemerkt wordt. Gewoonte en sleur verblinden hen voor het waarnemen

van sommige dingen. Zij zijn verontwaardigd wanneer zij hooren beweren dat hun land onvruchtbaar is, dat er weinig stroomende rivieren zijn, dat de bevolking dun gezaaid is en de groenten er zeldzaam zijn; daarentegen doet het hun ontzaglijk veel plezier, maar staan zij tegelijk er over verwonderd te hooren, dat de lucht in hun land zoo helder, zoo zuiver en opwekkend is en de zoo veelvuldig geschakeerde bevolking van hun land, uit een wetenschappelijk oogpunt zoo merkwaardig is, en toch zijn dit de meest in het oog springende, uitwendige karaktertrekken, die hun land van alle andere landen der wereld onderscheiden.

Toch heeft in zekeren zin de bevolking van een land gelijk, als zij zulke vogelvlucht-perspectieven van vreemdelingen op hunne woonplaats mistrouwt en van weinig waarde acht. Daarvoor is nl. wel degelijk een kennis van het land noodig, die alleen verkregen kan worden door iemand, die in het land zelf geboren en getogen is, of ten minste in een zeer intieme betrekking en aanraking met de bewoners daarvan gekomen is en die nooit het deel zal worden van iemand, die dat land vóór zijn dertigste levensjaar niet heeft gekend.

Er bestaat een zekere subjectieve sympathie, een begrijpen van de deugden, zoowel als de gebreken van een volk, van de wijze van zijn der verschillende elementen daarvan, welke alleen mogelijk is voor iemand, die dat land het zijne, zijn vader- of zijn moederland mag noemen. De vreemdeling ziet een zeker geographisch terrein zonder daar eenig gevoel in te leggen, doch de gewaarwordingen van den mensch, die aan den voet van zulk een gebergte heeft geleefd en geworsteld, blijven hem vreemd. Hij merkt wel afwijkende, karakteristieke, soms zeer vreemde gewoonten op, maar van de maatschappelijke toestanden, welke deze geboren deden worden en de hartstochten, welke worden opgevekt om ze te handhaven, daarvan beseft hij weinig of niets.

Deze nauwkeurige, met zeer veel gevoel doorweven, geheel eigendom geworden kennis van een land en volk wordt echter in zijn besten, volledigen vorm slechts het eigendom van den kunstenaar en den uitstekende onder de menschen, aan hem, die geboren is om anderen te leiden en vóór te lichten.

Voor een Balzac was niets gemakkelijker dan de beschrijving van dat kosthuis, waar hij in Parijs gewoond had: niemand in geheel Europa zou zoo natuurgetrouw tot zelfs de stoelen en tafels in dat gebouw hebben uitgebeeld, en een zoo levendigen indruk gewekt hebben van de menschen, die daar met hem hadden verkeerd, omdat hij die omgeving met een geniaal schildersoog had waargenomen.

Voor een Gladstone is niets gemakkelijker dan een redevoering te bedenken en uit te spreken, die een vijfduizendtal Schotten of Ieren, zelfs Engelschen, in geestdriftige vervoering brengt. Een vreemdeling zou misschien logische argumenten, daarin vervat, nog scherper toe kunnen spitsen, maar al die registers zoo uit te trekken en al die snaren zóó aan te roeren, dat hij met zijn auditorium eigenlijk kan doen, wat hij wil en hen tot een ware extaze brengt, dát is slechts mogelijk voor den man, in wien ook al deze registers en snaren weérklinken, die hen van *a* tot *z* kent en ze beheerscht.

Beide die vormen van kennis nu, de intellectueele en afgetrokene, de andere, die met gevoel en sympathie doorweven is, zijn eigenlijk noodig voor het ware en geheele begrijpen van een land en volk. Als het waar is, dat iemand iets niet volkomen kent en doorziet, voordat hij het met een koel hoofd op een afstand heeft beschouwd, niet minder waar blijft het, dat iemand evenmin iets in waarheid kent, als hij het niet heeft lief gehad.

Indien nu de verschillende kijkjes, in de volgende bladzijden op land en volk van de Transvaal gegeven, eenige aanspraak op kennisneming en belangstelling zullen waardig blijken te zijn, dan wil de schrijfster deze in geen deele op rekening eener bijzondere bekwaamheid voor het bepleiten der belangen, die hier behandeld worden, geschoven zien — want inderdaad bestaat deze niet, — maar een mogelijk succes in het wekken van belangstelling moet en kan hier slechts worden toegeschreven aan een bijzonder gelukkig toeval in de levensomstandigheden van de schrijfster, dat zij namelijk geboren en opgevoed werd in het land, dat zij hier beschrijft en dat zij daarna, na jarenlange afwezigheid, heeft weérgezien en scherp waargenomen, dus in de tweevoudige gunstige omstandigheid is geweest, waarover hierboven is gesproken. Half was zij een vreemde bezoekerster en reizigster, maar voor de andere helft was zij ook door banden van diepe indrukken der jeugd aan dat land gehecht. En zoo is daar misschien in hare opmerkingen en de reproductie daarvan iets van een bijzondere — wij ontveinzen het ons niet, altijd slechts van betrekkelijke — waarde, dat echter door de gunstige omstandigheden waarin de schrijfster heeft verkeerd, verklaard wordt.

Voor een juist en recht begrijpen van het *volk* van Zuid-Afrika en zijne eigenschappen en geschiedenis, is een eerste vereischte, dat men een juist inzicht krijgje in den aard van hun *land*.

Nemen wij als Zuid-Afrika aan het land dat zich zuidwaarts van de Zambesi en het meer Ngami tot Kaap Agulhas uitstrekt, dan mogen we gerust beweren, dat weinige zulke uitgestrektheden zulk een verscheidenheid van aard aanbieden als juist deze, terwijl er toch van Walvisch-Baai tot Algoa, zoowel als van de Zambesi tot Kaapstad zekere eenheid heerscht. Geen mensch, die in Zuid-Afrika geboren is en die er, na eenigen tijd van afwezigheid, weér werd terug gebracht, zou er over kunnen aarzelen om het als zijn geboortegrond te herkennen en die iets anders ooit met dit eigenaardige land zou kunnen verwarren.

De meest in het oog vallende karaktertrek van dit terrein is de strook laagland, die langs de geheel zuid- en oostkust loopt, welk laagland binnenwaarts door een hoogvlakte en hier en daar zelfs door hooge bergen wordt begrensd. In het westelijk gedeelte van dit werelddeel bestaat de kust uit een gordel en netwerk van hooge bergen, eenige honderden mijlen ver, gescheiden door smalle valleien en kleine vlakten. Zij bestaan uit plutonische doch in lagen uitgestrekte rotsgesteenten, met teelaarde overdekt, doch overal de sporen vertoonende van titanische onderaardsche, voorhistorische werking. Vele van die bergruggen schijnen als door één reusachtige stuiptrekking der aarde te zijn opgeheven; kale rotsen toch, oorspronkelijk blijkbaar uit evenwijdige horizontale lagen bestaande, zijn overeind gezet, terwijl hun dwarsprofiel een reeks van uitgebreide bergtoppen uitmaakt.

In de stille vreedzame dalen aan den voet dezer bergen vindt men waterstroomen, die echter naar gelang van het jaargetijde het grootst denkbaar verschil van aanzicht opleveren: in de lente bedekt de afrikaansche heide hen, zoodat ze zelfs niet als rivierbeddingen herkenbaar zijn; de roode, witte en vleeschkleurige bloemkelkjes vertoonen zich op alle plekken en kleine boerderijen vertoonen zich allerwege tegen de hellingen der bergen, de witte huisjes en hunne groene wijngaarden overal helder tegen dien donkeren achtergrond der rotsachtige bergen afstekende. Hier en daar vindt men kleine steden en dorpen, alle van die welbekende type, zooals die alleen door de oude Hollanders en Hugenoten werden gebouwd, met rechte straten, aan iederen kant een rij boomen, met goten aan den kant; de huizen met stroo gedekt, met trapgeveltjes, van voren gewit en met groene blinden voorzien, een beetje naar achteren in een kleinen tuin geschoven, met steenen trappen en een bankje voor de deur, in de schaduw van zware boomen, terwijl de wijn- of boomgaarden achter het huis gelegen zijn.

Niemand zou tegenwoordig meer zulke stadjes of dorpen kunnen bouwen. Zij hebben geheel en al het rustige en stijve karakter van hollandsche boerenplaatsen; zij zijn even karakteristiek als de bergen, in welker nabijheid zij gelegen zijn.

Misschien ziet men de westelijke provincie van Zuid-Afrika van haar voordeeligsten kant in de Heks-Rivier-vallei, met die bergen, bestaande uit vasten rotssteen, die aan beide zijden duizenden voeten hoog zijn, soms de grilligste teekenen en dwarsprofielen vertoonend en daar beneden in de diepte, aan hun voet, de schilderachtigste dalen, bezaaid met welvarende wijngaarden en boerderijen.

Doch niet minder eigendommelijk is Kaapstad zelf, de hoofdstad der Kaapkolonie, door de Nederlanders gesticht, later door de Engelschen ingepalmd, die schilderachtige stad, aan den voet van het hooge voorgebergte gelegen, dat de zuidelijke spits van het werelddeel uitmaakt.

Gelegen in een vallei tusschen twee hooge bergen in — de eene een hooge vlakke, zeer harde rots, die als over de stad heenhangt, de andere lager en glooiend, waarvan het rif verweerd en uitgesleten is behalve op den top — vertoont zich de stad met hare platte daken en haar lange hoofdstraat aan die mooie baai, haast even schilderachtig als Napels aan zijn wonderschoone bocht. Hier was het, dat de verbaasde Hottentotten aan het strand voor het eerst die zeilen van de vreemdelingen over de blauwe wateren van hun baai zagen glijden.

Het was hier dat Jan Antonie van Riebeeck, de ambtenaar van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, in 1652 met zijn manschappen landde, de eerste huizen bouwde en de eerste tuinen aanlegde, zoodat het weldra een kleine stad geworden was.

Nóg wandelen wij heden ten dage onder dezelfde eikenboomen, die deze eerste kolonisten plantten; nog kan men aan het strand het fort zien, dat zij in den aanvang hunner vestiging te hunner verdediging bouwden en nog bestaan op de hellingen van de bergen de kleine blokhuizen, die zij er bouwden om steeds goed op den uitkijk te kunnen zijn naar mogelijke vijanden.

Hier voerde de Oost-Indische Compagnie in den beginne slaven van Madagascar aan, vervoerd door engelsche schepen; als beweegreden voor dien slavenhandel opgevende (men vindt dit in de oude kronieken) dat de inboorlingen van dat land, de Hottentotten, nooit voor hunne meesters zoo verkozen te werken als geïmporteerde slaven dit bleken te doen. Het was hier ook, zooals Peter Kolben ons vertelt, dat hij gezien heeft, dat in het jaar 1712

een slaaf levend werd verbrand. „Het zijn,” aldus spreekt hij van de slaven, „lage en verachtelijke wezens, die het verbazende moeite kost onder den duim te houden.”

De hier bedoelde slaaf had beproefd zijns meesters huis in brand te steken en nu werd hij zelf aan een rechtopstaanden paal opgehangen en vastgebonden, vervolgens vastgemaakt aan een ketting, die hem slechts veroorloofde één slag in de rondte te maken. „Toen werd,” zoo vertelt Peter Kolben, „een vuur om hem heen aangestoken, juist ter wijdte van den ketting; de vlammen flikkerden hoog op, de hitte werd ondragelijk; men zag den rampzalige voortdurend in een kring om den paal heenloopen; doch men hoorde hem geen kreet van angst of pijn uitstooten. Half ge-roosterd zakte hij ten laatste in elkaâr, in het portugeesch nog het gebed uitbrengend: „O, God mijn Vader, vergeef mij!” en zoo gaf hij den geest.”

Die toestand en alles wat daaraan herinnert, is sinds lang voorbij. Wel tien mijlen ver langs de kust strekken zich de voorsteden, de villa's en wijngaarden en tuinen van Kaapstad uit en ziet men, als in het meest beschaafde land, pijn- en eikenboomenlanen zich in onophoudelijke afwisseling aan elkaâr sluiten. Hier zou een mensch zijn leven al droomend en filosofheerend willen slijten, bedolven onder rozen en plumbago-bloesems.

Een van de allerschoonste panorama's, die men in de geheele wereld vinden kan, is wellicht dat, wat men geniet van den top der Kloof achter Kaapstad. Aan uw rechterhand hebt ge dan den Tafelberg, een der mooist gevormde en horizontaal in lagen verdeelde rotsmassa der wereld, zijn massief en indrukwekkend gevaarte tegen den blauwen zuid-afrikaanschen hemel verheffend: in de diepte ziet ge uitgestrekte pijnboombossen en dan verder daar die stad, met haar sierlijke witte huizen en dáárachter weder, in die mooie blauwe bochtige baai, de bergen van Hotten'ottenland, meestal overweld door een schilderachtigen wolkenhemel. En indien gij u omwendt, dan hebt gij achter u dien grootschen en zoo schoon blauw getinten Zuid-Atlantischen oceaân, die zich uitstrekt, zoover als het ongewapend of gewapend oog slechts reiken kan en als om haar te trotseeren, de rotsen van de Twaalf Apostelen, vlak naast elkaâr, de zee een reeks van even zooveel kleine inhammen makend aan hun voet.

De bevolking van de westelijke districten is deels Engelsch, deels Hollandsch (Boersch) of Hugenootsch, afstammelingen van de ambtenaren der Nederl. Oost-Indische Compagnie en van de eerste kolonisten en uit een groot aantal fransche Hugenoten, die in de

kolonie kwamen ongeveer 1687, uit Frankrijk verdreven door de herroeping van het Edict van Nantes en die, gezift en geschift onder den meedooenloozen en harden dorschvlegel van godsdienstvervolging en oorspronkelijk van hoog begaafd ras, een der interessantste, deugdelijkste elementen eener kolonisten-bevolking is geworden, die men maar ergens in de wereld aan kan treffen. De arbeidende klasse, het eigenlijke werkvolk, bestaat hier uit het zwarte ras, de Kaffers: bij uitzondering treft men er lieden van gemengd ras, afstammelingen van de hollandsche kolonisten en de oorspronkelijke slaven onder aan: die Hollanders en Hottentotten of Kaffers hebben zich eigenlijk nooit met elkander gekruist. In Kaapstad evenwel treft men Chineezen, Maleiers, Hindoes en de vertegenwoordigers van alle europeesche natiën aan.

Als men, Kaapstad verlatend, de kust volgend, een paar honderd mijlen oostwaarts zich begeeft, ziet men het heuvelland een geheel nieuw karakter aannemen. De heuvelen worden hooger, maar zacht hellend en met humus en kort gras bedekt, of wel hun hellingen en toppen zijn met struikhout begroeid, dat zich dikwijls tien, twintig, ja niet zeldzaam vijftig mijlen ver uitstrekt. Dit struikhout is echter geen bosch of hakhout; alleen in de dalen tusschen de hoogere bergen of langs de beddingen der rivieren wordt het iets, dat gelijkt op een woud, met boomen van dikke stammen en schaduwrijk loof, zooals men dat in de europeesche boschrijke streken aantreft. Over het algemeen heeft het zuid-afrikaansche bosch een geheel ander karakter, dat van kreupelhout, dat soms wel veertig voet hoog wordt en waaronder boomen voorkomen die soms holle stammen vertoonen en waaronder de aloë, het geliefde olifanten-voedsel, groeit en de euphorbia voorkomt, die soms de grootte van een kleinen boom bereikt; maar die is zoo licht, dat hij, als hij afgesneden wordt, door een kind kan gedragen worden. Somwijlen is zulk een bosch zeer uitgestrekt, doorsneden door open plekken, die op paden gelijken, maar in zijn meest eigenaardigen vorm bestaat dat kreupelhout uit geïsoleerde groepen boomgewas; daar is bijv. de „Kunee”, een groot-formaats kruipend geboomte, welks in elkaar gedraaide en verwarde takken, die overal den grond weër raken en soms bijenkorf-achtige figuren maken en als ze grooter worden, zelfs op kaffer-hutten beginnen te gelijken; daaromheen groeit allerlei olifanten-voedsel, namnam, wilde asperges en kleine euphorbia-boomen met cactusachtige bladen en zulke planten. Zulke klompen vegetatie, somtijds zeer stevig en taai en dikwijls veertig of vijftig voet in omtrek, zijn dan van elkaar gescheiden door uitgestrektheden gras, dat ge-

woonlijk bruin ziet, behalve in de tijden dat er overvloedig regen valt. In dit kreupelhout is het verbazend gemakkelijk te verdwalen. Als men boschje na boschje passeert, dan lijkt het eene precies op het andere en ge kunt twee of driemaal denzelfden weg gegaan zijn, zonder het te bemerken. Veel dat men daarbij uit het oog verliest, kan men soms dagen lang te vergeefs naspeuren, tenzij men ten laatste een hoogte bereikt, waarop men een uitgestrekt uitzicht op het geheel bekomt.

Dit struikgewas is ook de eigenaardige vindplaats en geboorte-grond van de groote roode geranium, die nu zooveel in europeesche serres wordt gekweekt en van de mooie stervormige plumbago en van onafzienbare varenkruiden-vlakten; toch vindt men de heide- en andere blgemen van de westelijke districten nog niet hier.

Een tachtig jaar geleden krioelde het in deze streken van olifanten, leeuwen, springbokken, bisons en allerlei ander wild gedierde. Nu is het mecrendeel daarvan uitgeroeid: de olifanten zijn verdwenen en vertoonen zich nog alleen daar, waar ze kunstmatig worden verzorgd; springbokken zijn zeldzamer geworden, een enkele luipaard wordt nog slechts in afgelegen kloven aangetroffen, wilde katten en apen zijn niet zeldzaam meer, doch een leeuw heeft men hier in de laatste veertig jaren niet meer gezien. Duizende kleine vogeltjes vindt men in het geboomte en deze vinden daar voldoende voedsel in de ontzaglijke hoeveelheden bessen, die aan de struiken groeien; in de holle stammen van een kuneë-boom hoort men er soms wel twintig of dertig bij elkaar sjilpen.

Tachtig jaren geleden waren de bewoners dezer streek dappere, oorlogszuchtige Kafferstammen van het Bantu-ras. Zij zijn niet uitgeroeid, zooals de Hottentotten en Bosjesmannen in het Westen, maar men vindt ze in half beschaafden, half verwilderden toestand als arbeiders op boerenhoeven en ook in de steden. De blanke bevolking bestaat tegenwoordig in deze streek van Zuid-Afrika hoofdzakelijk uit Engelschen, de afstammelingen n.l. van een groote massa emigranten, die hier in 1820 aankwamen (na den overgang van de Kaapkolonie van Nederland aan Engeland) en die erkend worden tot de best geslaagde kolonisten-uitzendingen te behooren, waarop Engeland prat kan zijn. Van dien tijd af zijn in dit land die geheel op zijn engelsch ingerichte dorpen en stadjes ontstaan, waar landbouw, veeteelt, soms ook wijnbouw wordt gedreven en waar groote welvaart heerscht.

Om dit land in al zijn eigenaardigheid te overzien, kan men niet beter doen dan op een mooien zomermiddag zijn wagen uittespannen en een heuvel uit te zoeken, van welks top men een vrij uitzicht

over den omtrek heeft. Geen levend wezen beweegt zich op dit oogenblik: de zon schiet hare stralen recht op de met stof bedekte bladeren der planten neêr. Als uw ossendrijver zich achter of onder de boschjes is gaan verschuilen en de voerman water is gaan halen voor zijn beesten; als gij dan op den bok van den voerman, vóór in den wagen gaat staan en het oog laat weiden over de omgeving, dan zal dit, zoover het gezicht draagt, niets anders dan deze eentonige, eenvormige reeks van heuvelen en dalen, allen met diezelfde struiken begroeid, ontwaren. Geen geluid bereikt uw oor en de hitte is zoo groot, dat gij het niet wagen zult uw hand op de tent van uw wagen te laten rusten. Slechts de eene of andere verdwaalde cicada aan uw rechterhand laat mischien zijn schrill geschreeuw een oogenblik hooren, om te juichen over die warmte en die eenzaamheid. Niet minder karakteristiek vertoont zich deze landstreek aan uw oog, als gij bijv. als kind bij nacht dit land doorreist. De ossenwagen kruipt langzaam den zandigen weg op; de drijver vuurt zoo nu en dan zijn vermoeide beesten eens aan; de boomgroepen aan de beide kanten van onzen weg vertoonen spookachtige omtrekken en schijnen ook te bewegen: de eene of andere groote logge gedaante schijnt als een groot beest op u aan te komen: alles krijgt een geheimzinnigen schijn door die duisternis. Wij kruipen dichter bij de wagenkist of bok, en zien van daar schuchter om ons heen: soms schijnt het ons toe dat daar in de verte een rij van groote kerels op de hoogte op de wacht staat; naderbij komende blijkt het een boschje van aloë's te zijn.

Natuurlijk komen dan in zulke oogenblikken de herinneringen aan allerlei verhalen bij ons op, die wij gelezen hebben van kafferorlogen, aanrandingen op den reisweg, ontmoetingen met wilde dieren en men kruipt onwillekeurig weg in zijn wagen. Men is blij als de medepassagiers in den wagen een liedje beginnen te zingen en nog blijder, als de wagen om half tien stil houdt en bij een of ander groot boschje halt gaat houden. Dan worden de vermoeide ossen uitgespannen, iedereen stapt uit, een vuur wordt aangestoken, iedereen helpt mede om brandstof aan te dragen, die men zoo van de twijgen af kan trekken; het vlammetje begint ten laatste lustig op te flikkeren en allen zetten zich als in een kamp om het groote licht. Achter een ander boschje hebben de koetsier en de drijver hun eigen vuur aangestoken en gaan zij hun kaffergesprek aanknoopen, terwijl zij hun koffie koken en hun vleesch braden of liever roosteren. In schilderachtige, phantastische verlichting staat daar het groote gevaarte van uw reiswagen met zijn

wit zeil overspannen, en het schijnsel der vlammen weerkaatst zonderling op de horens van de ossen, die aan het juk vastgemaakt, daar nederliggen; als gij wat stevigs te eten en wat smakelijks te drinken krijgt, begint ge spoedig de geschiedenissen van gevechten met de Kaffers te vergeten en gij zijt ook niet meer huiverig voor dat dichte en uitgestrekte kreupelbosch om u heen.

Dit landschap, zooals wij het u hier beschreven, vormt het grootste gedeelte van de oostelijke provincie der Kaapkolonie en staat onder Engelsch bestuur. Het is over het geheel een vruchtbaar land, echter meer aan droogte prijs gegeven dan de westelijke districten van de kolonie; geene der rivieren die daarin voorkomen zijn blijvend, doch zijn in perioden van droogte ook volkomen droge slooten. Vruchten, wol en graan worden hier geproduceerd.

Als wij nu verder het noorden intrekken, langs de kust, komen we in Kafferland, een vruchtbare en houtrijke streek en daar, aan de uitmonding van de St. John's-rivier, zegt men wel dat men een der schoonste en vruchtbaarste combinatiën van bosch- en berg- en waterrijke streek vindt, die in geheel Zuid-Afrika te vinden is. Zij wordt bewoond door kafferstammen van het Banturas, die half in een natuur-staat, half in meer beschaafde vormen leven en zich onder de Britsche regeering hebben gesteld.

Verderop naar het noorden komen wij aan Natal, een Engelsche kolonie. Het klimaat is hier warm en de bodem uiterst vruchtbaar; koffie, suiker, rijst, ananassen en allerlei tropische vruchten gedijen hier welig, en toch is het klimaat er voor den mensch niet minder gezond dan de meer zuidelijk gelegen heuvellanden. De bevolking is meer overwegend donker dan blank van huid, de inboorlingen zijn Zoeloe-Kaffers van het Banturas; de blanken zijn bijna allen Engelschen en schijnen wel te behooren tot een categorie van menschen, die, wat verstand en beschaving en ondernemingsgeest betreft, boven het gemiddelde peil van gewone kolonisten staan.

Nog weer verder noordwaarts strekt zich, van de Delagoabaai tot aan de monding van de Zambesi, een laag-gelegen en goed bevloeid vlak land uit, waarin de meeste rivieren (zooals men weet een uitzondering in Zuid-Afrika) bijna voortdurend bevaarbaar zijn. Tot nog toe is deze kuststreek een weinig gevreesd en wel door moeraskoorts bezocht: indien men echter den grond meer gving bebouwen en voor nog betere afvloeïing en normaliseering der riviertjes ging zorgen, schijnt het velen toe, dat deze kuststreek ook in een zeer vruchtbaar oord zou kunnen worden herschapen. Het is tegenwoordig slechts bewoond door eenige Kafferstammen

en enkele Portugeezen en zeer enkele afstammelingen van gemengd ras. Over deze strook lands is voortdurend gekibbeld tusschen de Portugeesche en Engelsche regeeringen. ¹ De Zambesi, die zich ten noorden van deze streek in zee stort, is de grootste en de eenige werkelijk bevaarbare rivier in Zuid-Afrika.

Als wij nu naar de westelijke districten van de Kaapkolonie terugkeeren, het heuvelland echter verlaten en een der hoogere bergketenen bestijgen, die hier evenals in geheel Zuid-Afrika het binnenland van de kuststrook scheiden, zullen wij bemerken dat wij, op den top gekomen en door reizende, niet weder dalen en dat dus de bergketen, die van het zuiden af bekeken een hoog gebergte scheen, inderdaad niets dan een hoog gelegen plateau of tafelland is. Wij bevinden ons daar op een zacht golvend terrein, met kleine heuvels, hier en daar met een heerlijke, heldere, droge lucht boven ons, een lucht die ons zoo licht toeschijnt, dat men onwillekeurig nog eens dieper gaat ademenhalen om zich goed te overtuigen, dat de longen toch hun dienst doen. Het is deze lucht die, zooals sommige Zuid-Afrikaners ons verklaarden, de bewoners zoo vroolijk en zoo optimistisch stemt, alsof zij onder den invloed van een lichte champagne-roes verkeerden. De hemel boven ons is donkerder en dieper blauw dan aan de kust en schijnt ons hier hooger toe. Hier groeit geen sprietje gras; het roode zand is hier bedekt met struikgewas van zeer weinig hoogte en met stijve donkergroene, olijfkleurige blaadjes; hier en daar treft men er een ijsplant tusschen aan of een stapelia met vleezige, cactusachtige bladen of een boschje melkplanten met bleekgroene vleezige stompjes. Zoover het oog reikt ontwaart het geen boom of struik, die een drietal voeten hoog is; het zijn allen dwergstruiken en op een zeer grooten afstand, heel in de verte, doemen aan den gezichtseinder de twee alleenstaande steile toppen van een paar bergen op, twee rotsgevaarten op elkander, die eer het werk van menschen dan van de natuur schijnen te zijn. In die volkomen stille, heldere, ijle lucht kunt gij rotsen en heuvelen, die tien mijlen ver zijn, even duidelijk waarnemen alsof gij er vlak vóór stond; de stilte is zoo volkomen, dat gij uw eigen ademhaling hoort. Dit is de Karoo.

Voor iemand, wien dit tooneel vreemd is, levert deze streek

---

¹ Natuurlijk zou Engeland, vooral in de laatste twintig jaren, ontzettend graag die heele kuststrook van de Delagoabaai, die nu in het bezit van de Portugeezen is, genaast hebben. Moeilijkheden, waarin de Portugeezen met de naturellen kwamen, zijn blijkbaar nooit met leede oogen door de Engelschen aangezien. Vert.

phantastische, beangstigende indrukken op; voor iemand, die er aan gewend geraakt is en haar heeft lief gekregen, is het een streek, waarvoor men geen andere zou willen verruilen om er in te verblijven.

Als gij vijftien, twintig, of vijftig mijlen reist komt gij soms aan een boerderij. Het huis, een klein bruin of wit gebouwtje, ligt aan den voet van een heuvel of „kopje”, met een kraal voor de schapen er achter, verdeeld in groote vierkante vakken, die door lage steenen muurtjes van elkaar gescheiden zijn; soms is er een tuin vóór het huis aangelegd, ook door een steenen muurtje omgeven en vol vruchtboomen, met een laantje van wilgeboomen er voor; soms ook is er geen laantje en geen tuin en het kleine leemenhuis staat daar maar voortdurend te blakeren in de zon, met de kraals er achter, tērwijl al het water, waarover men beschikken kan, komt uit één schier onzichtbare wel of beek.

De geheele Karoo door zijn slechts weinig stroomende wateren te vinden; het water uit de eene of andere wel wordt spoedig door den drogen grond opgeslorpt en zoowel mensch als dier is afhankelijk van kunstmatige slootjes en vijvertjes, gevuld met regenwater. De boer bestaat van het schapen- weiden en -fokken en scheren; het droge kreupelhout is voor die sobere beesten voedsel genoeg, zoogoed als onze heide. Trouwens de Karoo heeft evenals ook alweër onze heide, haar tijd in het jaar, dat zij er heel anders uitziet. In de lente en vooral dan in die jaren, dat de regen soms twee maanden achter elkander plast, ziet de Karoo er uit als een bloementuin. Zoover het oog reikt is het veld bedekt met witte en gele en purperen bloemen; iedere plek zand is nu omgewoeld door de wortels van bloeiende lelies en wasbloemen; op de uitgestrektheid van weinige vierkanten voeten kan een liefhebber van botaniseeren wel vijftig verschillende soorten verzamelen. In de ravijnen der rotsen vindt men natuurlijk weder een heel anderen plantengroei en hardbladige planten met luchtwortels. Aan het einde van die twee maanden is ook deze bloeitijd voorbij; de wortels en bollen zijn weér bij millioentallen in den grond gekropen, de bloesems zijn verweerd en door den wind verstoven en de Karoo herneemt weer zijn vale, roode en bruine tint, welke zij in alle andere tijden van het jaar te zien geeft.

Somtijds is er geen lente. Met tusschenpoozen van weinige jaren komen er periodes van ontzettende droogte voor, zóó dat er maanden en maanden achtereen geen enkele druppel regen valt. Tien, dertien maanden aan één stuk heeft men dan een onbewolkten hemel; de struiken laten hunne takken en bladeren hangen, de wellen

drogen op, de drenkingssloten zijn met gebarsten klei gevuld; schapen en geiten bezwijken bij duizendtallen en de Karoo wordt gelijk aan een woestijn. Gedurende deze regenlooze tijdperken wordt het plantaardig leven in de Karoo geheel en al gewijzigd. Niets, dat desnoods geen zes of twaalf maanden buiten regen kan, houdt het dan uit, het moet onherroepelijk dood en kan hier niet bestaan. De echte Karoo-planten zijn tegen die enorme droogte gewapend door reusachtig lange wortels, die zich vele voeten diep onder den grond uitstrekken. Op het eind van zulk een tienmaandelijksche droogte, als de aarde over een diepte van een paar voet totaal is uitgedroogd en hard gebakken, zult gij toch nog, als gij zulk een tak van een Karoostruik breekt, binnenin een dunnen draad van vezelen vinden, waarin nog duidelijk sap aanwezig is.

Vele der Karoo-planten zijn ook bol- en knolgewassen, die diep onder de oppervlakte van den grond begraven zijn, en in jaren van groote en langdurige droogte komen zij eenvoudig *niet* boven den grond en bloeien zij *niet*. Andere planten hebben weér dikke, vleezige bladeren, waarin zij tegen den tijd van nood voorraadschuren van vocht bezitten: sommigen, zooals de gewone sorrel en dandelion worden ijs- of vetplanten: over hunne vleezige bladen en takken vindt men overal schitterende knoppen als van diamant zich vertoonen, die, als men ze openbreekt, vol met zuiver water blijken te zijn, zóó dat een kleine plant op die wijze wel een voorraad van een kopje heeft. Eindelijk blijven nog weér andere dezer planten in het leven doordat hunne bladeren als een bal in elkaar geperst zijn, zoodat er zeer weinig verdamping aan de oppervlakte plaats kan hebben. De luchtplanten, die door hunne lange luchtwortels aan den grond of aan rotsen zijn gehecht, moeten natuurlijk geheel en al leven van de vochtigheid, die zij aan de lucht onttrekken en kunnen soms maanden lang bloeien in een huis, waar haar nooit water wordt gegeven.

Op andere wijze heeft zulk een ontzettende droogte ook nog invloed op den plantengroei; daar het voedsel dan zeldzaam is, worden alle planten, die maar eetbaar zijn, door de dieren opgezocht; nu zijn er eenigen, die daartegen beschermd worden door een verbazend bitteren smaak en door scherpe dorens: één klein plantje is er bijv. dat zich beschut door de totale gelijkenis met de lichenen, die op de rotsen groeien: het plantje heeft scherp gepunte groene blaadjes, waarvan de punten allen in de hoogte staan en het dier, dat er aan wil raken, alles behalve aangenaam aandoen. In de insectenwereld is de invloed van de kleur-aanpas-

sing misschien sterker dan ergens elders ter wereld. Een klein insect gelijkt bijv. zóóveel op de kleine kiezelsteentjes, waarop het altijd wordt gevonden en het ligt er zoo volkomen bewegingloos op, dat men het er niet op kan onderkennen en het dan ook niet weér kan vinden als men het kwijt raakt; een andere kever, die slecht vliegen kan, verdedigt zich door de kleur van den rooden steen, waarop hij altijd kruipt en waarop hij evenmin te onderscheiden is.

Om een juisten en goeden indruk van de Karoo te krijgen, doet men het best zijn paard te zadelen en zijn ontdekkingstocht te beginnen vanuit de eene of andere afgelegen boerderij. Dan kunt ge twintig mijlen aan één stuk rijden, zonder dat ge een stuk vee, een geit of een schaap ziet of zelfs een korhoen of een meerkat ontwaart. Op den middag kunt gij afzadelen in een valleetje tusschen twee lage heuvelen, dat aan zijn ééne eind uitloopt in een grootere vlakte, waarop zich een paar mijlen verder eenige afgezonderde kegelvormige heuvelen verheffen, terwijl uw oog een dertig mijlen verder een purpergekleurden hoogen berg bespeurt. Gij legt uw zadel in het struikgewas neer en bindt den halster om de knieën van uw paard en laat het stil grazen. Gij zult bemerken, dat gij slechts weinig schaduw in dit lage hout kunt vinden en dat de zon hier verbazend warm op uw bol schijnt; gij kunt u amuseeren met het leven van de mieren te bespieden, die wegdraven met de kruimels, welke gij uit uw provisie- en zadelsak laat vallen; gij hoort uw paard de takjes afknauwen. Gij ziet op eenigen afstand een grooten hagedis, die alweér dezelfde kleur heeft als het roode zand, waarop hij kruipt, u aan zitten gluren. Als gij u beweegt zijn hagedis en mieren verdwenen: gij zit weder alleen met de zon. Zooals die vlakte daar nu ligt, zoo ligt ze daar reeds ontelbare eeuwen.

Hoe lang zou het geleden zijn dat die rotsgevaarten, die ge daar ginds in de verte ziet, van elkaar gebroken zijn en hoe lang zou het nog moeten duren, voordat ze geheel en al verweerd zijn?

De Boschjesman en de springbok zijn gekomen en hebben de plaats opgezocht en weér ontruimd en toen is de Engelschman met zijn paarden en zijn geweer gekomen; maar de vlakte ligt daar nog met zijn hoekige en kantige rotsblokken, scherp afstekende tegen die helderblauwe lucht, zooals zij daar reeds eenige millioenen jaren heeft gelegen.

Het is geen vrees, die ons bevangt, als men dat helder blauwe uitspannel, dat boven ons welft, beschouwt: het is een ander gevoel. Het was te midden van een dergelijke natuur, van soortgelijke

tafereelen, onder zulk een ademlooze stilte, dat de Oosterling, speciaal de Hebreëër, het eerst zijne indrukken van het Ongeziene, van het Onzichtbare, van Hem, die *was* en *is* en *wezen* zal, gaf.

Niet minder eigenaardig en bewonderenswaardig is de Karoo bij nacht, als het Zuider-Kruis aan den zoo helderen hemel praalt en de schemering van den Melkweg een witte band om den hemel vormt. Als gij daar in de eenzaamheid het oog gaat richten op dat donker fluweel-blauwe gewelf boven u, dan schijnt u de aarde zoo bewegingloos toe en is de stilte zoo geweldig, dat ge haast gaat verwachten, dat gij de sterren zult hooren bewegen. — Of anders: — die verrukkelijke nachten met maneschijn, als gij dan op den top van een dier kleine bergen klimt en de geheele omringende vlakte duidelijk kunt overzien, overgoten met dat heldere, zachte idyllische, tooverachtige licht; zelfs de steenklompen op de vlakte krijgen dan een schilderachtig aanzien: het is om te droomen en te dwepen en te gelooven aan vrijheid, vrede, liefde en geluk!

En niet minder mooi is dat opkomen van de zon, als de heuvelen, die purperkleurig zijn geweest, met goud overtoegen worden, als de heldere zonnestrallen mijlen ver over de vlakte strijken en iederen druppel op de ijsplanten als kristallen doen schitteren.

En dan die zonsondergangen! De geweldige hitte van den dag wijkt, gij kunt u op de vlakte begeven; een zacht koeltje streelt zelfs uwe wangen; de heuvels hebben allen een lila-tint aangenomen en een wonderlijke schemerschijn hangt over het struikgewas; het is of de takken verguld zijn. Ten laatste trekt die goudschijn weg, alleen rust uw oog nog op een paar gouden strepen daar in het Westen aan den horizon en een oogenblik daarna — dan is alles grijs.

Men treft ook in de Karoo somtijds luchtspiegelingen of luchtverhevelingen aan. Als gij de groote vlakten overtrekt, in het bijzonder tusschen Beaufort en de Aar, dan kunt gij er, op een heeten zomerdag wel haast vast op rekenen nu en dan aan den horizon prachtige meren, met het zonlicht op het water glinsterend, te zien opdoemen met eilandjes met palmboomen daarin, soms torens en minarets in het verschiep en met sneeuw bedekte bergen geheel op den achtergrond. Als gij een half uur geduld hebt om er op te wachten zult gij ze, als ze voor een poosje verdwenen zijn, weër op zien doemen. Waarom die luchtspiegelingen (fata morgana) zoo standvastig den vorm van meren en eilandjes met palmboomen aannemen, is iets dat de wetenschap nog niet verklaard heeft.

Er is menigmaal en ernstig over gesproken òf — en in hoeverre

de Karoo door bebouwing en afdamming vruchtbaar zou kunnen worden gemaakt en dienstbaar aan het verbouwen van koren en andere planten en kruiden in het groot. Vooralsnog mag men het een doelloos vraagstuk achten om hierover te discussieeren.

Daar zijn zooveel plaatsen in de wereld, die nóg vruchtbaarder en beter gelegen, meer bereikbaar zijn, ook in Zuid-Afrika, dat men gerust kan voorspellen dat de Karoo niet in een grooten landbouw-tuin herschappen zal worden dan wanneer al die zooveel gunstiger gelegen gronden onder den ploeg gebracht zijn. Er is niet veel teelaarde in de Karoo; op vele plaatsen ligt slechts een dun laagje op barren rotsgrond; de lange tijdperken van droogte mergelen de groeikracht van dat dunne laagje soms, althans voor de meeste voedergewassen, geheel en al uit en er zijn groote vlakten geheel en al bezaaid met steenen, waar zelfs schapen slechts met moeite aan het noodige voêr kunnen komen.

En toch heeft de Karoo een toekomst! Het is voorbestemd het sanatorium van onze planeet te worden. Het zal in de toekomst druk bezocht worden — en dat niet alleen door menschen, die er herstel van ziekte komen zoeken, — maar vooral door de bewoners van de naburige Zambesia-landen en sub-tropische gewesten van Afrika, omdat het er zoo buitengewoon droog is. Wie gaarne de Karoo zou houden, zooals zij tegenwoordig is, moge dit betreuren, maar er zal een tijd komen, dat de bewoners der Karoo evengoed hunne millioenen kloppen uit hun drogen grond en naakte rotsgronden als de bewoners van de Riviera in Europa dat tegenwoordig doen.

In onze dagen wordt de Karoo slechts bewoond door eenige zeer verspreide Boeren en Engelschen, wier hoeven somwijlen wel veertig of vijftig mijlen uit elkaar gelegen zijn en er zijn slechts een zeer klein aantal dorpjes in, die een honderdtal mijlen van elkaar verwijderd zijn.

De eerste bewoners dezer landstreek zijn Nomaden-stammen van de Bosjesmannen geweest, van wie we hier en daar nog de afbeeldingen op rotsvlakten aantreffen en van wie wij nog pijlen en zelfs vuurwapenen kunnen opdelfen aan deze en gene bron, rondom welke zij zich blijkbaar meermalen verzamelden. Zij zijn nu verdwenen, evenals het grove wild; eenige weinige zwervende kleinere stammen kan men nog in het uiterste Noord-Oosten aantreffen en enkele van die Kaffers kan men, in havelooze weggeworpen europeesche kleêren, aan de achterdeuren van de boerderijen zien aankloppen, om wat brandewijn te bedelen.

De geheele Karoo vormt een gedeelte van de Engelsche Kaapkolonie.

Als wij de Karoo verlaten en noord- en oostwaarts trekken, zien we tafellanden, die even hoog als deze of hooger zijn, maar hun karakter is een geheel ander. De grond is bedekt met humus, de heuvels zijn lager en ronder, de dalen zijn vlakker, uitgestrekter en gras neemt hier de plaats in van het struikgewas uit de Karoo.

In den beginne krijgt iemand, die langen tijd in de Karoo heeft vertoefd en die dan hier komt, een gevoel van verademing dat hij eindelijk eens een ander natuurfereel om zich heen ziet; de zachtere en meer gebogen lijnen geven een gevoel van ontspanning; het is alsof men, na gedurende langen tijd gewoon geweest te zijn te leven met een zeer sterke persoonlijkheid naast zich, in aanraking komt met een lijdelijke en negatieve natuur; men geniet eens wat rust; men haalt eens op zijn gemak adem; maar men wordt dit ook weer spoedig moé, en gaat ten laatste weer naar scherpere omtrekken en naar een scherp uitgesproken karakter verlangen. Die uitgestrekte golvende grasvlakten hebben hunne eigenaardige bekoorlijkheid, doch — zij vervelen iemand spoedig. Zij strekken zich met weinig verscheidenheid er in door den geheelen Oranje-Vrijstaat, Griqualand-Oost- en Beetsjuana-land uit, hier eens wat meer vlak, daar weer eens wat meer heuvelachtig, hier met eenige mimosa-boomen er op, dáár zoo vlak en kaal als een tafel, doch altijd dezelfde onafzienbare weide, met kleine heuveltjes er in, over welker toppen een paar struiken groeien. Deze vlakten ziet men misschien nog het meest typisch in den Oranje-Vrijstaat. Hier kunt gij, des morgens uw wagen bestijgende, den geheelen dag over een eindeloos rechten weg voortkruipen, aan beide zijden van den weg niets ontwarende dan gras en altijd gras en 's avonds nog niet eens den top bereikt hebbende van den heuvel, dien ge 's morgens bij uw vertrek aan den verren gezichtseinder zaagt opdoemen. Met zeer groote tusschenpoozen komt gij menschelijke woningen voorbij, het witte of grijs leemen huis staande aan den voet van een kleinen heuvel of kopje, met zijn drinkensbak, zijn tuin en zijn vee-kraal; doch dikwijls zal het u ook overkomen, dat gij een heelen dag reist zonder zulk een boerderij aan te treffen. In de lente is het gras kort en groen, in den herfst lang en golvend, terwijl het vee er dan in graast. De menschen zijn nóg in leven, die deze vlakten in hunne kinderjaren hebben gekend, vol van allerlei grover en kleiner wild, met kudden van antilopen, zebra's en ook struisvogels daaronder, die graasden aan beide kanten van den weg. Nu zijn die diersoorten daar overal uitgeroeid en treft men ze alleen in de veel minder bezochte streken van het Noorden aan.

De Vrijstaat is een kleine, onafhankelijke republiek, die wel eenmaal onder Britsch bestuur geweest is, doch in 1824 werd opgegeven als niet de moeite waard voor de Engelschen om haar te behouden; zij wordt bewoond door Hollanders, afstammelingen van Hugenoten of Boeren en ook Engelschen, de eersten op het veld op hunne hofstede, de laatsten bij voorkeur in de kleine steden levende. De arbeidende klassen zijn hier bijna allen, evenals elders, kleurlingen (Kaffers), doch de Vrijstaat is de eenige staat van Zuid-Afrika, waar het blanke ras niet verdwijnend klein tegenover de kleurlingen vertegenwoordigd is. Britsch Beetjuana-land, dat een nog grootere uitgestrektheid van dit grasland omvat, is een zeer dun bevolkte streek, waarop men bijna alleen naturellen stammen vindt, die zich aan Engeland onderworpen hebben, met een enkelen kolonist daartusschen of hier en daar een zeldzaam en microscopisch dorpje. De bodem van dit land is vruchtbaar en als het geïrrigeerd kon worden, kon er een rijke graanvoorraadschuur uit groeien. Het klimaat is er voortreffelijk en even mooi als in de Karoo. In Oost-Griqualand vindt men als variatie op die uitgestrekte grasvelden de reusachtige Diamant-velden van Kimberley, de rijkste van de geheele wereld en uit een geologisch oogpunt op merkwaardige wijze daarvan verschillende. Binnen den omtrek van weinige mijlen zijn deze wonderlijke beddingen van eens kokende, doch nu versteende lava gelegen, die voor een dertigtal jaren eerst werden ontdekt en toen een geheel anderen loop aan de geschiedenis van Zuid-Afrika hebben gegeven, gelijk zij trouwens nu nóg de politiek van Engeland en de zuid-afrikaansche staten beheerscht. Het is door deze grasvlakten, dat de Vaal en de Oranje-Rivier stroomen of liever meesttijds vloeien, de laatste ongetwijfeld de meest typische van alle zuid-afrikaansche rivieren. Wellicht komt in niets zoozeer het verschil tusschen Europa en Zuid-Afrika uit als in hunne rivieren. De Zuid-Afrikaan, die in Europa komt, weet niet of hij zal glimlachen of zich boos zal maken om die zacht en kalm daarheen vlietende rivieren, in hunne vaste beddingen en hunne juist afgebakende groene oevers. De afrikaansche stroom is òf een onstuimige, in bruisende vaart daarheen schietende reusachtige watermassa, die alles meesleurt in haar vaart, wat zij ontmoet; of een soort van droge bergkloof, met allerlei wrakhout en dierlijke overblijfselen aan zijn rand, een zilveren stroompje water onderin en eenige vijvers en plassen hier en daar, die zich op lagere plaatsen gevormd hebben. Ontspringend op de centrale tafellanden, op een ontzaglijke hoogte boven den spiegel der zee, niet gevoed wordend door smeltende

sneeuw of ijs, maar geheel en al afhankelijk van de ontzagwekkende donderbui en gietregens van het natte jaargetijde van dit werelddeel, wast het water dezer zuid-afrikaansche stroomen met een ongekende snelheid en sleept het alles mede in zijn vaart, wat het op zijn weg ontmoet. Dan is het een machtige rood- of donkerbruin gekleurde watermassa, die zich met onstuimige, ver-raderlijke vaart tusschen zijne oevers beweegt. in het midden hooger loopend dan aan de kanten, soms daar kokend en in schuim spattend, op zijn donkere oppervlakte allerlei verdronken voorwerpen, ontwortelde boomen, dieren en menschenlijken met zich voerend met zulk een snelheid, dat een voorwerp dat gij daar zoeven bij u voorbij zaagt drijven over weinige seconden een mijl verder drijft.

Jaarlijks verdrinken in het regenjaargetijde een groot aantal menschen in deze stroomen; in het jaar '90 maakten de zuid-afrikaansche bladen melding van meer dan 150 blanke slachtoffers, terwijl er zeer vele kleurlingen-slachtoffers onbekend bleven. Voort-durend bevaarbare rivieren zijn er in Zuid-Afrika geene, behalve in het noordoostelijk gedeelte.

Als wij de Vaal-rivier oversteken, vinden wij ten noorden daar-van de Transvaalsche republiek. Dit is een land van zeer groote uitgestrektheid: 326700 □ mijlen (K.M.²) en dus ongeveer zo groot als Frankrijk, met groote verscheidenheid van bodem. In een gedeelte er van treft men kreupelhout en struikgewas, in een ander gedeelte zeer uitgestrekt en vlak grasland aan; in het oosten een laag en vochtig, door de koorts geteisterd moerasland. Over het geheel is echter de grond uiterst vruchtbaar en aan den rand van de hooge tafelanden liggen de groote en wonderrijke goud- en diamantvelden van Johannesburg, welke een goud- en diamantdelvers-bevolking uit alle oorden van de wereld naar zich toe hebben gelokt, op misschien nog reusachtiger schaal dan dit voor een halve eeuw met Californië het geval was. De regeeringsvorm is republikeinsch, doch slechts weinigen hebben deel aan de mederegeering, zelfs door vertegenwoordiging: de Boeren wenschen zelf de macht in handen te houden en niet overheerscht en overstemd te worden door de zwermen van de vlottende mijnwerkers-, gouddelvers- en speculantenbevolking. Er zijn waarschijnlijk hier wel acht blanken tegen één kleurling en van de blanke bevolking is misschien de helft van echten Boeren-oorsprong. De spoorwegen, voornamelijk in de laatste jaren door Hollandsch en Duitsch kapitaal hier aan-gelegd, hebben het land heel wat bewoonbaarder gemaakt, maar toch is de bevolking op het veld nog zeer dom: doch, ieder jaar

verandert Zuid-Afrika van aanzicht en karakter en in 't bijzonder in de vijf laatste jaren is de emigratie naar Transvaal op kolossale wijze toegenomen.

Als wij de Limpopo-rivier oversteken, komen wij in een land, dat lang onder den naam van Zambesia bekend was; het is n. l. ten noorden door de rivier de Zambesi, de grootste rivier van Zuid-Afrika, begrensd en door het meer N'gami en zijn laag gelegen oeverland; in het westen door de woestijn de Kalahari; in het oosten door een strook kustland, aan Portugal toebehoorend. In het verre westen is het land vlak, doch woest, onvruchtbaar maar gezond, zooals trouwens bijna geheel Zuid-Afrika. In het centrale gedeelte treft men ook nog bergen en geboomte aan: meer naar het oosten vindt men dan weêr hoog, droog tafelland.

Ten westen van de Kalahari, langs den Atlantischen Oceaan, strekt zich een afwisselend hooge en lage kuststreek uit, die rijk aan koper en andere metalen is en in sommige gedeelten nog droger en woester is dan de Kalahari zelf. In tegenstelling met de Karoo is zij over een zeer groote uitgestrektheid bedekt met een grof, dik soort van gras, dat het wonderlijk taai vermogen heeft zelfs twee of drie jaar buiten vocht te kunnen. Al heeft het dan in al dien tijd niet geregend, dan staat het toch nog krachtig overeind en is nog een geschikt voedsel voor vee en wilde antilopen. Men vindt er zwerfende Bosjesman- en Hottentottenstammen, doch uitgezonderd enkele zendelingen-stations en reizende kooplieden, treft men er geen blanken aan.

En zoo hebben we nu, naar wij hopen, een eenigszins duidelijk denkbeeld gegeven van dat Zuid-Afrika, waaraan ieder, die het zijn geboortegrond mag noemen, met zulke sterke banden is gehecht.

Voor den oppervlakkigen beschouwer is er nauwelijks meer verscheidenheid denkbaar dan die door het geheele natuurtafereel en het leven van Zuid-Afrika wordt aangeboden; als men slechts denkt aan de donderende watervallen van de Zambesi, welker geluid men twintig mijlen ver hoort, de bosschen in het binnenland, de oevers der meren, zoo stil en verlaten als toen Livingstone's oog ze vóór een vijftigtal jaren het eerst aanschouwde; dan weêr denkt aan een klein, lief, idyllisch provincie-stadje uit de oostelijke districten der Kaapkolonie met zijn eenvoudig, stil, rustig huiselijk leven; aan de wilde stammen van Namaqualand, aan de krijgslustige Matabelen en Zoeloe-Kaffers, aan den Bosjesman, die bij zijn takkenbossenvuur zijn souper, bestaande uit gebraden dieringewanden, zit te verorberen en zich te slapen legt met den sterrenhemel als dek; dan weêr aan de snoezig nette witte huisjes

van de Paarl; tusschen de Kalahari, waar onder een groote doornstruik in den maneschijn een groote kudde antilopen is verzameld, en geen ander levend wezen in een omtrek van veertig mijlen zich beweegt; aan de speel- muziek- en danssalons, de vele „bars” (herbergen waar men voor de toonbank blijft staan) van Johannesburg of Kimberley; de bosschen van Kafferland, waar de Kafferjongens hunne abakweta-dansen uitvoeren in den donkeren nacht met witgemaakte gezichten; als men dan weêr denkt aan de weidsche en deftige salons van Kaapstad, dan zou men zeggen: waar is de schakel, die dit alles verbindt?

En toch ligt er over dat geheel van zuid-afrikaansche natuurooneelen en het leven in dit gedeelte van de wereld, een zekere eenheid. Het is niet alleen, dat het 't land is van de geranium en de plumbago, van die eigenaardige, afgeknotte heuvels of „kopjes”, de vindplaats bij uitnemendheid van de aloë en de euphorbia, van het roode zand en den rotssteen; dat het land overal ons den indruk van jeugd en groote beloften voor de toekomst geeft; maar er is nog iets anders, een zekere grootheid, breedheid, frischheid en vrijheid van afmetingen en proporties. Het is 't intense blauw van dien zuid-afrikaanschen hemel, de helderheid van dien sterrenhemel met zijn Zuider-Kruis, die onafzienbare uitgestrektheid van die vlakten, de trotschheid van die rotsen, de eigenaardigheid van die rivieren, die Zuid-Afrika een geheel aparten indruk doen maken op het gemoed van iederen bezoeker. Daar is niets popperigs, niets kleins, niets kinderachtigs of „petiterigs” in Zuid-Afrika.

Wij herinneren ons, vele jaren geleden, eens van Port Elizabeth naar Grahamstown te zijn gëreisid in een postkar met een dame, die zoo even uit Engeland was aangekomen. Den geheelen dag hadden wij door het struikgewas gereden en kwamen te middernacht op een hoogte aan, waar vóór ons uit, zoover als het oog maar reiken kon, zich weer datzelfde struikgewas uitstreckte, zonder dat men er tusschen eenig spoor of teeken van menschelijke wezens of menschelijk leven onder zag voorkomen. De dame begon te schreien en in antwoord op onze verbaasde vragen naar de reden daarvan kon zij slechts antwoorden: „O hoe vreeselijk ruim is het hier en hoe veel is er van alles!”

Daar heeft men het! Dat „vreeselijk ruime” en dat „veel van alles”, dat is hetgeen waarnaar een echte Zuid-Afrikaan, als hij zijn geboorteland verlaat, onveranderlijk heimwee krijgt. Het kleine oprijlaantje, het vijfvertje, de villa met hare rozenstruiken aan den ingang, de oude vrouw, die op den landweg haar koe naar stal drijft, de parken met de waarschuwing- of jachtbordjes, de

heuvel met het dorpskerkje daarop en de bouwval in de verte, zij tempteeren ons, Zuid-Afrikanen, een beetje. Te midden van de kunst van Florence en Venetië, van de over-beschaving van Londen en Parijs, in de volle kunst — of gezelschapszalen, omgeven door al wat kunst en verfijnde weelde al oplevert, — komen er soms herinneringen aan stille nachten in de Karoo gesleten, bij ons op, toen we alleen onder den fonkelenden sterrenhemel stonden en de stilte hoorden en . . . dan keeren wij op onze schreden terug. Dan voldoet, dan bevredigt Europa ons niet meer. De gladde man van zaken, dien het vóór den wind gegaan is op de goud- of diamantvelden en die heengaat om zijn laatste levensjaren in Europa door te brengen, komt dikwijls, na verloop van een paar jaren, weer terug. Als gij hem vraagt *waarom* hij dat doet, dan zal hij meestal een oogenblik staan peinzen, zijn hoofd op zijde gooien en u ten slotte ten antwoord geven: „Ach, ziet ge, ge hebt daar ginder geen ruimte genoeg. Het is hier zoo *vrij!*” En verdere inlichtingen krijgt ge dan gewoonlijk niet.

Zuid-Afrika gelijkt in dat opzicht wel een groote betooverende vrouw, over wie die haar het eerst ziet, zich verwondert dat zij zulk een machtige aantrekkingskracht bezit en tegelijk verbaasd doet staan over hen, die zij onder haar invloed krijgt en die haar nooit meer loslaten, omdat zij hun zooveel vrijheden gunt.

Zambesia is in het Westen door een weinig Bamangwato's bewoond onder hun opperhoofd Kama; in het binnenland door een wilde oorlogszuchtige Matabele-stam, in het Oosten door de meer zachtvaardige en nijvere Mashona's, waarop de Matabele's altijd azen; vervolgens door de lieden van de Britsch Zuid-Afrikaansche (Gecharterde) Compagnie, die daar komen om goud en diamanten te delven en . . . wegen aan te leggen. Betrouwbare berichten spreken van het oostelijk gedeelte van dat land als van een streek met stroomende rivieren, hoog opgaand struikgewas, gezond tafelland, een bodem, waaruit goud gewasschen kan worden en rotsen, waarin ook aderen van andere ertsen zich bevinden.

Het is van dit land — het land van Livingstone — dat wij op heete Zondagmiddagen, als wij niets anders mochten lezen dan verhalen over de zendingszaak en zendelingsreizen, dat wij zaten te lezen en in den zonneshijn te droomen. Dáár zou geen verveling, geen Zondagmiddag zijn, dáár waren olifanten, rhinocerossen en leeuwen te vinden; eilanden als tuinen, waarop men alles planten kon; de damp van de watervallen van het Victoria-Nyanza-meer; de bouwvallen van de mijnen, waaruit eenmaal de koningin van Scheba en koning Salomo hun goud betrokken.

Wij dachten aan de avontuurlijke verhalen, die men ons in onze jeugd gedaan had, van den man die tusschen drie leeuwen be-noorden de Limpopo reisde, welke leeuwen hem toch geen kwaad deden. Hoe witte rhinocerossen daar in de dalen graasden en daar-omheen zebra's en antilopen onder de boomen gelegerd waren; we sloegen dan het boek dicht, en maakten ons gereed er ook heen te trekken. Over de woorden Limpopo en Zambesi zelf hing reeds de bekoring van het onbekende en trouwens — nu is nòg het land niet nauwkeurig bekend. Maar in weinige jaren zal het land wel met spoorwegen doorsneden zijn en zullen wij er allen eens gaan kijken. Of de droomen voor de toekomst van de toenmalige kinderen en volwassenen geheel in vervulling zullen gaan is onmogelijk te beslissen. Olifanten zullen er wel zeldzaam worden; Selous zegt, dat hij den laatsten witten rhinoceros heeft neêr-geschoten; als we er heden ten dage nog een leeuw ontmoeten, dan zou hij ons wel verslinden; misschien vindt men dáár tegen-woordig even goed als elders verving en engelschê zondagmiddagen; misschien heeft het goudzand er verbazend veel wassching noodig en wellicht bemerkt men dat de bouwvallen, die er gevonden worden, niet ouder zijn dan drie honderd jaar; — maar één ding is niettemin zeker en dat is, dat in deze contrei zullen ontstaan bloeiende groote steden, de dichte bevolking en de rijke gemeenten van het welvarende Zuid-Afrika. Ja, nog sterker gesproken, het meer zuidelijk gelegen Afrika moge beter mannen opleveren, onze groote toekomst-dichter moge misschien in de Karoo, een schilder aan de Paarl geboren worden, een nieuwe scherpe denker in de sereene atmosfeer van den Drakenberg; — nòch rijkdom, nòch een dichte bevolking is de bodem, waaruit bij voorkeur de begaafdste, meest artistieke menschen ontluiken; maar het noord-oosten van Zuid-Afrika zal het zijn, waar rijkdom en een dichte bevolking zal ontstaan. Op het oogenblik wendt geheel Zuid-Afrika zich met de grootste belangstelling en sympathie met zijne aandacht naar de opening van deze landstreken voor het verkeer. En om die aandacht en die belangstelling goed te begrijpen, moeten we van het tegenwoordig Zuid-Afrika terug naar het Europa van de zestiende eeuw, toen de blikken van al die mannen en vrouwen van de Oude wereld naar de Nieuwe waren gericht, toen ieder die den Oceaan overstak, de vurig belangstellende oogen op zich gericht zag, den medegevoelenden harteklop achter zich hoorde van de duizenden, die tehuis moesten blijven en voor wie het niet was weggelegd om vreemde landen te zien en vreemde zeeën te doorkruisen. Er is geen betere vergelijking te maken om deze

volksverhuizing goed te begrijpen dan die met dat tijdperk van Columbus, die een weg naar zulk een Nieuwe Wereld baande, waarheen hem zulke onafzienbare scharen volgden.

Niet alleen vormen de bewoners van Zuid-Afrika of, zooals zij zich zelve gaarne noemen, *Afrikaanders*, niet één nationale variëteit of geheel, een feit dat trouwens niet verwonderlijk is, als men op de uitgestrektheid van het territorium acht geeft; niet alleen behooren zij tot de meest van elkaâr verwijderde takken van de groote menschen-familie, die men op de geheele aardoppervlakte kan vinden, van de Bosjes-man met zijn aapachtige type, met zijn achteruitwijkend voorhoofd en zijn allereenvoudigste levenswijze af, tot den negentiend-eeuwschen Engelschman, geheel „up to date” van den tegenwoordigen tijd toe, die zoo kersversch van de Universiteit te Oxford komt, met de laatste begrippen over mensche-lijke ontwikkeling en filosofie en de meest verfinde aesthetische ideeën; doch we zijn een zonderling mengelmoes van deze verbazingwekkend veel uiteen loopende types van menschen van den tegenwoordigen tijd; wij vormen er geen samensmelting van, doch we zijn slechts een meer of minder samenhangend conglomeraat van die verschillende elementen, op verschillende trappen van ontwikkeling staande en zonder nader verband en zelfs zonder veel cohesie.

Juist deze bijzonderheid is het, die het vraagstuk van het recht begrip van al die sociale en staatkundige zuid-afrikaansche toestanden zoo moeilijk, doch ook tegelijk zoo in hooge mate belangwekkend maakt; zij vormt de grondoorzaak van het vele vreemde, dat men in dit werelddeel ziet geschieden.

Om onzen geheel eigenaardigen toestand en onze eigendomme-lijke verhoudingen zoo duidelijk mogelijk te begrijpen, doet men het best een blanco kaart van Zuid-Afrika vóór zich te nemen en over die geheele kaart, van het Oosten naar het Westen, van het Noorden naar het Zuiden, van de Zambesi naar Kaapstad, van de Walvischbaai naar Kafferland, een dekkleur te brengen van donkere verf, lichter in het Westen om de geel getinte Bosjesmannen, Hottentotten en inboorlingen van gemengd ras aan te duiden, en een nog donkerder tint te kiezen, die zelfs tot het donkerste zwart kan stijgen in het uiterste Oosten, om daar de groote getallen van zwarthuidige Bantoes te karakteriseeren, die men dáár vindt. Op geen gedeelte van de kaart, al zou men ze ter groote van een speldeknop nemen, mag deze donkere kleur, die het ras van donkerkleurige inboorlingen vertegenwoordigt, ontbreken; op de eene plaats mag die kleur zwarter zijn dan op de andere, maar zij moet er altijd op voorkomen.

En als wij dan het eerste europeesche element willen vertegenwoordigen, de Boer, de Hollander en Hugenoot, dan zullen we over de geheele kaart lijnen hebben te trekken en plekken hebben te schilderen met blauwe verf, op de eene plaats wat grooter en dikker, op de andere wat dunner en wat lichter, doch ook nergens haast *geheel* ontbrekende. En als wij dan het engelsche element willen afbeelden en vertegenwoordigen, dan zullen we weder over de geheele oppervlakte van de kaart, van de Zambesi tot Kaap Agulhas een fijne laag van roode verf leggen, hier eens dunner, dan weër eens dikker, maar *ook* nergens geheel ontbrekend. Als wij daar nu een paar onbeduidend groote groene plekken bijvoegen aan de uiterste oostkust, om het portugeesche element voor te stellen, dan is onze kaart compleet. Er nu een terugblik op slaande, is de eerste bijzonderheid, welke onze aandacht trekt wel deze, dat er nergens een spoor van scherpe afscheiding of indeeling merkbaar is. Er kan geen lijn op de kaart getrokken worden, die de eene kleur van de andere afscheidt. De donkerste plek rood kan in het noorden liggen, zoo ongeveer bij het gebied van de Transvaal, doch men vindt even donkerroode in het zuiden; de blauwe kleur mag het meest in het oogspringende zijn in het zuidelijk gedeelte, doch in het noorden ontbreekt zij evenmin: de donkere tint is overal vertegenwoordigd, en de kleuren zijn per slot van rekening overal vermengd als de wol in een Turksch of Smyrnasch tapijt; zij kunnen niet van elkaâr gescheiden worden.

Doch willen wij dan verder de samengesteldheid van het zuid-afrikaansche vraagstuk begrijpen, dan moeten we nog verder gaan en te midden van deze gedeeltelijk homogene, voor een ander deel heterogene kleuren met inkt allerlei dunne lijnen trekken, die allerlei zonderlinge bochten vertoonen en vreemde hoeken maken, en deze lijnen stellen dan de politieke grenzen van de bestaande staten voor. En als we dan nog eens weër de kaart overzien, dan zal het ons treffen, dat deze instellingen in geen enkel geval met die grenzen van de kleuren samentreffen of loopen, doch er kris en kras doorheen loopen, groote plekken van eenzelfde kleur doorsnijdende en nergens neiging vertoonende om tegelijk de grenzen der kleuren aan te geven.

De studie van deze interessante bijzonderheid opent ons het oog voor den tweeden machtigen factor in het zuid-afrikaansche vraagstuk. Laat ons namelijk eens letten op de Kaapkolonie, de oudste, best georganiseerde en belangrijkste van onze staten. Het is een engelsche kolonie met zijn eigene, verantwoordelijke regeering; hare bevolking kan gevoegelijk op 1½ miljoen zielen gesteld worden.

Daarvan bestaat het millioen uit Naturellen-stammen, Kaffers, Hottentotten, Chuana's, die allen door meer banden van bloed en taalverwantschap en levensgewoonten aan elkaâr, en stammen van hun eigen type zijn verbonden, dan aan de meesten van hunne mede-kolonisten. Van het half millioen blanken zijn misschien de helft weêr van engelsche afkomst, terwijl de andere helft Hollanders, Duitschers en Hugenoten zijn; doch ook zij zijn met geen nauwere banden aan elkaâr verbonden dan met duizenden bewoners van de naburige landen, hetzij dan door banden van ras, godsdienst, taal en meer intieme familiebetrekking.

De Transvaasche republiek wordt meestal ondersteld het zuiverst de Hollandsch-Hugenootsche nationaliteit te vertegenwoordigen, doch zij doet dit inderdaad evenmin als de Kaapkolonie de Britsche vertegenwoordigt. Hare grootste stad, Johannesburg, is de zuiverst en hartstochtelijkst engelsche stad van geheel Zuid-Afrika en hare groote inlandsche bevolking is absoluut gelijk aan die van de boorden der rivieren in Natal en Zoeloeland. De Hollanders en Hugenoten in die republiek zijn door taal, afkomst, godsdienst, zeden en gewoonten meer verwant aan de bewoners van den Oranje-Vrijstaat en de Kaapkolonie, dan met de massa van hunne mede-Transvalers. De Paarl daarentegen, in de Kaapkolonie, is meer typisch Hollandsch-Hugenootsch dan eenige plaats in de boeren-republieken.

De Vaalrivier tusschen den Vrijstaat en Transvaal, de Oranje-rivier tusschen den Vrijstaat en de Kaapkolonie, worden als natuurlijke grenzen beschouwd, doch inderdaad zijn deze demarcatielijnen zoo willekeurig, gefingeerd en conventioneel mogelijk. Natal is een engelsche kolonie, doch de meerderheid van zijn bewoners vormen een geheel met die van over zijn grenzen, en de Engelschen, dáár wonend, verschillen in geen enkel belangrijk opzicht van hunne broeders en neven, die in de Kaapkolonie en Johannesburg gevestigd zijn of van die, welke in Londen's straten zijn blijven wonen. De eenige staten van Zuid-Afrika, waar nog een sterk uitgesproken en homogene nationaliteit, die van de inboorlingen, van de naturellen-stammen heerscht, zijn zeker de rijken van de Matabelen en Basuto's. Doch deze rijken zijn het juist, die zich onmogelijk tegen de blanken kunnen staande houden, en die, evengoed als de Indianen in Amerika, bestemd zijn onder te gaan in den worstelstrijd om het bestaan. Hunne geheele levenswijze en hunne stoffelijke en geestelijke gebrekkige beschaving doemt hen tot den ondergang, nog afgezien van alle begeerige blikken, die op hun land geworpen worden en de vervolging, waaraan zij uit dien hoofde bloot staan: de zuid-afrikaansche naturellen-stammen

vormen een laag, lui, weêrstandsloos ras, dat dan ook door de Boeren steeds overal achteruitgedrongen is. En zoo kan werkelijk gerust in het algemeen gezegd worden, dat er in Zuid-Afrika geen grenzen bestaan, waaraan dieper liggende ras-verschillen ten grondslag liggen, doch dat het zuiver fiscale en parochiale afscheidingen zijn. Doch niet alleen bestaan de Zuid-Afrikanen of „Afrikaanders” uit gesuperposeerde lagen van verschillende rassen en bestaan onze staatslichamen daar uit een mengsel van allerhande nationaliteiten, maar ook in onze huishoudingen, in onze familiën, ja in ons zelve zijn verschillende volksaarden dooreen- en bijeengebracht.

Daar is waarschijnlijk geen enkel beschaafd gezin in geheel Zuid-Afrika, waarin zich slechts menschen van ééne nationaliteit bevinden: als regel zal men er altijd een drie- of viertal aantreffen. Laat ons bijv. een typisch Kaapsch huishouden nemen: de vader is een Engelschman, de moeder halfbloed Hollandsch en Fransch (hugenootsch) met een franschen familienaam, zoodat dus de kinderen deel aan drie nationaliteiten hebben; de gouvernante is veelal een schotsche jonge dame, de kok een Zoeloekaffer, de dienstbode een meisje van halfras (hollandsch en hottentotsch), het keukenmeisje half Hollandsch, half slaaf, de staljongen een Kaffer en het kleine meisje dat tafel dient, een Basuto. En dit is waarlijk de huishouding van een type, die men bij duizendtallen in Zuid-Afrika kan vinden. Wil men ons een zeer ordinair en huishoudelijk doch duidelijk beeld veroorloven, dan zouden wij zeggen: de bevolking van Zuid-Afrika lijkt op de bestanddeelen van een pudding, als die ingrediënten in de trog of schotel door elkaar geroerd zijn: krenten en rozijnen, eieren, wijn, meel en water. Ze weder uit te zoeken of van elkaar te scheiden zou een ijdele poging zijn: want of men er dan ook van houden mag of niet, het mengsel is eenmaal klaar gemaakt en de zelfstandigheden hebben elkaar zoo doordrongen, dat ze niet meer van elkaar zijn los te maken.

Als wij dan nog eens onder den indruk van dit beeld het oog slaan op Zuid-Afrika als een geheel, dringt zich de gedachte aan ons op: zijn die Afrikaanders dan vóórbeschikt om ten eeuwigendage die onzamenhangende, eigenlijk vormlooze en nationaliteitslooze massa te blijven met de volkomen kunstmatige, op geen enkelen rationeelen grondslag, willekeurige indeeling in staten te blijven, en niet dien vorm van één groot rijk of van een statenbond, als die van de Vereenigde Staten van Amerika, aan te nemen, die alleen de matrijs kan zijn van een maatschappelijk en commercieel bestaan. Weldadig, heilzaam en preferent voor alle indi-

viduen en hunne volle ontwikkeling? En dan gelooven wij, dat ieder die onpartijdig den staatkundigen en maatschappelijken toestand van Zuid-Afrika heeft bestudeerd, tot de conclusie moet komen, dat er maar één ideale vorm voor een gezonde, nationale ontwikkeling van dat werelddeel is weggelegd. Op die groote kaart van Zuid-Afrika kan werkelijk en inderdaad geen enkele lijn voor volksverdeeling getrokken worden, die een natuurlijke demarcatie- of grenslijn wezen zou: het zou altijd een lijn blijven, die gelijksoortige elementen noodeloos en tegennatuurlijk van elkaar afscheidde.

Er bestaat slechts ééne wijze van kristallisatie voor ons: wij moeten *één groot geheel vormen, de Vereenigde Staten van Zuid-Afrika*: deze oplossing kan alleen tevens de oplossing van allerlei minder beduidende binnenlandsche en ook internationale moeilijkheden worden. Een *Vereenigd Zuid-Afrika* is niet de droom van een visioenlijder of een phantast, of zelfs van een enthousiast: het is niet iets als dat grootsche droombeeld van Napoleon I, van een vereenigd Europa, een droombeeld, dat niet in vervulling is gegaan, omdat het vijfhonderd jaar te vroeg in een menschenbrein is opgekomen; het is een evolutie en organisatie, voor welke noodzakelijkheid dagelijks en ieder uur de gewone nooden van het dagelijksche praktische leven pleiten; het is ook de *eenige* weg, waarlangs een oplossing voor onze vele maatschappelijke en staatkundige moeilijkheden en nooden is te verkrijgen; het is in het kort *de eenige weg*, die zich aan den onpartijdigen waarnemer vertoont, om uit de woestijn van moeilijkheden te geraken.

Voor deze eenheid zullen alle groote mannen, die in Zuid-Afrika geboren worden, in de eerstvolgende halve eeuw te werken, te streven en te strijden hebben; dit werk moet voorafgaan, vóórdat er iets groots en waarlijk goeds van Zuid-Afrika komen kan. Nòch kunsten, noch wetenschappen, noch letterkunde, noch staatsmanskunst zullen bloeien en iets presteeren, zoolang wij in den staat van ons tegenwoordig isolement in particularisme blijven volharden.

Voor het oogenblik is het meest dringend en bereikbare gedeelte van dit ideaal, de vereeniging van deze kibbelende en nog van elkaar losse staten tot één groot Tolverbond en min of meer geheel; verscheidenen der nu levenden zullen dit nog wel zien, want de tijd is er rijp voor. Er behoeven geen dertig jaren meer voorbij te gaan of daar zal in Zuid-Afrika één Centraal Gezag zijn, dat de vertegenwoordiging van de gezamenlijke politieke aspiratiën en wenschen van het geheele zuid-afrikaansche volk is, en dat onze statenverdeelingen nog maar zullen bestaan in een normale en natuur-

lijke voldoening aan de bestemming van een lokaal onderbestuur.

Doch in het streven naar die Eenheid is toch nog wel eenige moeilijkheid gelegen, dit ontkent schrijver dezes niet. Een Centraal-Gouvernement, een Staatkundige Eenheid, voorloopig zelfs een Tolverbond, later een gemeenschappelijke schatkist, vormen slechts de schaal, de schelp, waarin de volkseenheid moet worden besloten, indien Zuid-Afrika ooit niet alleen een groot, maar ook een machtige en bloeiende toekomst-staat of staten-bond zal worden.

De eigenlijke vraag, die alle andere nog verre in belangrijkheid overtreft, is deze: Kunnen wij de illusie hebben om van onze, in sommige opzichten zeer verschillende en tegenstrijdige rassen, ooit een goed, natuurlijk, blijvend maatschappelijk geheel te maken?

Als wij er niet in slagen. — zoo luidt hierop ons antwoord, — om onze tegenstrijdige elementen zóó te organiseeren, dat, indien ooit een vijandelijke macht den voet zette op afrikaanschen bodem en er nog zes man overbleven om dien te verdedigen, twee van engelsch, twee van hollandschen twee van inlandsch ras, — dan deze zes mannen onmiddellijk schouder aan schouder gingen staan om voor hun vaderland te strijden, dan zou een slechts in naam „Vereenigd Zuid-Afrika”, al ware het nóg zoo groot, door de natuur met schatten gezegend en rijk bevolkt geworden, vereenigde en eendrachtige volken vrijmoedig in het aangezicht durven zien.

In lang vervlogen eeuwen hebben er rijken bestaan, die gesticht waren op puinhoopen van rassen-haat, volksafgunst, weelde en corruptie. Van dezen grondvorm waren al de groote staten der Oudheid, de rijken van Griekenland, Assyrië, Rome, Egypte en ook vele machtige moderne staten. Zij zijn allen voorbij gegaan, verdwenen; slechts gedurende betrekkelijk korten tijd waren zij bestand tegen rijken, die evenzoo als zij waren ontstaan of kunstmatig opgebouwd, en die in puin hoop vielen, wanneer zij met eendrachtige en krachtige natuervolken als Germanen en Slaven in botsing kwamen.

In de twintigste eeuw zal het voor geen enkelen staat naar dat medel der Oude Wereld meer mogelijk zijn, zelfs voor een korter tijdsverloop, tot zulk een grootheid en bloei te komen. In een eeuw, waarin de volken der beschaafde wereld, met titanische krachtsinspanning zich vlotten bouwen, waarmede zij zoo snel mogelijk den stroom des tijds af kunnen schieten, waarin het eene ras na het andere, de eene beschaving na de andere verdwijnt, waarin sommige rassen tot vrije en vereenigde volken herboren worden; — als dan het Zuid-Afrika van de toekomst nog inwendig verteerd mocht worden door rassenhaat, als dan nog slechts een

vernijze van beschaving mocht zijn blijven liggen over een dikke laag van ruwheid en onwetendheid, als dan nog gemeenschapszin en eendracht geheel waren blijven ontbreken, ja — dan — ofschoon het dan zeker ons *ongeluk*, doch niet onze *schuld* zou zijn — dan zou ons niets anders te doen overblijven dan op den achtergrond van het groote wereldtooneel te blijven. In kunsten, in wetenschappen, in stoffelijke uitvindingen, die de welvaart der wereld verhoogden, in verbeteringen der nijverheid, die den standaard van het geheele menschelijke leven verheffen, zouden wij dan natuurlijk ook door hen overtroffen en voorbij gestreefd worden; wij zouden eenvoudig de welvaart en den vooruitgang der wereld van verre aan anderen zien.

Het vraagstuk van Zuid-Afrika: hoe zal deze vereeniging en samentrekking tot stand te brengen zijn? — is zoo grootsch, van zulk een reusachtig belang en met zooveel moeilijkheden gepaard, dat gerust gezegd kan worden, dat geen europeesche mogendheid in de laatste acht eeuwen zulk een vraagstuk op te lossen gehad heeft, er voor „gestaan” heeft, wat moeilijkheid en samengesteldheid betreft. Om iets te vinden, dat er eenige overeenkomst mede heeft, moeten wij tot het engelsche rijk van koning Alfred terugkeeren, toen de in zich zelf verdeelde Saksers en de invallende Noormannen de elementen, waren waaruit een nationale Eenheid moest worden opgebouwd. Maar dan nog is er in ons vraagstuk een factor, waarmede geen europeesche natie ooit te rekenen heeft gehad en waarmede ook zelfs geen koloniseerende mogendheid in die zelfde mate heeft te worstelen gehad. Het vraagstuk wordt bij ons ook nog beheerscht door de diepgaande quaestie van huidskleur, van superioriteit en inferioriteit van ras en dat — let wel! — in een eeuw, die gepoogd heeft de beweerde inferioriteit van rassen te ontkennen. In Zuid-Afrika worden de nieuwe negentiend-eeuwsche theorieën echter weder brutaal tegenover prähistorische toestanden geplaatst. Om een juist begrip van *die* moeilijkheden, voortspruitend uit het verschil van *ras* te krijgen, om te doen zien *welke* moeilijkheden op dezen weg van vereeniging liggen, hoeveel behoefte er toch aan is en in welke mate wij toch eenige hoop mogen koesteren, *daarvoor* moeten wij de rassen van Zuid-Afrika wat nader gaan bekijken, om ten slotte onze aandacht te wijden aan de voorwaarden en omstandigheden, waarin Zuid-Afrika in onze dagen verkeert en de individuen, die op dit oogenblik den meesten invloed op de toekomst van Zuid-Afrika kunnen uitoefenen.

II

De Boer.

Als men de natuur van Zuid-Afrika beschrijven wil, blijft men het langst stilstaan bij de Karoo, niet om grootte of beteekenis maar om het typisch Zuid-Afrikaansche; zoo zullen wij bij de beschrijving der bewoners de meeste aandacht wijden aan den zuidafrikaanschen Boer, niet omdat hij de machtigste, maar omdat hij de meest typische onder ons is. Bantoe's en Engelschen worden ook elders op de wereld gevonden, even goed of beter dan hier; maar de Boer leeft alleen hier. Hij is het resultaat van de vermenging van twee rassen, die gedurende twee eeuwen in zeer bijzondere omstandigheden verkeerd hebben; en dat resultaat is zoo eenig en merkwaardig, dat het alleen na een lange en sympathieke studie te begrijpen is.

Ons bestek gedooft niet alle omstandigheden uit zijn vroegste geschiedenis op te sommen, die den Boer gemaakt hebben wat hij thans is; de feiten zijn dan ook genoeg bekend, en voor ons doel is het voldoende eenige punten uit zijn vroegeren toestand in het geheugen te roepen, die den grootsten invloed op de ontwikkeling van het volkskarakter gehad hebben.

De geschiedenis der Boeren begint in 1652, toen van Riebeeck met een handvol soldaten en zeelieden aan de Kaap de Goede Hoop landde en aan den voet van den Tafelberg een station vestigde ten bate van de schepen der Hollandsche Oost-Indische Compagnie, op hun reizen van Oost-Indië. De mannen, die van Riebeeck hier bracht en die zich in dit deel der wereld vestigden, waren van verschillende nationaliteit: meest Friezen en Hollanders, maar

ook Duitschers, Zweden en zelfs eenige Engelschen. Zij waren soldaten, zeelieden, avonturiers enz. maar zeker geen landbouwers. Als wij de afstammelingen van deze mannen een eeuw daarna door de onbekende vlakten van Zuid-Afrika zien dwalen, uitsluitend daartoe gedrongen door een onweerstaanbaar verlangen naar beweging en afwisseling en door haat tegen het net van beperkingen, waarmee een beschaafde maatschappij het individu omgeeft, dan heeft het zijn nut te bedenken, dat de stamvaders dezer mannen voor het grootste gedeelte fortuinzoekers waren en strijders te water en te land. Het vermogen tot geduldigen, volgehouden veldarbeid, de onderworpenheid aan allerlei gestelde machten, die gehechtheid aan het stukje grond waarop zij geboren zijn, die tegelijkertijd de kracht en de zwakheid van de landbouwende bevolking uit alle landen uitmaken, — dit alles heeft den Boer van Zuid-Afrika altijd ontbroken en kon ook bezwaarlijk door overerving zijn deel geworden zijn. De manschappen van Riebeek waren immers niet alleen gepreste soldaten en matrozen, maar mannen door een soort van natuurkeus uit verschillende volken uitgezocht, wier ingeschapen lust tot een avontuurlijk, zwerfend leven hen er toe gebracht had dienst te nemen bij de Oost-Indische Compagnie. Over de schouders der mannen wier kogels zoo juist troffen op den Majuba-Heuvel, en achter de mannen en vrouwen die op hun lange, vreeselijke tochten door de woestenijen van Zuid-Afrika hun verwanten zagen sterven van gebrek en vermoeienis, en desniettemin steeds doortrokken, ziet men in gedachten de gezichten dier oude, ruwe stamvaders! Men kan het karakter van den zuid-afrikaanschen Boer eerst dan goed begrijpen als men bedenkt dat, hoezeer ook gewijzigd, het bloed dier mannen in zijn aderen stroomt.

Een andere omstandigheid die van invloed geweest is op de ontwikkeling van het karakter der Boeren, is de volgende: de aanvoerders dier eerste expeditie gaven den manschappen een stuk grond om te bebouwen zoowel om in hun eigen behoeften te voorzien als ten bate der Compagnie. Deze mannen bouwden hutten, zaaiden en oogstten, en dertig jaar later waren er 293 blanke mannen en 88 blanke vrouwen in de kolonie, en de mannen klaagden over het gebrek aan vrouwen. De directeuren der Oost-Indische Compagnie besloten na rijp overleg om hollandsche meisjes uit weeshuizen naar de Kaap te zenden, ten einde in dit gebrek te voorzien, en van tijd tot tijd brachten de schepen der Compagnie meisjes mede die den kolonisten hartelijk welkom waren; zij trouwden weldra en vestigden zich voor haar leven aan den voet van den Tafelberg.

Het moge overdreven schijnen, maar toch meenen wij hieruit een licht te zien opgaan over sommige karaktertrekken van den afrikaanschen Boer. Immers verschilt deze in één opzicht van alle landverhuizers uit Europa die wij kennen, zoowel van die uit de oudheid als uit onzen tijd, namelijk hierin: dat hij, eenmaal in een land gevestigd en zich niet met de oorspronkelijke bewoners vermengende, toch alle banden met het moederland verbroken heeft. De Griek die zich in Klein-Azië of op Sicilië vestigde, werd staatkundig en oeconomisch onafhankelijk, maar bleef toch altijd een Griek; zoowel met zijn verstand als met zijn hart bleef hij aan zijn vroegere landgenooten verbonden, en na tweehonderd jaren was de bewoner van Syracuse of Ephesus nog altijd een Griek, vol sympathie voor dien staat van het moederland waaruit hij gesproten was, en onder de beroemdste en onsterfelijke Grieken zijn er velen die niet in Griekenland zelf, maar in zijn koloniën geboren zijn. Zoo ook in onzen tijd: de Australiër, de inwoners van Canada en zelfs die van spaansch Amerika beschouwen Europa als hun te huis. Staatkundige geschillen mogen tot oorlogen geleid hebben, handelsbelangen mogen hen scheiden, maar voor zijn gevoel is de europeesche kolonist toch altijd nog innig verbonden aan zijn moederland, in het bijzonder en aan Europa in het algemeen. De Boer heeft nooit oorlog gevoerd met zijn stamverwanten in Europa; hij heeft zich niet vermengd met de barbaren onder wie hij zich gevestigd heeft; toch is hij even vreemd geworden aan het land zijner voorvaderen en aan Europa alsof drieduizend in plaats van tweehonderd jaar verlopen waren sedert hij Europa verliet.

Later zullen wij nog meer redenen voor dit merkwaardig verschijnsel vinden, maar onder de redenen van minder gewicht neemt, naar onze meening, de eigenaardige positie van de eerste moeders van dit ras een voorname plaats in.

Als de vrouw van den landverhuizer Europa vaarwel zegt om een nieuw vaderland te zoeken, is, hetzij zij een ellendige hut in Ierland of in een dorpje aan den Rijn of een ruime woning in Londen verlaat, het oogenblik waarin zij het land harer jeugd een laatsten blik toewerpt een der plechtigste oogenblikken van haar leven. Het leven dat zij verlaat, moge vol ontbering en ellende geweest zijn en dat wat zij tegemoet gaat vol gemak en welvaart, toch is zij aan het moederland gehecht met de banden des bloeds en door de herinneringen harer kindsheid. Zij verlaat het eenig plekje op aarde, waar zij een voorwerp van belangstelling en beteekenis voor anderen is. In de nieuwe wereld gekomen, zal zij

daarheen de berichten zenden van alles wat haar overkomt, want zij weet dat men daar belang stelt in haar vreugde en leed! In het uur harer beproeving verlangt haar hart naar de vrouwen van haar eigen bloed „te huis”, en naarmate de jaren verloopen krijgt het denkbeeld van „mijn familie” en „bij ons te huis” een beteekenis die het nooit zou gekregen hebben als de afstand, die haar van het moederland scheidt, niet zoo groot geweest was. Zij denkt aan hen zooals een aardbewoner die naar een der vaste sterren verplaatst was aan onze planeet zou denken, vergetende alle leed en smarten dezer aarde! En als haar kinderen opgroeien, hebben de eerste verhalen die zij hooren geen betrekking op menschen en zaken der kolonie, maar op die van Europa; zij vertelt van de velden waar kleine kinderen boterbloemen en madeliefjes plukken, van ijs en sneeuw en de drukte der groote steden; als die kinderen der kolonisten in den heeten zonneschijn op de Kopjes tusschen stapelia's en aloe's spelen, stellen zij zich voor hoe schoon die velden in Europa wel zijn, en praten er over hoe men madelievenkransen maakt en hoe de sleutelbloem ruikt! en 's nachts in hun warm bedje droomen zij van ijs en sneeuw, en van het gewoel der stad! Europa en het leven aldaar hebben van onze eerste levensjaren af iets geheimzinnigs en ideaals voor ons, waaraan wij ons toch verwant gevoelen.

Geen Europeaan die niet in de kolonie is opgegroeid, kan de kracht dezer overlevering naar waarde schatten.

Als de geur van een onbekende bloem moet men haar onderhouden hebben, om haar te kunnen waardeeren. Ook sterft die overlevering niet uit met het eerste geslacht; de moeder geeft haar aan de dochter en deze weer aan haar kind. De nagalm van deze legende is de oorzaak van de aandoening die de minst poëtische kolonist bij zijn eerste bezoek aan Europa ondervindt. De gevoeligste mensch, die in het moederland is opgegroeid, kan zich van die aandoening geen denkbeeld vormen, en de koelste man van zaken onder ons is onder haar indruk, als hij voor het eerst den voet zet op den grond van het moederland.

„Is dit nu Europa?” 't Is of wij in een tooverland verplaatst zijn! Die huisjes met mos begroeid, die doornheggen, die dorpspleintjes om de kerk, die bloempjes in het bosch, wij hebben ze allen reeds vroeger gezien in een droom.

Waarschijnlijk zijn er niet velen onder ons, die bij hun eerste bezoek zich niet eens afzonderen, om een plekje op te zoeken waar wij door geen onzer vrienden gezien wenschen te worden. Voor den een is het ergens in een straat eener groote stad, voor

een ander een plekje in een woud in Duitschland, voor een derde een stille dorpspastorie; maar onverschillig waar het ook zij, wij gevoelen dat er tusschen die plek en ons hart een geheimzinnige band bestaat. Misschien staan wij naar een winkel te kijken, omdat wij weten dat zestig jaar geleden een klein kind met heldere oogjes aan de hand harer moeder hier speelgoed kwam koopen! En wij blijven staan tot wij ons plotseling afwenden, in de verbeelding dat de voorbijgangers onze aandoening kunnen zien. Of wij gaan naar een dorpje, waar niemand ons den weg van het station behoeft te wijzen, wij zien de kerk met de boomen er om heen die wij zoo goed kennen, en terwijl wij de dorpsstraat doorloopen, zouden wij lust hebben iedereen toe te roepen: „Wij zijn weer thuis gekomen!” Wij staan op de plek waar eenmaal op een zomeravond een jonge man en vrouw elkaar trouw beloofden, weinig vermoedende dat het leven, dat zij elkaar toen beloofden samen te doorleven, gesleten zou worden ver over zee, in een vreemd land dat hun kleinkinderen het hunne zouden noemen. Wij gaan naar het kerkhof en verwijderen het mos en de bladen van de grafsteenen; eindelijk vinden wij wat wij zoeken; wij volgen de schier uitgewischte letters en lezen de namen die wij kennen... en zóó komt het dat Europa ons tehuis blijft!

Deze band, zoo licht en toch zoo sterk, kon de eerste moeders van het ras der Boeren en hare kinderen niet met het moederland blijven verbinden. Alleen in de wereld, zonder verwanten die genoeg aan haar gehecht waren om haar het verblijf in een weeshuis te besparen, brachten deze vrouwen weinig teedere en warme herinneringen uit haar vaderland mede, die zij aan haar kinderen zouden kunnen overleveren. De schepen die haar naar Zuid-Afrika brachten voerden haar naar de eerste „Goede Hoop” van haar leven, en de dag, waarop zij in de Tafelbaai landden en den afrikaanschen bodem betraden was ook de eerste dat zij werkelijk vrouwen werden, als zoodanig gezocht en begeerd, in plaats van nummers op een gedrukte lijst. In de armen der ruwe soldaten en zeelieden die hen welkom heetten, vonden zij het eerste te huis dat zij gekend hadden, en de kleine hutten aan de oevers van de Liesbeek waren de eerste woningen waar zij menschen vonden die door banden van hartelijkheid aan haar verbonden waren. Voor zulke vrouwen was, van het oogenblik dat zij geland waren, Zuid-Afrika hun vaderland, en de vrije mannen met wie zij huwden beschouwden Zuid-Afrika waarschijnlijk in hetzelfde licht als hun hedendaagsche afstammelingen. Op hun lippen had het woord: „*Ons land*” als zij het oog over de

valleien van Stellenbosch en de hellingen van den Tafelberg lieten weiden, dezelfde beteekenis als op de lippen van den transvaalschen Boer of den burger van den Oranje Vrijstaat van den huidigen dag.

„Ons land, het eenige land dat wij kennen en liefhebben, het eenige dat wij wenschen te kennen.”

Werpt men mij tegen, dat het aantal dezer vrouwen te klein was om een blijvend invloed uit te oefenen op het karakter der Boeren, dan antwoorden wij, dat, hoe klein haar getal ook was, het toch vrij groot was in vergelijking van den geheelen stam. Men moet bij de studie van het karakter der Boeren nooit vergeten hoe uiterst klein de groep geweest is, waarvan zij de afstammelingen zijn. Evenals alle karakteristieke en blijvende variëteiten in de menschen- en dierenwereld, zijn zij gesproten uit de huwelijken van weinige, meest vermaagschapte leden van een weinig talrijken stam. Het handjevol avonturiers, van wie wij reeds spraken, eenige weinige landbouwers met hun gezinnen, de weesmeisjes die hen uit Holland toegezonden werden, en een klein aantal fransche réfugiés, zijn al de stamouders van dit volk. In de laatste tweehonderd jaar is er geen vreemd bloed bijgekomen, en de betrekkelijk groote uitgebreidheid van den stam is een gevolg van hun gewoonte om vroeg te trouwen en van hun groote vruchtbaarheid. Zoo vormen de Boeren eer een *clan* of een familie dan eene natie, en van de Zambesi tot de Kaap is er waarschijnlijk geen enkele echte Boer, die niet iets van het bloed dier eerste stammoeders in zijn aderen heeft.

Wij komen nu tot een ander hoogst belangrijk punt in de oudste geschiedenis der Boeren, waaruit vele hunner kenmerkende karaktertrekken voor een groot deel te verklaren zijn.

In het jaar 1688, zes-en-dertig jaar na de komst van van Riebeeck en zijn manschappen, landden aan de Kaap de Goede Hoop een paar honderd mannen, vrouwen en kinderen die om des geloofs wille uit Frankrijk verdreven waren. De hollandsche regeering had dezen ongelukkigen, na de herroeping van het edict van Nantes, Zuid-Afrika tot toevluchtsoord aangewezen. Dit waren geen gewone landverhuizers; hier was bijna uitsluitend die minderheid vertegenwoordigd, die door elke vervolging om godsdienstigen en politieken vrijheidszin, zoo dom en meedoogenloos geschift wordt uit de meegaande, onderworpen meerderheid. Al waren het landbouwers, werklieden en eenige weinige wetenschappelijke mannen, toch vormden zij eene aristocratie, niet door een monarch geadeld, maar volgens de natuurwet, dat den mannen die krachtig genoeg zijn zich een eigen overtuiging te vormen en daaraan vast

te houden trots ontbering en lijden, die mannelijkheid en geestesadel eigen is, die groote volken en heerschende rassen kenmerkt.

De toekomst van den zuid-afrikaanschen Boer was verzekerd van het oogenblik dat deze menschen zich met zijn ras kwamen vermengen, evenzeer als de toekomst der noord-amerikaansche staten verzekerd was zoodra de *Mayflower* haar equipage van engelsche puriteinen had overgebracht, en evenzeer als zulks met de spaansche koloniën het geval zou geweest zijn als Spanje, in plaats van zijn edelste zonen te verbranden, hen naar de nieuwe wereld verbannen had. Men staat dikwijls verbaasd over sommige karaktertrekken van den afrikaanschen Boer, die men echter volmaakt begrijpt, als men bedenkt dat het bloed van deze onafhankelijke, stijfhoofdige Hugenoten in zijn aderen vloeit; daardoor blijft hij, zelfs in den ellendigsten toestand, steeds een aristocraat!

De Oost-Indische Compagnie gaf ieder dezer gezinnen een stuk grond, meest in de valleien van Stellenbosch, French-Hook en Drakenstein; bij hun komst vormden zij een zesde der bevolking, zij namen snel toe, en dat zeer velen der tegenwoordige Boeren van hen afstammen kan men opmaken uit het groot aantal fransche familienamen — De Villiers, Du Toit, Joubert, Naudès — die in sommige districten zelfs talrijker zijn dan de hollandsche en duitsche.

De komst dezer Hugenoten maakte de scheiding tusschen Europa en de kolonie, waarvan wij boven reeds spraken, nog meer blijvend en volkomen.

Als in den gewonen loop der zaken landverhuizers een kolonie vestigen, blijven zij op allerlei wijze met het moederland verbonden; hebben zij hulp noodig, of geschiedt hun onrecht, dan richten zij het eerst het oog naar het land dat zij verlaten hebben, maar dat zij toch blijven liefhebben.

In later jaren zullen de kolonisten vaak oppositie voeren tegen het moederland, zoodra zij meenen dat de rechten van hun nieuw vaderland miskend worden, maar diep in hun hart woont de oude liefde en zij zullen nooit toelaten dat anderen dat land, waaraan hij zijn oorsprong dankt, onrecht aandoen.

Als morgen Engeland overwonnen was zooals Frankrijk in 1871, bezet en onderworpen door den vijand, zijn er zestig miljoen engelsch sprekende mannen over het aardrijk verspreid, die naar de wapenen zouden grijpen met het vaste voornemen ze niet neder te leggen voordat Engeland weer vrij was. Men zal nooit gewaar worden hoezeer de engelsche kolonisten aan het oude moederland gehecht zijn voordat de tijd komt van nood en gevaar; het is bij mij zelfs aan gegronden twijfel onderhevig of broeder Jonathan,

ondanks zijn gemengd bloed en zijn naijver, en de Ier, niettegenstaande zes eeuwen van onderdrukking, het kalm zouden aanzien dat de bakermat van hun ras door den vreemdeling ontwijfd werd!

Ook in dit opzicht nu is het met den Boer geheel anders gesteld; hij is zóó geheel van zijn vaderland in Europa gescheiden, dat dit voor hem feitelijk niet meer bestaat. Tweehonderd jaar lang hebben de lotgevallen van Frankrijk en Holland hem volslagen koud gelaten; Parijs noch den Haag liggen hem iets nader aan het hart dan Madrid of Weenen. Hij zal het u even kwalijk nemen wanneer gij hem een Franschman of Hollander noemt als dat men hem voor Engelschman of Duitscher uitscheldt; en wij hebben menigen onwetenden Boer ontmoet, die ten sterkste ontkende dat hij van hollandschen of franschen oorsprong was. Vooral de Hugenoten hebben aanleiding gegeven tot deze scheiding, omdat zij ballingen waren en wel ballingen van zeer bijzonder type.

De engelsche ballingen, die de koloniën in Noord-Amerika vestigden, hadden wel het stof van hun voetzolen geschud toen zij hun vaderland verlieten, maar toch hadden zij de liefde voor dat land behouden; de regeering had het hun onmogelijk gemaakt God volgens hun eigen overtuiging te dienen en daarom waren zij vertrokken, maar de helft hunner landgenooten waren door nauwe banden van sympathie aan hen verbonden; niet Engeland en zijn volk had hen in ballingschap gejaagd, maar een kleine partij die de macht in handen had. Daarom grondvestten zij „Nieuw-Engeland” en bleef Oud-Engeland hun warme sympathie behouden.

De voorouders der Boeren daarentegen verlieten een land, waarvan niet alleen de regeering hen tot den dood toe vervolgde, maar waar ook de groote massa hunner landgenooten de regeering daarin steunde, waar hun godsdienst niet te huis behoorde en waar het volk hen niet begreep. Voor deze menschen werd Frankrijk, toen zij het eenmaal verlaten hadden, de personificatie van de macht der duisternis; zijn regeering was de regeering van Agag, zijn volk de kinderen van Satan, en zijn grond de vlakten van Sodom en Gomorrah, waarover de Almachtige in zijn rechtvaardigheid een vuurregen zou uitstorten. Voor deze vluchtelingen was het Europa dat zij verlieten „het huis der slavernij”. Als de Hugenoot op het dek van zijn schip heen en weer liep en opzag naar de vreemde sterren van het zuidelijk halfrond, las hij daarin, als Abraham weleer, de belofte van zijn God: „Aan u en uw zaad zal ik dat land geven. Zie op naar den hemel en zie of gij de sterren kunt tellen; zoo talrijk zal uw zaad zijn als de zandkorrels aan den oever der zee”. De heerlijke vlakten van Stellenbosch,

French-Hook en de Paarl, waar hij zich vestigde, waren voor hem niet alleen de grond om te bebouwen, zij waren de gaven van zijn God, het antwoord op zijn gebeden. De wijngaarden en vijgboomen die hij plantte en waaronder hij van den arbeid rustte, waren niet alleen de vruchten van zijn werk, zij waren de boomen die hij in zijn visioenen aanschouwd had toen hij als een ellendige balling door Europa zwierf: „Het land dat Ik u zal geven!” Voor dezen man was Frankrijk dood van het oogenblik dat hij zijn voet op afrikaanschen grond gezet had en Zuid-Afrika werd zijn vaderland. De Hugenoot dacht er even weinig aan, de herinnering aan Frankrijk te bewaren in namen als „Nieuw-Parijs” of „Nieuw-Orleans” als de Joden na hun vlucht uit Egypte er aan gedacht zouden hebben de herinnering aan de steden der Pharaoh's levendig te houden in hun plaatsnamen. Er is bijna geen enkele naam in de geographie van Zuid-Afrika, die den franschen Hugenoot aan zijn oorspronkelijk vaderland kon herinneren: de Boeren noemden hun hoeven: „Bonte Kraal”, „Jakhalsfontein”, „Springbok-fontein”, „Katkop” enz.

Zoo werden de Boeren niet alleen onverschillig voor Europa, maar ook werd Zuid-Afrika voor hen een voorwerp van vergoding, waardoor elk ander nationaal gevoel uitgesloten werd. Dit gevoel heeft hij in al zijn afstammelingen overgeplant. Diep in het hart van elken echten Boer ligt deze mystieke vereering voor Zuid-Afrika; niet voor het land als woonplaats van zijn stamgenooten, noch voor de maatschappelijke organisatie, of voor den staat, dien hij er gesticht heeft, maar inderdaad voor het land zelf, met zijn dalen en rotsen, met zijn heerlijke natuur. De echte, eenvoudige Boer is overtuigd, dat hij dit land bezit krachtens een recht, geheel verschillend van dat der inboorlingen, die hij verdringt of van de Engelschen, die hem gevolgd zijn. Wat hij gevoelt heeft niets gemeen met het gevoel van den speculant van Johannesburg voor het, land waar hij zijn fortuin gemaakt heeft; evenmin komt het overeen met de gehechtheid van den kolonist aan zijn nieuw vaderland, en ook met den hartstocht van den Zwitser voor zijn bergen en van den Noor voor zijn fjorden. Het eenige waar het mee te vergelijken is, is het gevoel dat den Jood voor Palestina bezielt. „Als ik u ooit vergeet, o Jerusalem!” Gij zoudt bij den Boer evenmin iets uitwerken door hem te bewijzen dat het tot zijn voordeel zou zijn als hij zijn land met anderen wilde deelen, als gij een vurig minnaar zoudt kunnen overhalen zijn geliefde te deelen met anderen die hem rijkelijk daarvoor zouden beloonen. Zijn gevoel voor Zuid-Afrika is de eenige poëtische, idealistische

trek in een karakter, dat voor het overige prozaïsch genoeg schijnt. De liefde voor zijn land maakt hem tot een held, die liefde behoort tot zijn godsdienst.

Vele fouten en misslagen, door verziende diplomaten en staatslieden begaan, zijn het gevolg geweest van hun onvermogen om het karakter der Boeren in dit opzicht te begrijpen.

De invloeden die wij hebben nagegaan, zijn voldoende om te verklaren, dat de gehechtheid aan het moederland in de jonge kolonie weldra verdween: maar zij kunnen geenszins de reden zijn van de algeheele vervreemding van het geheele maatschappelijk en intellectueel leven van Europa, dat de Boeren-maatschappij kenmerkt.

Deze reden vinden wij in de „taal”.

Toen de Hugenoten in de Kaap kwamen stond deze onder het bestuur der Oost-Indische Compagnie — een zeer despotische regeering, meer gelijkende op de dictatuur, die op een oorlogschip wordt uitgeoefend dan op eenigen anderen regeeringsvorm dien wij kennen. Deze regeering besloot al dadelijk het Fransch, dat door de vluchtelingen gesproken werd, af te schaffen en door hollandsch te vervangen. Een besluit werd uitgevaardigd waarbij het openbaar gebruik der fransche taal verboden werd; zij mocht noch in de kerk gebruikt, noch op school onderwezen worden. Ondanks den tegenstand die in het begin geboden werd, bereikte de Compagnie haar doel en voordat een geslacht geheel uitgestorven was, werd er bijna geen Fransch meer gesproken. Een of andere oude grootmoeder praatte het misschien nog of zong haar kleinkinderen oude fransche liedjes voor, maar dezen verstonden haar niet meer. Naar onze meening heeft geen enkele regeeringsdaad van eenige zuid-afrikaansche regeering zulk een ontzaglijken invloed uitgeoefend op het lot van land en volk als deze schijnbaar nietige maatregel, die toenmaals slechts op een paar honderd menschen werd toegepast.

De „taal” is geen Fransch en ook geen Hollandsch, en in de gewone beteekenis van het woord is het zelfs geen dialect van Hollandsch; het is een gebroken taal met Hollandsch tot grondslag. Zij wordt heden ten dage in geheel Zuid-Afrika gesproken door de Boeren en de mannen van gemengd ras, en in haar grootste zuiverheid in den Oranje-Vrijstaat en in Transvaal, waar zij het minst den invloed van andere talen heeft ondervonden. Wij zeiden dat de taal geen dialect van het Nederlandsch is; in werkelijkheid staat zij tot deze in een gansch andere betrekking; het Nederlandsch is even hoog ontwikkeld, even rijk aan woorden

als eenige andere taal in Europa; de woordenschat der „taal” is daarentegen tot eenige honderden woorden beperkt, die schier van al hun buigingen beroofd en nog op andere wijze mishandeld zijn. Het meervoud, dat in het Nederlandsch op verschillende wijzen gevormd word, verkrijgt men in de taal schier uitsluitend door de achtervoeging van een „e”, en de werkwoorden die in het Nederlandsch evenals in andere moderne talen vervoegd worden, hebben die vervoeging in de taal bijna geheel verloren. Om een voorbeeld te geven laten wij hier de personen volgen van het werkwoord „zijn”: ik is; je is; hij is; ons is; yulle is; „hulle is”! Vele voornaamwoorden zijn zoo verbasterd, dat het oorspronkelijk woord er niet meer in te herkennen is, en andere nederlandsche woorden zijn zoo besnoeid, dat zij alle gelijkenis met het Nederlandsch verloren hebben. Ook zijn er eenige woorden aan het maleisch en aan de taal der inboorlingen ontleend, maar de woordenschat is zoo klein en de vormen zijn zoo onvolkomen, dat het onmogelijk is om in de taal uitdrukking te geven aan afgetrokken begrippen of aan beschouwingen van wijsgeerigen of wetenschappelijke aard. Het verstand dezer menschen is zooveel hooger ontwikkeld dan hun taal, dat het hun schier onmogelijk is de gedachten die bij hen opkomen geheel in woorden weer te geven — iets wat nooit kan plaats hebben als een volk zijn taal langzamerhand gevormd heeft. Een aardig bewijs van de groote afwijking van de taal der Boeren van het rijke, welluidende Hollandsch, zoowel in vormen als in klank, werd mij onlangs geleverd door een vrouw, die alleen de taal sprak en mijn hulp inriep omdat haar nieuwe tuinman, die eerst onlangs in de kolonie gekomen was, een Duitscher was, wiens taal zij niet verstond; toen ik den tuinman ondervroeg, bevond ik dat hij een Hollander was, die rechtstreeks uit Amsterdam kwam en zuiver nederlandsch sprak!

Die afwijking is zoo groot, dat de zoon van den transvaalschen Boer, die aan de Kaap voor zijn examen werkt, de studie van het Nederlandsch even moeielijk vindt als die van Fransch of Engelsch; tusschen de taal der *Camera Obscura* en van een transvaalsche courant is schier even groot verschil als tusschen oud-Hollandsch en het Nederlandsch onzer dagen.

Op de vraag: „Hoe is deze „taal” ontstaan?” zijn verschillende antwoorden gegeven; sommigen hebben beweerd, dat de oorspronkelijke kolonisten meest Friezen van weinig beschaving waren en geen zuiver Hollandsch spraken, maar slechts een dialect. Anderen zijn van meening, dat de taal ontstaan is door het verkeer der

hollandsche kolonisten met hun slaven; dat dezen namelijk genoodzaakt waren slecht Hollandsch te praten, dat de kinderen hunners meesters dit van hen overnamen en dat daaruit de taal der Boeren ontstaan is. Wij voor ons meenen, dat ook hierin de tweede groep kolonisten, de Hugenoten, een groote rol gespeeld hebben. Het is niet meer dan natuurlijk, dat, als een groep volwassen personen plotseling te midden van een bevolking komen, wier taal zij gedwongen worden aan te leeren en als hun moedertaal te gebruiken, deze nieuwe kolonisten een grooten invloed op die taal zullen uitoefenen, vooral wanneer zij, zooals hier het geval was, maatschappelijk en intellectueel hooger staan dan de vroegeren en zich door huwelijk met hen vermaagschappen. De „taal” nu is juist zóó als een volwassen mensch ze zou gaan spreken, wanneer hij plotseling genoodzaakt was zijn eigen taal te vergeten en Hollandsch te spreken. Dat de andere kolonisten deze gebroken taal van hen overnamen, is veel waarschijnlijker dan de onderstelling, dat zij de taal hunner slaven zouden overnemen; in de taal zoowel als in andere opzichten is navolging het bewijs van onbewuste bewondering.

Hoe dit ook zij, het feit staat vast, dat na de aankomst der Hugenoten nauwelijks een geslacht voorbijgegaan was, voordat de landtaal aan de Kaap noch Hollandsch noch Fransch was, maar het gebroken dialect, dat wij hier „de taal” noemen.

Die taal nu is voor den Boer datgene geweest, wat de ruggegraat voor een gewerveld dier is, namelijk de eigenschap, waar vele andere van afhangen en de sleutel tot de kennis van zijn geheele zijn.

Op sommige eenzame eilanden, op geïsoleerde bergtoppen worden somtijds vormen van plantaardig of dierlijk leven gevonden, die men tot dien tijd nergens elders ontmoet had; hun voorkomen blijft onverklaard, tot latere ontdekkingen ons leeren, dat over de geheele aarde de fossiele overblijfselen van dergelijke planten en dieren gevonden worden; dan eerst is het ons duidelijk, dat die soorten geenszins in bijzondere betrekking staan tot de plaats waar zij voorkomen en ook niet daar ontstaan zijn. Zij zijn niet anders dan de overlevenden van een soort, die vroeger algemeen was en langzamerhand is uitgestorven.

Dit nu is het geval met den zuid-afrikaanschen Boer.

Onbegrijpelijk zoolang wij zijn eigenaardigheden beschouwen als gevolgen van zijn levenswijze en van de omstandigheden, waaronder hij twee eeuwen lang geleefd heeft, worden zijn aard en wezen ons volkomen verklaarbaar, als wij hem beschouwen als

een overblijfsel uit het verleden, als wij inzien dat het geloof en het bijgeloof, de deugden en de ondeugden die hem thans eigen zijn, eenmaal het gemeen goed zijn geweest van alle volken van Europa, dat hij niet anders is dan een kind der zeventiende eeuw tot in de negentiende eeuw bewaard, en dat de isoleerende middenstof die hem bewaard heeft, niet anders geweest is dan de taal!

Indien in de eerste levensjaren der kolonie de strijd tusschen de verschillende talen met de algeheele overwinning van een van beide geëindigd was, en of Fransch of Hollandsch de landtaal van Zuid-Afrika, geworden was, dan zou de Boer zooals wij hem nu kennen nooit hebben bestaan. Noch zijn leven in Zuid-Afrika, noch de afstand, die hem van Europa scheidt is de oorzaak van de eigenaardige ontwikkeling en den even eigenaardigen maatschappelijken toestand, die hem van de Europeanen der negentiende eeuw onderscheidt.

Dat geheel van wetenschap, denkbeelden en meeningen, dat wij bij gebrek aan een beter woord „de geest des tijds” noemen, geeft aan het leven van alle europeesche volken een zekere mate van eenheid, tengevolge van de mededeeling der gedachten in brieven, dagbladen, tijdschriften en voortbrengselen der letterkunde. Zelfs in de middeleeuwen werd zulks door dezelfde middelen bereikt, hoe onvolkomen deze toen ook waren; al waren de middelen van verkeer ontoereikend en al was vóór de uitvinding der boekdrukkunst de verspreiding van letterkundige voortbrengselen hoogst moeielijk, er was toch een druk verkeer tusschen de meest ontwikkelde en beschaafde inwoners der europeesche staten. Vooral door het Latijn werden de denkbeelden en de kennis der geleerden van het eene land, wel langzaam maar toch zeker, ook het eigendom van die van andere landen.

Ofschoon wij in onzen tijd geen gemeenschappelijke taal meer gebruiken en het Latijn als drager der gedachten schier vergeten is, is toch het verkeer tusschen de mannen der wetenschap nog levendiger geworden. De drukpers, de elektrische telegraaf en bovenal de gewoonte om alles wat van algemeen belang is van de eene taal in de andere te vertalen, knooien een hechter band tusschen alle beschaafde natiën der wereld, dan vroeger tusschen de bewoners van twee naburige dorpen bestond. De ontdekking op natuur- of scheidkundig gebied, heden gedaan en in een wetenschappelijk tijdschrift medegedeeld, wordt binnen weinige weken in alle laboratorien van Europa en Amerika bestudeerd. Een nieuw werk van smaak, een gedicht of roman, reist, zoodra het eenmaal

gedrukt is, de wereld rond en oefent zijn invloed uit op de denkbeelden en daden der menschen voordat de inkt, waarmede het geschreven werd, geheel is opgedroogd. Waarschijnlijk ziet niemand de rol, die de letterkunde in dit opzicht speelt, zoo duidelijk in als de schrijver zelf; wat hij in een slapeloozen nacht te Londen of Parijs gedacht heeft, of droomen en idealen op een helderen avond onder het Zuider Kruis op schrift gebracht, kan hij binnen eenige maanden, in een engelsch tijdschrift geplaatst, aan de geheele wereld bekend maken; de Japanner leest het in zijn tuin te Tokio; de kolonisten in Australië ontvangen het bij hun wekelijksche bezending, en in alle bibliotheken van Engeland en Amerika gaat het van hand tot hand. Heeft hij zijn gedachten aan den meer blijvenden vorm van een boekwerk toevertrouwd, dan kan het langer duren, maar als zijn denkbeelden waard zijn, dat men er kennis van neemt, dan zal zulks de gansche wereld door geschieden. Eerst wordt het gelezen door hen, die de taal spreken waarin het geschreven is, later wordt het vertaald, en binnen weinige jaren zal de schrijver brieven ontvangen hebben van alle hoeken der wereld en van mannen uit elk volk, dat prijs stelt op de voortbrengselen der literatuur. Zijn denkbeelden hebben hem in aanraking gebracht met menschen, die hij nooit gezien heeft, en bij het lezen zijner brieven begrijpt hij, dat ook hij het zijne heeft bijgedragen om de grenzen, die de volkeren vaneen scheiden te doen vallen en de menschheid tot één groot geheel te maken. Zijn verwanten zijn niet alleen zij, die tot zijn gezin behooren, maar ook de velen, die met hem eenstemmig denken en voelen; hij verliest zijn nationaliteit, zijn landgenooten zijn de lezers en allen, die met hem samenwerken.

De beschaafde natiën der wereld leiden wel ieder haar eigen leven, maar door verkeer en letterkunde is er een groote overeenstemming gekomen in denkbeelden, en is niets wat de eene bezighoudt en in ontroering brengt den anderen vreemd. Aan dit gemeenschappelijk leven der beschaafde wereld nu is de Boer vreemd gebleven. Sedert twee eeuwen is hij door zijn taal als door een ondoordringbaren muur van allen gescheiden. Bij hem zult gij alles vinden, wat het europeesche leven der zestiende eeuw kenmerkte, maar niets van datgene wat verdere ontwikkeling den volken van Europa geschonken heeft. Zijn taal zonder letterkunde, alleen voor hem zelven en het gering aantal zijner landgenooten verstaanbaar, heeft hem geïsoleerd. Het bijgeloof, de deugden en ondeugden en de idealen der zeventiende eeuw zult gij bij hem vinden; de beroering; de omwenteling waarmede de ontwikkeling

van het vrije denken gepaard is gegaan, en die de negentiende eeuw gemaakt hebben tot wat zij is, zijn onopgemerkt voor hem voorbijgegaan, als voor Rip van Winkle in zijn slaap.

Het is opmerkelijk wat hij al niet gemist heeft. Toen hij Europa verliet, rookten de brandstapels nog, waarop heksen en ketters den dood vonden; Newton was een kind; Descartes was juist gestorven; het was nog geen twintig jaar geleden, dat Galilei door de inquisitie genoodzaakt was de aswenteling der aarde als een dwaling te verwerpen; nog maar vijftig jaar waren verlopen sedert den dood van Giordano Bruno, en de moord van Servetus behoorde nog niet lang tot het verleden.

Voor den Boer ging de achttiende eeuw met haar eisch van verdraagzaamheid en vrijheid van denken en spreken, met haar streven naar algemeene broederschap onopgemerkt voorbij. De kreet naar vrijheid, gelijkheid en broederschap, het tijdperk van Napoleon, de vooruitgang der natuurwetenschappen, die een verandering bracht in den maatschappelijken toestand zoowel als in de wereldbeschouwing van alle beschaafde menschen, — voor hem bleef dit alles verborgen.

Zelfs de uitbreiding van den handel tot een stelsel, dat alle oude idealen vervangen heeft door een enkelen afgod — het geld — die strenger depotisme over zijn aanbidders uitoefent dan de grootste tiran ooit vermocht, is den Boer onbekend. Hij gelooft nog, dat er dingen zijn — niet voor geld te koop, dat een man die drie millioen in aandeelen heeft en anderen kan laten werken, niet beter is dan hij, die elken morgen uitgaat om zijn eigen vee te verzorgen. Nog minder heeft hij iets gehoord van de stem, die door de beschaafde wereld de vraag doet weerklinken, of deze afgod nu werkelijk voor altijd door het menschedom gehuldigd zal worden: dan of hij vallen zal, zooals anderen vóór hem gevallen zijn!

Van deze twee stroomingen, de eene overal zichtbaar en tot nog toe zegepralend, de andere onzichtbaar den grond ondermijnend, is den Boer niets bekend. Even weinig als hij weet van de ontwikkeling der moderne wereld, even weinig gist hij van de ziekten, waaraan zij lijdende is. Zelfs op de groote gebeurtenissen der laatste veertig jaren heeft hij weinig of geen acht geslagen: de amerikaansche burgeroorlog heeft zijn belangstelling niet gewekt, John Brown en Harpers Ferry zijn namen hem even onbekend als Marathon en Thermopylae; namen als Goethe, Beethoven, Kant, Darwin of Marx hebben voor hem geen beteekenis.

Als men dit alles in aanmerking neemt begrijpt men den Boer. Dan is er niets verbazends meer in het feit dat hij, een Europeaan

pur sang, een afstammeling van twee der meest verlichte natiën van Europa, en niet een onderdrukte ongelukkige, maar meestal een rijk grondbezitter met vele kudden en tal van dienaren, en beheerscher van landen zoo groot als menig europeesch rijk, toch in de tweede helft der negentiende eeuw denkbeelden huldigt, die den spot van een straatjongen van Londen of Parijs zouden opwekken; dat hij hardnekkig vasthoudt aan de overtuiging dat de aarde stil staat en Gideon als zijn autoriteit aanhaalt; dat hij schurft en andere huidziekten als beschikkingen van den Almachtige beschouwt, waartegen hij zich niet mag verzetten; dat hij in de verzekering tegen brand een beleediging tegen Jehovah ziet; dat zijn geloof in heksen en spoken onwrikbaar vast staat; dat hij tot kort geleden den aanleg van een spoorweg verzet tegen Gods wil achtte, omdat Hij die zelf maakt zou hebben als Hij het noodig vond — dit alles wordt begrijpelijk als men eenmaal weet, dat zijn geloof, zijn denkbeelden, zijn zeden en gewoonten te huis behooren in de zeventiende eeuw.

Het feit, dat het standhouden dier wereldbeschouwing en zijn oppositie tegen den modernen geest het gevolg zijn, niet van zijn geografische afscheiding van het moederland, maar van zijn taal, blijkt duidelijk uit de vergelijking met andere kolonisten. Hoe ver van Europa, hetzij in Amerika, Australië of Nieuw-Zeeland, europeesche kolonisten zich ook gevestigd mochten hebben, als zij zich niet met de inboorlingen vermengden, zijn zij op de hoogte gebleven van het leven van beschaafd Europa, en hebben zij in vele gevallen hun deel gehad in de ontwikkeling van wetenschap of kunst. Dit is ook geenszins te verwonderen. De engelsche landverhuizer die zich in ver afgelegen streken vestigt, moge zijn kinderen in eenzaamheid en onder harden arbeid groot brengen, hij moge weinig tijd hebben hen iets te leeren, toch is de taal, die hij spreekt, een taal die door een vijftiende deel der aardbewoners gesproken wordt, en zijn zoon erft die taal. De grootmoeder moge het kind leeren lezen, maar voor het overige beperkt zijn onderwijs zich tot datgene, wat de natuur hem leert, — tòch bezit hij den sleutel onzer moderne beschaving. Als toevallig een reiziger eens dien kant uitkomt kan de jongen hem verstaan, en laat hij een boek of een oude courant liggen, dan kan hij die lezen en zoo toch een kijkje krijgen op een hem onbekende wereld. Verveelt zijn leven in de eenzaamheid hem en wenscht hij op zijn zeventiende of achttiende jaar iets meer van de wereld te zien, dan gaat hij naar een stad, en al is alles hem vreemd, en al is hij onhandig en langzaam in het spreken, toch leert hij door alles

wat hij om zich heen ziet en hoort. Binnen zes maanden is hij van anderen alleen te onderscheiden door meerder kracht en een forscher lichaamsbouw; vijf jaar later kan hij op weg zijn om fortuin te maken of een geleerde te worden, en na tien of vijftien vindt gij hem misschien weer als hoogleeraar, of spoorwegkoning of president van de eene of andere republiek! Zoodra een mensch een europeesche taal tot moedertaal heeft en die blijft spreken en lezen, kan de eenzaamheid of het verblijf te midden van wilden hem nooit geheel van het leven zijner stamgenooten scheiden. In het hartje van Kafferland vindt gij een hut, waarvan de bewoner Europa vijf-en-twintig jaar geleden verlaten heeft. Zijn omgeving is weinig beter dan die der wilden, in wier midden hij een woonplaats gevonden heeft, maar op een plank staan een dozijn boeken en in een lade der tafel heeft hij couranten en tijdschriften van een of twee jaar te voren. Vrij, ja zelfs met hartstocht, bespreekt hij de groote kwestien, die de wereld bezighouden, en deelt u zijn inzichten daaromtrent mede; terwijl gij zit te eten, weidt hij uit over de betrekking tusschen Duitschland en Frankrijk en vraagt uw oordeel over een of andere bijzonderheid in de laatste omwenteling in Zuid-Amerika, waarvan gij nooit gehoord hebt. Hij heeft alles er van in de couranten gelezen. Vijf-en-twintig jaren lang is hij van zijn stamgenooten gescheiden geweest, maar toch is hij niet van hen vervreemd; en somtijds komt het ons voor, dat zulk een balling uit de beschaafde wereld vaak een ruimer blik heeft op de toestanden in die wereld, dan hij die zich te midden daarvan beweegt. Het eenzame blanke kind, dat in het zendingshuis aan de oevers van den Ganges is opgegroeid, zal, als het in de beschaafde wereld is teruggekeerd, vaak tot zijn eigen verbazing de ondervinding opdoen, dat hij uit de boeken, welke hij gelezen en herlezen heeft, en uit de brieven, die eenmaal 's maands kwamen, maar waarvan de inhoud in het geheugen geprent werd, het grootste deel geleerd heeft van datgene wat Londen hem leeren kon.

Dit alles ontbreekt den Boer.

Voor den jongen Boer, die op een afrikaansche hoeve opgroeit en niet anders spreekt dan de taal, is deze bron van beschaving in zijn eenzaamheid onbereikbaar. Kwamen er reizigers, Franschen, Hollanders of Engelschen, dan was hun taal onverstaanbaar voor hem; lieten zij boeken of couranten achter, hij kon ze niet lezen; de ontboezemingen van een Amsterdamschen schrijver waren voor hen even onleesbaar als een artikel uit de *Figaro* of de *Times*. Als zijn moeder uit een oude kist, uit Holland of Frankrijk meege-

brachte boeken van haar grootmoeder te voorschijn haalde, dan kon zijn aandacht daardoor niet gewekt worden, want hij verstond ze niet. Het Nederlandsch, zooals het in Holland gesproken wordt, was hem even vreemd als het Grieksch van Plato aan een boer van het hedendaagsche Griekenland. Al leerde zijn moeder hem de letters, toch kon hij er weinig gebruik van maken; de groote Bijbel was in het Hollandsch, en vijftig jaar geleden was er onder de dertig Boeren niet een, die hem lezen kon, al kende hij ook sommige teksten uit zijn hoofd. Ware die jonge Boer plotseling naar de een of andere groote stad in Holland verplaatst, dan zou hij zich eenzaam gevoeld hebben, omdat hij zich aan niemand verstaanbaar maken kon.

Vaak hoort men vragen, wát het woord Boer eigenlijk beteekent? Er is slechts één juiste verklaring van te geven: een Europeaan van afkomst, die de „taal” spreekt en gewoonlijk geen enkele andere europeesche taal. Het woord wijst geen bepaalde nationaliteit aan: de Boer kan van franschen, hollandschen of Duitschen oorsprong zijn — een zeer bekende familie is portugeesch — en evenmin is het van een of ander handwerk of bezigheid afgeleid; de Boer is dikwijls landbouwer of veehoeder, maar hij kan ook jager of koopman zijn, of zelfs president der republiek — hij blijft Boer, zoolang hij zich om zijn gedachten uit te drukken alleen bedient van de „taal”.

Dat de Boer deze bepaling zelf aanneemt, zij het dan ook onbewust, blijkt duidelijk; van een man, die andere talen geleerd heeft en ze ook gebruikt, zegt hij: „zijn vader *was* een Boer en zijn broeders zijn nog Boeren”, daarmee te kennen gevende, dat de man zelf zijn volk verlaten heeft; en een geleerden rechter of een schitterend advocaat, welke ook hun afkomst zij, een Boer te noemen, zou ongerijmd en zelfs beleedigend zijn. Er is een sprookje van een toovenares, die om een zekere stad plotseling een onzichtbaren muur uit den grond deed verrijzen, die allen daar buiten onzichtbaar maakte voor de inwoners. Zulk een muur is de taal voor de Boeren — zoolang deze blijft staan, blijft de buitenwereld voor hen gesloten.

Indien ergens in Europa een kleine middeneeuwsche stad door een wonder tot den huidige dag bewaard gebleven, plotseling ontdekt werd, zouden wij er veel in vinden, dat wij afkeurden: de straten zijn nauw, de overhangende huizen sluiten licht en lucht uit, en afvoer van onreinheden ontbreekt; maar boven de deuren dier huizen zouden wij snijwerk ontdekken, uit de hand bewerkt met innige liefde voor de kunst; wij zouden in het smeedwerk

van een lantaarnpaal vreemde vormen bewonderen, zooals geen werkman thans verzinnen kan; wij zouden met eerbied stil staan voor de geschilderde ruiten der kerk-ramen, en getroffen worden door een schilderij boven het altaar; aan alle kanten zouden wij de sporen zien van een meer bekrompen, langzamer leven dan het onze, maar vreedzamer en tevredener. Door zulk een plaats zou een man, die waarnemen en oordeelen kon, niet achteloos heenloopen, hij zou niet smalen in zelfverheffing, maar nederig trachten te leeren.

Nog één punt uit de eerste jaren van de geschiedenis der Boeren in Zuid-Afrika verdient de aandacht, vóórdat wij tot de latere geschiedenis overgaan.

De voorvaderen der Boeren in Zuid-Afrika waren slavenhouders. Toen de eerste blanken in Zuid-Afrika kwamen, werd het land bewoond door drie zeer scherp van elkaar te onderscheiden stammen van inboorlingen.

Van het strand van Tafelbaai tot aan de Oranje-rivier in het noorden, en van den Atlantischen Oceaan tot aan de Maluti-bergen, waren over vele duizenden vierkante mijlen twee van deze rassen verspreid, die wel geheel verschillend waren, maar toch door verschillende banden aan elkander waren verbonden. Het belangrijkste in aantal en het meest verspreid daarvan waren de Hottentotten, een klein, tener ras met gele gezichten, kort, hard kroeshaar, in bossen op het hoofd, met vooruitstekende jukbeenderen, laag voorhoofd en kleine, diepliggende oogen. Zij waren in een eindeloos aantal kleinere stammen verdeeld, die zich over alle westelijke en centrale gedeelten van Zuid-Afrika verbreed hadden. Meer of minder, doch steeds zwak georganiseerd onder aanvoerders, bewoonden die stammen vrij standvastig dezelfde deelen van het grondgebied, ofschoon zij natuurlijk wel van de eene plaats naar de andere trokken, zooals ook de Boeren later deden, om in de verschillende seizoenen verschillende weiden voor hun groote kudden vee te vinden.

De graad hunner beschaving was niet hoog, ook in vergelijking met die van andere afrikaansche inboorlingen; zij hadden groote kudden vee, van welker vleesch en melk zij leefden; maar zij oefenden slechts in geringe mate het landbouwbedrijf uit. Hun ronde hutten met een gebrekkig houten geraamte, met matten, riet en stroo gedekt, konden elk oogenblik, dat zij dit goedkeurden, worden opgenomen en verplaatst; de weinige kleeren, die zij droegen, waren van dierenhuiden gemaakt. Maar zij waren een bewegelijk, rap, opgewekt en levendig volkje, zooals trouwens

hunne afstammelingen heden ten dage nog zijn; eer zacht dan weed van aard, zeer voor allerlei aandoeningen vatbaar en liefhebbers van zang en dans. Zij wilden wel vechten als het noodig was, maar gaven de voorkeur aan een toestand van vrede. Later bleek, dat er onder leiding van Europeanen wel goede soldaten van te maken waren, maar zichzelf organiseren of hun stamgenooten leiden, dät konden zij *niet*.

Hun zintuigen zijn zeer goed, soms zelfs buitengewoon scherp ontwikkeld; zij zijn zeer vlug van begrip, maar zij waren en bleven ongeschikt voor gestadige en eenigen tijd vorderende intellectueele inspanning. Zij zijn de eeuwigdurende kinderen van het menschelijk geslacht.

Hunne taal, die merkwaardig is om het groot aantal klappende keelgeluiden, dat er in voorkomt en die gevormd worden door de tong tegen het gehemelte en de tanden te slaan, was geen onaardige spraak-uiting, waarin men aan heel veel denkbeelden vorm wist te geven. Het was geheel en al het eigen idioom van deze inboorlingen, Hottentottenstammen, welke de eerste blanken, die aan de Tafelbaai landden en zich in de dalen van het land neerzetten, daar vonden; het waren die stammen, met wie zij eerst handel dreven, doch met wie zij later strijd voerden en die zij uit het land verdreven.

Verspreid onder deze Hottentottenstammen door de geheele westelijke helft van Zuid-Afrika heen, vond men een andere en nog meer belangwekkende variëteit van het menschengeslacht en dat waren de Bosjesmannen, een verwonderlijk klein slag van volkje. Verwant in ras en taal met de andere dwergrassen, die men in Centraal- en Zuid-Afrika vindt, zijn zij echter lichter van huidskleur en wel vuil geel, misschien wel een gevolg van het koelere klimaat van het zuiden, dat zij waarschijnlijk reeds vele eeuwen hadden bewoond en waarin zij zich oorspronkelijk ontwikkeld hebben.

Z66 klein van gestalte zijn zij, dat een volwassen Bosjesman niet grooter is dan een europeesch kind van elf jaren; zij hebben kleine verschrompelde gezichtjes en het hoofdhaar groeit in kleine, afzonderlijke bosjes, met geheel kale plekken daartusschen. De sexueele organen der vrouwen verschillen in bouw met die van alle andere vrouwen ter wereld; rondom den schedel vindt men een getaald rand, aldus iets vormende, wat de Boeren een dubbelhoofd noemen en hun ooren schijnen, als men ze van achteren beziet, op kleine steeltjes uit het hoofd te groeien. Op die wijze schijnt dat volk, in zijn geheel beschouwd, nog wel zoozeer een

ras van kinderen als een ras van menschen, die in zekere phase van de menschelijke ontwikkeling zijn stil blijven staan. Hunne taal, zooals reeds gezegd is, is rijk aan klapperende keelgeluiden en meer gelijkende op het Hottentotsch dan eenige andere taal, verschilt daar toch wellicht evenveel van als het Fransch van het Sanskriet; men kan alleen bespeuren dat er, een groot tijdsverloop geleden, een gemeenschappelijke worteltaal is geweest; alzoo vertoonende zoowel de taal als de lichamelijke verschijning der Bosjesmannen een type, waaruit de Hottentotten zich in den loop van vele eeuwen, misschien wel door kruising met hooger staande afrikaansche rassen als de Bantu's ontwikkeld hebben.

Dit kleine menschenras had geen maatschappelijke of politieke organisatie van eenige beteekenis; zonder vaste woonsteden en in horden een echt nomadenleven leidend, sliepen zij 's nachts onder overhangende rotsen of in verlaten holen van wilde dieren, òf zij maakten zich een walletje van struikgewas, aan den kant van waar de wind woei, dat op een curieuse manier op een dierenleger geleek; zij verlieten dit altijd weder als de dag aanbrak. Zij hadden geen kudden vee, maar leefden van de jacht of voedden zich, als die soms niets opleverde, van slakken, schorpioenen, insecten, of plunderden de kudden en kralen der Hottentotten. Zij droegen geen kleeren hoegenaamd en hunne wapens bestonden uit pijl en boog, terwijl de peezen van de bogen gemaakt waren uit ingewanden van wilde dieren en de pijlen, die toegepunt zijn met scherpe steenen of stukken been en ivoor en dan giftig gemaakt met plantensappen of het vocht van rupsen en adders; deze wapens vormden hun eenig eigendom.

Zij kenden geen huwelijksplechtigheden en geen blijvende sexueele verhoudingen; zij hielden zich zoo lang met elkander op, als zij er vermaak in vonden. Zelfs het moederlijk plichtsgevoel was bij hen in zijn primitiefsten vorm vertegenwoordigd, want al zeer gemakkelijk lieten de vrouwen de jongen aan hun lot over of deden er voor de geringste kleinigheid afstand van; het vaderlijk plichtsgevoel ontbrak natuurlijk bij dit ras ten eenenmale.

Van hunne taal werd door hen, die er werkelijk studie van gemaakt hebben, gezegd, dat die zoo gebrekkig was, dat een enigszins nauwkeurige vormgeving aan een denkbeeld hun ten eenenmale onmogelijk was. Zij hadden geen woord voor *vrouw*, *huwelijk*, *volk* en hun geest hield natuurlijk geheel en al gelijken tred met dit taal-vorm-vermogen. Van die meer ingewikkelde verstandelijke handelingen, waaraan wij menschen, in een beschaafde maatschappij levende, gewoon zijn, hebben zulke stammen hoe-

genaamd geen besef; geen van die lieden heeft eenige notie zelfs van lezen of schrijven of eenig godsdienstig begrip, ofschoon het van de zijde van verschillende zendelingen niet heeft ontbroken aan de poging om hen voor een of anderen eeredienst te winnen.

Dat neemt echter niet weg, dat deze zelfde inboorlingen een merkwaardig talent van nabootsen vertoonen en dat men op rotshelingen en in holen door geheel Zuid-Afrika de teekeningen en nabootsingen van menschen en dieren kan vinden, die werkelijk door een zekere ruwe kracht enforschheid uitmunten. En wat curieus is, hun talent van *mimiek* is gansch bijzonder ontwikkeld.

Wij hebben een ouden Bosjesman gekend op een plaats, waar slechts een dozijn Europeaënen woonde, en die kerel kon door enkele weinige spiervtrekkingen van zijn gelaat en overige lichaam verscheidene menschen nabootsen, daarbij op werkelijk merkwaardige wijze hun voornaamste eigenaardigheden van voorkomen en wijze van doen weergevende en dan zonder een enkel woord daarbij te spreken. Als hij die kunstjes vertoond had, placht hij in een schaterlach van artistieke zelfvoldoening uit te barsten en daarna om wat brandewijn en tabak ter belooning te vragen.

Er zijn geen voorbeelden bekend, dat dit volkje in waarheid tot beschaving gekomen is. Als zij in europeesche huizen worden geplaatst en genoodzaakt om europeesche kleeren te dragen, krijgen zij de tering en sterven. De eerste kolonisten aan de Kaap en de Hottentotten dachten, dat zij geheel van gevoel ontbloot waren, en zoowel de Boeren als de Kaffers zien hen nog altijd slechts voor halve menschen aan en voor afstammelingen van bavianen.¹ Zij hebben somwijlen blijk gegeven jaren lang met de volharding van wilde dieren wrok te kunnen gevoelen, doch ook merkwaardige blijken van dankbaarheid voor bewezen weldaden getoond en somwijlen een gehechtheid aan menschen, die aan hondentrouw deed denken.

Eenige jaren geleden kwamen wij in relatie met een Bosjesmansjongen, die door zijn moeder voor een fleesch brandewijn was verkocht geworden en goed was verzorgd geweest, in de hoop dat men hem goed kon opvoeden en beschaven. Hij kreeg echter tot ons aller leedwezen de tering. Op den dag van zijn dood, 's morgens vroeg, zag zijn meesteres, hoe hij er aantoe was en toen wilde zij hem overreden om te gaan liggen rusten in een groote

¹ Door sommige geleerden hebben we deze conjectuur trouwens in ernst hooren volhouden en verdedigen. Het zou aldus een ernstige bijdrage tot de leer van Darwin, omtrent de afstamming van den mensch kunnen worden.

doos, het eenige bed, tot welks gebruik men hem had kunnen bewegen. Doch een half uur later zagen wij hem weer op de binnenplaats bezig met messenslijpen, den doodstrijd op het ge-laat en met het doodsgeroel in de keel.

Toen hem gevraagd werd, waarom hij opgestaan was en zóó ziek, nog aan het werk gegaan, toen schudde hij mistroostig het hoofd en zei hij, dat hij toch niet hebben kon, dat zijn meesteres moest eten met een ongeslepen mes. Wij brachten hem toen naar zijn bed terug en gaven hem een pijp suiker. Toen richtte hij zich op, sloeg een blik van onuitsprekelijke dankbaarheid en genegenheid naar zijne meesteres, zoog een oogenblikje aan zijn pijp suiker en gaf als een arm dier, doch met onvergelijkelijken weemoed in het brekend oog, den laatsten snik.

Deze volksstam is thans bijna geheel uitgestorven; er zwerven nog eenige horden van in het noordwesten rond en men kan er ook nog enkele geïsoleerde exemplaren op den zelfkant der beschaafde streken van aantreffen, doch dat is dan ook het eenige, dat nog van dit zwakke ras is overgebleven. Men zou het waarlijk haast niet gelooven, dat zij ten tijde van de komst der eerste kolonisten een zeer belangrijk element van de oorspronkelijke bevolking uitmaakten.

Geheel onderscheiden van deze beide volksstammen en nog meer van hen verschillend in uiterlijk, zoowel als in levensgewoonten dan van het indo-europeesche ras, is de derde volksgroep, dien de eerste kolonisten uit Europa in Zuid-Afrika aantreffen.

Zij namen geheel en al de oostelijke streek langs de stranden van den Indischen Oceaan in en worden daar nog altijd in onverminderd of zelfs in vermeerderd aantal aangetroffen. In twee groote vertakkingen verdeeld en deze weder in een groot aantal stammen gesplitst, behooren zij allen tot de groote volkenfamilie der Bantu's. Geheel en al verschillend van den kleinen Hottentot en van den nog kleineren Bosjesman, is de Bantu groot en donkerkleurig, somwijlen naar het type van den Neger overhel-lende. Physiek is hij voortreffelijk georganiseerd, goed geëvenredigd van bouw en van ougemeene lichaamskracht; zijn uiterlijk zou doen denken aan een neger-type, gekruist met arabisch bloed en zijn tradities, levensgewoonten en sommige woorden van zijn taal geven slechts nog meer voedsel aan deze gissing. Vertakkingen van deze groep worden zelfs zóóver noordelijk als Zanzibar gevonden. Zij verschillen aanmerkelijk van den neger, dien men aan de westkust aantreft, en in plaats van de kinderlijke onderworpenheid van dezen, spreiden zij een trotsch gevoel van eigen-

waarde, van fierheid en terughouding ten toon. De taal, die zij spreken, bestaat uit zeer goed gearticuleerde klanken, blijkbaar zich ook leenende als de dragers van figuurlijke en dichterlijke beelden en ook tot het uitspreken van nauwkeurig omschreven gedachten.

De twee groote takken, waarin zij verdeeld zijn, kunnen ongeveer even scherp van elkander onderscheiden worden als de keltische en teutoonsche stammen van onze indo-europeesche volkenfamilie en hunne talen verschillen, kan men gerust zeggen, evenveel van elkaar als het Fransch van het Duitsch. Als men ze echter gaat ontleden, is de afstamming uit een gemeenschappelijke bron toch niet twijfelachtig. Van de ééne vertakking, algemeen in de Kolonie als de Kaffertype¹ bekend, kunnen heden ten dage de Zoeloes en de Matabelen wellicht als de sprekendste en krachtigste vertegenwoordigers ervan beschouwd worden.

Van de andere of Chuana-familie is een der beste vertakkingen de stam der Basuto's of Ma Kateesen (aldus genaamd naar Ma Kateese, een oorlogzuchtige aanvoerderes, die een eeuw ongeveer geleden, een aantal verspreide stammen onder haar banier wist te verzamelen en zich wist te doen vestigen in de streek der Mabuti-bergen, wat nu Basutoland genoemd wordt), ook een bevolking onder hun niet te minchten opperhoofd Kama in de Bamangwato-streek.

Dit opperhoofd Kama is een allerbelangwekkendste verschijning onder wilde volken, omdat hij zijn best doet om zijn natuurvolk, in plaats van het door de beschaafde rassen te doen verdolgen, te *verheffen* en te *beschaven en aldus van den ondergang te redden*. Daarbij gaat hij inderdaad zeer diplomatiek te werk en tracht hij bijv. in de eerste plaats zijn volk te vrijwaren voor al de nadeelen en schaduwzijden en schijnvoordeelen der beschaving en wel tot zóó lang, als zij eenige vatbaarheid hebben voor de werkelijke lichtzijde onzer moderne beschaving; een zielkundige proefneming, behoorende tot de allerinteressantste, die op het einde der negentiende eeuw genomen zijn. Tot deze familie der Chuana's behooren ook de Mashona's en andere daaraan verwante volksstammen.

Hoe ook deze verschillende takken van de Bantu-familie op elkaar mogen gelijken in de oogen van een vreemdeling, zal toch niemand, die onder hen geleefd heeft en ze bestudeerd heeft, een Chuana met een Kaffer verwarren, evenmin als een opmerkzaam

¹ Kaffer is een onbestemd woord, aan het arabisch ontleend en somtijds eenvoudig gebruikt om alle donkerhuidige Afrikaners mee aan te duiden, doch in de Kolonie gebruikt om dezen bijzonderen stam van het Bantu-volk mee te karakteriseeren.

beschouwer en bereisd man gemakkelijk een Italiaan met een Engelschman verwarren zal. Hun verschil in verstandelijke aspiratiën en maatschappelijke gewoonten is even groot als dat in taal en voorkomen. De Chuana legt zich meer toe op landbouw, hij is meer bedreven in handenarbeid, omdat hij een handig ijzersmelter en een bekwaam aardwerker was, lang vóór dat er een blanke in Zuid-Afrika verscheen. Hij bouwt forsche vierkante huizen, hecht zich aan zijn eigendom, is arbeidzaam, zuinig en zelfs spaarzaam. Hij hecht zich op verwonderlijke wijze spoedig aan de moderne beschaving en is begeerig naar kennis en wetenschap. Wij hebben een grijsaard-Basuto van zeventig jaren zien aankomen met een koe en een kalf bij zich, de kostbaarste zijner aardsche bezittingen, die hij in ruil aanbood als men hem nog maar wilde leeren lezen, en hij ging in tranen weg, toen men hem aan het verstand had zoeken te brengen, dat het onmogelijk was. „Och!” zeide hij snikkend, „dat is zeker, omdat gij mij niet gelijk aan de blanken *wilt* laten worden!”

De Kaffer-volksstam verschilt van de Chuana's vooral wat krijgsvuchtigen aard betreft; de landbouw wordt bij hen bijna geheel aan de vrouwen overgelaten. De Kaffer is trotscher, gevoeliger, prikkelbaarder van aard, meer geneigd tot heerschen en regeeren dan de Chuana. Hij heeft door zijn leven veel meer militaire dan industriële talenten ontwikkeld. Hij is eenigermate een ridder zonder blaam, tenminste zonder vrees en — ofschoon dan ook een wilde — een man van zijn woord. De Chuana zal dapper vechten om zijn land of in het algemeen zijn eigendom te verdedigen; de Kaffer zal dit reeds doen, als het zijn vrijheid, zijn fierheid of zijn leven geldt. Boven rijkdom geeft hij de voorkeur aan macht en onafhankelijkheid; boven veiligheid en rust verkiest hij een avontuurlijken strijd om roem en — als hij beschaafd wordt — (eenigermate) is hij even leergierig als de Chuana¹.

Ten tijde van de eerste komst der blanken in het land, waren al deze Bantu-stammen tamelijk goed in horden georganiseerd; zooals ze trouwens nog zijn, als ze niet door de blanken gestoord worden in hun samenleving; zij waren geschaard onder de aanvoering van hoofden, aan wie zij kinderlijk en absoluut onder-

---

¹ De vatbaarheid voor intellectueele beschaving van het Bantu-ras is zoo groot, dat er gevallen zijn voorgekomen, dat Bantu-meisjes, die door uitmuntenden aangeleg daartoe gedreven, lust en gelegenheid hadden examens te doen voor verschillende betrekkingen in de Kaap-kolonie, zelfs voor de Universiteit aldaar, blijk hebben gegeven volstrekt niet minder begaafd te zijn dan haar meer beschaafde zusters van europeeschen oorsprong.

worpen waren, doch welke hoofden bij belangrijke aangelegenheden steeds dapper en flink ter zijde werden gestaan met daad en woord door de oudsten en wijsten van het geslacht.

Zij waren, naar ons altijd is voorgekomen, op een hooger trap van beschaving geraakt dan, voor zoover we dit hebben kunnen nagaan, de Britten ten tijde van de romeinsche verovering en moeten, dunkt ons, geleden hebben op de Saxers, vóórdat het Christendom bij dezen werd ingevoerd. Zij bezaten bijv. goed gebouwde, hetzij dan ronde of ook wel vierkante woningen; zij hielden schapen, geiten en ander vee. Ofschoon in dierenhuiden gekleed, wisten zij die kleeding en hun wapenuitrusting, waaronder in de eerste plaats fraaie schilden behoorden, artistiek te versieren. Zij hadden hun landbouw tamelijk gecompliceerd ingericht, verbouwden granen en allerlei soort van groenten, vervaardigden huiselijk en zelfs geornamenteerd aardewerk, voorwerpen van gesmolten ijzer, en hun wapens en landbouwwerktuigen waren inderdaad, als men ten minste hunne primitieve gereedschappen en hulpmiddelen in aanmerking neemt, niet zoo onvolmaakt; ze getuigden zelfs van ongewone handigheid.

Hunne maatschappelijke organisatie, die trouwens nog kan worden waargenomen, indien zij maar niet door Europeanen worden gestoord, is in vele opzichten bewonderenswaardig. De toewijding van een stam aan haar opperhoofd en ook van de stamgenooten aan elkaar, de hartelijke verstandhouding van dien stam onder elkander, is zoo innig, dat zij niet kan begrepen worden dan door iemand, die onder hen geleefd, die hen oplettend gadegeslagen heeft.

Als een opperhoofd of invloedrijke onder hen wordt lastig gevallen, dan is het niet zelden voorgekomen dat mannen, die aan de voorgevallen gebeurtenissen geheel vreemd waren, voor een beschuldigde in de bres sprongen en zich voor hem verantwoordelijk stelden.

Een zeer interessant geval van dien aard deed zich eenige jaren geleden bijv. voor, toen het opperhoofd van een kraal voor een koloniaal Hof terecht stond voor een misdaad, waarvoor bij geen mogelijkheid meer dan één persoon schuldig kon zijn; en toch stonden drie van zijn stamgenooten op om te verklaren, dat *hij* *hij alleen* de schuldige aan die misdaad was.

De grootste straf voor een Bantu is dan ook wel die, als hij van zijn familie wordt weggenomen; daarbij vergeleken heeft de dood weinig verschrikking voor hem.

Elke Bantu-stam houdt zijn grond in gemeenschappelijk bezit,

het telkens op andere wijze verdeelende en in gebruik gevende, naarmate de bevolking vermeerdert of vermindert. De beschouwing, dat grond particulier eigendom van dezen of genen kan zijn, is voor den Bantu weerzinwekkend en bespottelijk. Het denkbeeld van landnationalisatie, 't welk sedert eenige jaren ook in de hoofden van enkele Europeanen begint te spoken, dat een geleidelijke oplossing van tal van sociale vraagstukken zou gelegen zijn in die regeling, dat ook hier weder het land, de grond, het gemeen-goed der bevolking zou worden, het is geen *ideaal* der Bantu's — dat zou een verkeerd woord zijn — het is een *feit*, dat daar bestaat. De Bantu zou het onbestaanbaar met zijn rechtvaardigheidsgevoel vinden, om de maatschappij anders dan op dezen grondslag in te richten en het is dan ook niet dan met de meeste moeite en onder zijn permanent protest, dat hij zich bij de europeesche regeling, hem door kracht van wapenen opgedrongen, neerlegt, om den persoonlijken grondeigendom te eerbiedigen. Het moge hier in het voorbijgaan dan ook opgemerkt worden, dat men, als men rechtvaardig en humanaan tegenover den inboorling van Zuid-Afrika wil zijn, deze zijne beschouwing over gemeenschappelijk grondbezit ook tegenover de Boeren moet eerbiedigen als een oud-theocratisch recht, dat hij op den zuid-afrikaanschen bodem zal doen gelden.

De wetten en overleveringen van alle Bantu-rassen zijn zeer ingewikkeld en — ofschoon ze slechts van mond tot mond gaan en zoo van het eene geslacht op het andere worden overgedragen, worden zij zeer zorgvuldig in eere gehouden en nageleefd. „Het is zoo onze gewoonte” is een argument bij de Bantu's, dat alle verdere discussie afsnijdt. Hunne etiquette in het gewone maatschappelijke leven schijnt ons, vooral als zij nog niet in aanraking zijn geweest met de lagere fasen der westersche beschaving, toe op een fraaier en hooger leest geschoeid te zijn dan die, welke onze gewone verhouding in de samenleving beheerscht. De Bantu is op zijn wijze een „gentleman”. Indien een Kaffer twee menschen nadert, die met elkaar in gesprek zijn, blijft hij dikwijls op een afstand staan wachten, totdat zij uitgesproken hebben en dan eerst komt hij naderbij. Als men hem vraagt *waarom* hij dat doet, zal hij u antwoorden: „Opdat zij mij niet zouden zien aankomen, en opdat ik ook niet zou kunnen hooren wat zij met elkaar spreken!”

Bij hunne verdeling van arbeid hebben de vrouwen bijna geheel den landbouw en het vervaardigen van allerlei dingen op zich genomen. Zij bouwen de huizen, zij bakken de leemen en aarden

potten, zij maken de kleeren en andere benooidgheden voor het dagelijksch leven, en wel bij alle takken van den Kaffer-stam is de landbouw geheel in hunne handen. De mannen nemen voor hun deel het vechten en jagen, het vervaardigen hunner wapens; de jonge knapen hoeden het vee, allen anderen arbeid aan de vrouwen overlatende.

Het was door deze drie oorspronkelijke groepen, dat Zuid-Afrika bevolkt was toen de eerste blanke zich daar vestigde, en zooals we gezien hebben, was het met de kleine, levendige, kinderlijke, geelkleurige Hottentotten, die het schiereiland bewoonden, dat de kolonisten het allereerst in aanraking kwamen. De blanken hadden blijkbaar van bestuurderen der Oost-Indische Compagnie strenge orders ontvangen om de inboorlingen goed te behandelen, wat ook in hun belang was, indien zij het vooruitzicht wilden hebben om een voordeeligen en gemakkelijken handel met hen te drijven, en in den beginne scheen het dan ook, dat een goede verstandhouding tusschen de kleine goedaardige Hottentotten en de nieuw aangekomen bewoners mogelijk was. De Hottentotten verkochten gaarne en blijmoedig hun vee aan de Compagnie voor brandewijn en messen, en de Compagnie voer wel bij dien ruilhandel.

Later, toen de „witmenschen” meer en meer den grond van het schiereiland in bezit gingen nemen en de Hottentotten met hun vee *verdreven*, gevoelden deze spoedig geen vriendschap, doch integendeel wrok tegenover die indringers, want evenals de meeste afrikaansche rassen hebben zij enkel en alleen begrip van een verdeeling, doch volstrekt niet van een uitsluitend *bezit* van grond, en nu zagen zij natuurlijk met leede oogen aan, hoe zij, wier voorvaderen sinds eeuwen her hunne woningen hadden opgeslagen en hun vee geweid hadden op dien grond, thans door nieuw aangekomen vreemdelingen daarvan verdreven werden.

Er kwam bitterheid in hun gemoed en haat, en ten slotte werden de wapens opgevat. De kleine Hottentotten werden uitgeroeid of ten minste achteruitgedreven en de blanken zetten zich bedaad neder op dat mooie schiereiland van de Kaap en in de vruchtbare dalen ten noorden daarvan.

Toen begonnen de blanken uit te zien naar slaven om hun grond te bebouwen, hunne huizen te bouwen en huiselijke diensten te verrichten, zooals dit de gewoonte van de zeventiende-eeuwsche kolonisten was. Maar bij de inboorlingen van Zuid-Afrika vonden zij niet, wat zij eigenlijk voor hun doel noodig hadden en zochten.

Het is een merkwaardig feit en een feit, waarop men begrijpen kan dat de Zuid-Afrikaander trotsch is, (er zijn overigens zoo

weinige feiten, waarop hij zich verhoovaardigen kan!) dat onder de rassen, die in historische tijden Zuid-Afrika bewoond hebben, er niet één gevonden wordt, dat zich gereedelijk en geheel voor slavernij geleend heeft! Of dat het gevolg is van het klimaat, met zijn merkwaardige opwekkende en zenuwprikkende kracht, dan wel het gevolg van het eigenaardige, zoo onmetelijke en vrijheidademende tooneel der handeling, dat waarlijk een gevoel van zeldzame onafhankelijkheid en van verzet tegen alle verdrukking inspireert, dan wel of het slechts een merkwaardige overeenkomst van toevallige feiten is, *vast* staat het, dat zoowel de Boeren, de Bantu's, de Hottentotten en de Engelschen, de rassen die dit land bewonen, geen van allen uit een stof gemaakt zijn, waaruit men *slaven* kweekt. Deze karakteristieke trek vereenigt werkelijk die overigens zoo van elkaar onderscheiden nationaliteiten. Geen van allen buigen zij het hoofd onder den druk eens anderen en laten ze zich, door wien dan ook, als lastdier gebruiken.

Die kleine Bosjesman kroop weg en verkwijnde achter zijn aarden wallen en in zijn leemen hutten, als wij hem te zeer vervolgden, ja, en hij liet niets anders na dan zijn pijlpunten en zijn teekeningen op de rotsen en steenen, om ten minste eenig spoor te geven van de wijze, waarop ook hij zich eens begon te *ontwikkelen*; en die kleine Hottentotjes, die hij naliel, hebben we desniettegenstaande nog zien lachen bij hun werk, tot dat ook zij bezwaken zijn in den worstelstrijd om het bestaan, soms nadat zij een familie van halfbloed-afstammelingen hadden nagelaten, die ook spoedig van het tooneel dezer wereld verdwenen waren; slechts de Bantu heeft, met ons, zich vermenigvuldigend, zich met ware energie verzet tegen elke onderdrukking en uitbuiting, omdat zijn sterke ras- en maatschappelijke instincten daarvan walgden. En ook de vroegere kolonisten in Zuid-Afrika waren, evenmin als de tegenwoordige Boeren en Engelschen, uit een materiaal geschapen, om er gewillige werktuigen voor welken onderdrukker dan ook, van te maken.

Er is een klein deurtje door de natuur altijd opengelaten ook voor den geringste harer schepselen, waaruit hij zich verwijderen en ontsnappen kan naar eene plaats, waar de stem van den onderdrukker niet meer wordt gehoord, en dat deurtje weten we allen als het noodig is te vinden, indien wij ten minste geen afstand willen doen van dat eenige, den mensch waardige devies: „Ik wil!” Als wij geen anderen raad meer weten — dan weten wij ten minste allen dapper te sterven.

Het zou even gemakkelijk zijn geweest voor de eerste Boeren

om de antilopen en springbokken van Zuid-Amerika, die u het zuid-afrikaansche stof zoo menigmaal in het gezicht doen stuiven en zoo vlug zijn als de wind, tot lastdieren te maken, als om van die kleine handige Bosjesmannen of van de dansende Hottentotten en van de krijgslustige Bantu's van de oostkust *slaven* te maken. Wil men in Zuid-Afrika slaven gebruiken, dan moet men ze van elders importeeren; het land zelf levert ze niet op.

Het ras, dat de oorspronkelijke kolonisten er voor gebruikten, was in hoofdzaak het negerras van de oost- en westkust van Midden-Afrika, een slag van menschen, die gewilligheid aan spierkracht paarden, die weinig wilskracht en individualiteit vertoonden en die zich in alle eeuwen voor de treurige zaak der slavernij geleend hebben.

Men vond er wel enkele Madagassen en meer oostersch volk bij, maar die waren dan ook niet zoo onderworpen en gaven op den duur hunne eigenaars ook heel wat te doen.

De slaven werden in afzonderlijk daarvoor ingerichte schepen naar Zuid-Afrika gebracht en bij hun aankomst onder de kolonisten verdeeld. Het was door den handenarbeid dezer slaven, dat de muren van de oude hollandsche forten en huizen werden opgebouwd, waarvan we nu nog de stevigheid bewonderen en het was ook door hunne handen, dat die mooie eikenlanen en wijnbergen werden aangelegd, die zich nu nog op enkele plaatsen in de Kaap-kolonie mijlen ver uitstrekken.

Het is een beschuldiging, die den Boer dikwijls als een zeer bitter verwijt naar het hoofd geslingerd wordt en die bestemd is om hem dadelijk eenige trappen lager op de ladder der beschaafde wereld te plaatsen dan zijn medekolonist, den Engelschman, dat zijn voorvaderen slavenhouders zijn geweest, doch die beschuldiging is zeer onjuist en phariseesch, als men daarbij weet, dat vele van die slavenschepen aan Engelschen toebehoorden, door Engelschen werden bevracht en bemand; en dat de huizen en tuinen van het Kaapsche schiereiland en somwijlen ook wel de nog mooiere villa's en buitens in het engelsche moederland de vrucht waren van een goed geslaagden handel en exploitatie van zwart vleesch. En het is te meer merkwaardig, dat de engelsche natie dit verwijt van slavenhandel den Boer nog altijd in het aangezicht durft slingeren, terwijl het iedereen bekend kan zijn, dat het ter nauwernood een veertigtal jaren geleden is, dat deze leidende tak van den stam der Angelsaksers genoodzaakt werd die instelling der slavernij op te geven.

De slavernij en lijfeigenschap is immers inderdaad zoo onafschei-

delijk aan de lagere ontwikkelings-fasen der samenleving verbonden, dat men ze in de eerste ontwikkelings-toestanden in alle landen, bij alle volken aantreft en — in vormen, die volstrekt niet weezinwekkend zijn. Meermalen is twijfel geopperd, of de verhoudingen in vroeger eeuwen tusschen heer en lijfeigene niet te verkiezen waren, voor beide, boven de tegenwoordige verhoudingen der vrijheid en totaal vrije concurrentie, waarbij de arbeid dan toch altijd koopwaar blijft. Als meester en knecht, heer en slaaf in dezelfde hutten wonen, hetzelfde voedsel deelen en dezelfde arbeid verrichten, wáár blijft dan het verschrikkelijke en afkeurenswaardige der slavernij? Daar is de slavernij slechts een groot woord, een naam! Slechts als de slavernij zich vertoont in een beschaafde en ontwikkelde maatschappij en de slaveneigenaar zijn werkkrachten als minder dan dieren beschouwt, dan wordt de instelling der slavernij weezin-, walgingwekkend.

De slavernij kan gevoegelijk bij de ziekte van de kindermazelen vergeleken worden: een kwaal namelijk, die zoo menigvuldig voorkomt, dat zij als onafscheidelijk van het jeugdige menschenleven kan beschouwd worden; zij wordt slechts gevaarlijk, als zij den volwassene aantast; eerst dan wordt zij kwaadaardig en gevaarlijk.

En nu kan het zeker niet met recht van den zuid-afrikaanschen Boer gezegd worden, dat hij die slavernij nog in stand gehouden heeft, toen hij op een hooger trap van beschaving kwam te staan, op dezelfde trap, waarop de europeesche volken ook de lijfeigenschap hebben laten varen. Daarentegen kan wel gezegd worden, dat veel meer, ja zeer hoog beschaafde vertegenwoordigers, ja aanvoerders van het angel-saksische ras in Amerika en op Jamaïca de slavernij nog tot op het midden dezer eeuw in stand gehouden hebben.

Dit neemt niet weg dat het, hoe natuurlijk het was, dat zij er vóór twee eeuwen toe kwamen, toch te betreuren is, dat de Boeren slavenhouders zijn geweest.

Als nu gevraagd wordt: Was nu die slavernij, zooals zij aan de Kaap gedreven werd, van meer of minder onmenschelijken aard dan overal elders, waar zij zich onder beschaafde volken heeft vertoond? — dan kan daarop alleen als antwoord luiden: De slavernij onder beschaafde volken is een misbruik, zoo eentonig in zijn bijzonderheden, dat men er al bijzonder weinig verschil in kan ontdekken of men haar geschiedenis nagaat op de ruïnen en gedenksteen der chaldeeuwsche steden, of beschreven in de letterkundige geschriften van Grieken en Rómeinen, of in de

steen en die men in het Britsch museum aan de wanden kan zien prijken, dan wel of men haar beschreven vindt in een negentiende-eeuwschen roman, of ook bijzonderheden er van hoort vertellen door een oud grootmoedertje onder de Boeren, met haar voeten op een warme stoof, als zij nog eens van haar kinderjaren gaat vertellen — het is waarlijk alles koekoek-één-zang!

Daar zijn thans nog wel blanke mannen en vrouwen in leven, die zich zeer goed herinneren, dat zij in hunne kinderjaren mannen met geweren in de mooie bosschen van Newlands jacht zagen maken op weggelooopen slaven: zij zouden u ook nog vele geschiedenissen kunnen vertellen van hetgeen dames met slaven, die niet gedwee genoeg waren, uitvoerden en daar loopen zelfs verhalen, waarin van verbranding in ovens sprake is. Dan heeft men de geschiedenis van zwarte Dirk, die de vrouw van zijn meester „verleidde”, waarover hij later zeer veel berouw had. Eens op een dag, zoo luidt het verhaal, zagen wij Dirk over het plein naar het wijnhuis gaan; wij hoorden, dat hij werd afgeranseld. Eenige dagen later daarna meenden wij voortdurend geraas in den kelder te hooren, en ja, eens op een nacht, dat de maan mooi scheen, hoorden wij duidelijk iets: wij stonden op om te zien wat het was en nu zagen we duidelijk iemand, door drie mannen over het marktplein sleepen. Wij, kinderen, durfden niets te zeggen, omdat grootvader nooit wou hebben dat wij iets over slaven in het midden brachten, maar wij waren er zeker van, dat men daar Dirk's lijk wegbracht. Die geschiedenissen zijn altogader oude kost. Zij zijn zoo oud als de weg van Rome en zouden de echo's kunnen wekken van de vrouwen in Amerika en Cuba, als ze maar eerst daar uitgeschreeuwd werden, maar dat worden ze *dáár* niet. Wij hebben ze in Zuid-Afrika des te meer hooren uitbazuinen; doch te beweren, dat ze voor dit werelddeel en voor de barbaarschheid der Boeren karakterteekening zijn, is een infame leugen. Ja, daar zijn voorzeker nog zwarte mannen en vrouwen in leven in Zuid-Afrika, die zich herinneren, hoe zij als kleine kinderen in een heel warm land, waar lange, dikke, rechte boomen groeiden, die men niet in Zuid-Afrika vindt, speelden aan het strand van een baai en hoe daar blanken kwamen en hen wegstalen. Zij herinneren zich misschien nog de namen hunner speelmakkers en het gele voedsel, dat zij daar in hun geboorteland aten en dat hier niet groeit, en als gij op hun ruggen kijkt, dan hebben zij daar op de vlakten tusschen den nek en de lendenen witte striemen, die er misschien al zestig of

zeventig jaar in gezeten hebben en waarmede zij wel naar hun graf zullen gaan. En toch — ook in deze dingen ligt volstrekt niets speciaals Zuid-Afrikaansch.

Ook was dit volk niet altijd zoo onderworpen van aard; somwijlen ontwaakte de mensch in hen. Vooral de Madagassen waren een vrijheidlievende stam en trachtten, als zij er eenigszins kans toe zagen, weg te loopen. „Zij zijn een kwalijk gezind slag van menschen”, zoo drukt een oud kroniekschrijver zich uit, „en houden er dikwijls maar één gedachte op na, dat is, om weg te loopen. Zij vreezen niet zóózeer, — dan dat zij niet alles probeeren om hunne vrijheid te herkrijgen!”

Deze menschen keken naar den Tafelberg op en naar onzen blauwen afrikaanschen hemel en zij keken neer op ons veld met zijn uitgestrekt struikgewas, een wereld, die voor ons het zuiverste beeld van een schier onbèperkte vrijheid is, voor hen echter een kerker beteekende, zoodat ze niets dan wanhoop in het hart voelden en als ze nog een straal van hoop zagen doorschemeren, dan slechts aan *vluchten* dachten. Zij kenden het land aan de andere zijde van de bergen niet, maar toch, zoodra zij maar in de gelegenheid waren, liepen zij in hun eentje of bij troepjes weg. Dan werden zij echter meestal gevangen en teruggebracht en gegeeseld, gebrandmerkt en geradbraakt, zegt de oude kroniek; het gelukte hun bijna nooit om werkelijk te ontvluchten.

Het is ons wel overkomen, dat wij, de vlakten van Hottentotsch Holland doorrijdende, als in een droomgezicht die stumperds, door het veld kruipende om hun vrijheid te zoeken, vóór ons geestes-oog kregen, en een onbeschrijfelijk droefgeestig gevoel maakte zich dan van ons meester. Wij kunnen er ons dan indenken, om niet te behoren tot die gelaarste en gespoorde aanvoerders, die ter rechter- en ter linkerzijde overal uitziende, luid pratend doorrijden, maar tot dat kleinere groepje, dat met schuwe blikken, uit met bloed doorschoten oogen achter de welkstruiken blijft neerhurken en uitkijken hoe snel de meesters wel rijden. Wij raken geheel en al in de stemming van die menschen en vereenzelvigen ons niet meer met het overheerschend ras. Over een millioen jaren van allerlei evolutie zal de blanke misschien weer den kleurling achterna zitten en exploiteeren en dan zal zich misschien weer dezelfde strijd herhalen.

Maar de slavernij heeft in Zuid-Afrika — zooals ook trouwens elders — niet altijd die schaduw-, die treurige zijde vertoond; er zijn vele gevallen bekend, dat er een hartelijke verstandhouding bestond tusschen meester en slaaf, dat de slaven zich zeer gehecht

gevoelden aan de hand, die zich reeds in hunne kindsheid naar hen had uitgestrekt en hun vriendelijkheid bewezen had; uit die vriendelijkheid sproot dikwijls dankbaarheid en gehechtheid voort, die inderdaad ook wederkeerig liefde opwekte.

Er zijn voorbeelden van geweest, dat de woorden meester en slaaf geheel en al hun beteekenis van oudsher hadden verloren, dat de verhouding op die van vader en kind begon te gelijken en dat werkelijk de edelste menschelijke natuur in de laagst geplaatste van haar kinderen tot haar recht kwam.

Indien men ons nu echter noodzaakte om een oordeel uit te spreken over de slavernij, zooals die aan de Kaap en ook elders bij beschaafde volken heeft bestaan, dan zouden wij zeggen, dat zij daar waarschijnlijk minder menschelijk en van minder edele gevoelens vergezeld was dan bijv. bij de Grieken en Romeinen, waar zij bestond onder de menschen van hetzelfde ras, van dezelfde huidskleur en van somtijds vrij wel gelijke ontwikkeling. En verder omdat de Boer, ofschoon waarlijk niet week of fijngevoelig van aard, als hij getergd wordt, toch van een vreedzamer en goedhartiger aard is dan bijv. de Spanjaard of Engelschman; zoodat de slavernij onder zijn beheer ook eer van een minder dan meer weezinwekkend karakter was dan elders, waar een arische volkstam een donker ras aan zijn macht had onderworpen.

Mocht men een meer nauwkeurige en juiste geschiedenis verlangen van wat de slavernij in Zuid-Afrika geweest is, dan zou die misschien nog het best kunnen opgedolven worden uit ons eigen hart. Er zijn misschien somwijlen van die ongelukkige oogenblikken in der menschen ziel geweest, dat de natuurmensch geheel en al in hem wakker werd en zijn gemoed slechts met eigenbaat, hartstocht, zucht naar zelfbehoud, rassenhaat vervuld was: dat hij dan, ziende dat het voorwerp van zijn haat of begeeren geheel en al in zijn macht was, terwijl in zijn hart nog niet die zachtere, humane aandoeningen waren aangekweekt, die latere beschaving bij den mensch tegenover zijn natuurgenoet heeft doen ontwikkelen, zich ingebeeld heeft, dat die anderen voor hem geschapen waren, bestemd om hem te dienen en onderworpen te zijn. Maar als meerdere beschaving en ontwikkeling over ons komt, dan beginnen wij toch ten laatste, al is het soms langzaam, tot de overtuiging te komen, dat het iets dierlijks, *niet* humaans is, dat de eene mensch over den ander heerscht, hem tot een werktuig maakt, waarmede hij kan doen, wat hij wil.

De oorzaken en uitwerkselen der slavernij behoeven niet in Zuid-Afrika of in Amerika, zij moeten in eigen boezem worden

nagegaan. Die veelbesproken slavernij in Zuid-Afrika is niet meer en niet minder geweest dan hetgeen gij en ik en onze buurman aan den overkant er ook van zouden gemaakt hebben, indien wij vóór tweehonderd jaren daarmede in Zuid-Afrika hadden geleefd.

De slavernij werd in haar officieel wettelijken vorm in de Kaapkolonie omstreeks 1834 afgeschaft. Het engelsche gouvernement, dat omstreeks dezen tijd de kolonie overgenomen had, kocht de slaven en verklaarde hen daarop vrij, nadat het er £ 1,247,000 voor betaald had. De officieele slavernij was daarmede verdwenen; maar zij liet, als overal, onuitwischbare sporen na in het ras, dat er onder geleden had. Wij zullen later nog gelegenheid vinden om een en ander omtrent de terugwerking, die zij op de Boeren en Zuid-Afrika in het algemeen uitgeoefend heeft, op te merken. Wij hebben nu alleen tijd om een van de allergewichtigste uitwerkselen er van gade te slaan.

Aan de slavernij heeft de Boer en daarom ook Zuid-Afrika die groote bevolking van half-bloed menschen te danken, die een der lastigste, meest gecompliceerde en moeite-veroorzakende elementen der bevolking van Zuid-Afrika uitmaken, en welke vooral aan de oplossing van het zuid-afrikaansche nationale vraagstuk zooveel bezwaren in den weg leggen.

Die groote massa half-bloed blanken en negers of Kaffers, die tegenwoordig onze westersche steden vullen en diensten zoeken op de hoeven van het westen der kolonie, doch die men eigenlijk over geheel Zuid-Afrika verspreid vindt, zijn het gevolg van het sexueel verkeer tusschen den Boer en zijne geïmporteerde slaven of ook wel Hottentotten en Bosjesmannen, die hij aan zijne macht had onderworpen.¹

¹ Er zijn ook een klein aantal half-bloed afstammelingen van Engelschen en Boeren-half-bloed in Zuid-Afrika te vinden, die ook nog uit den tijd der slavernij afkomstig zijn en eveneens dwalen er (in kleinen getale echter) rond, die de vrucht zijn van de vereeniging van Engelschen en inboorlingen. Maar de meeste half-bloed afstammelingen waren in leven, toen, zeventig jaren geleden, de Engelschen pas het land begonnen te bevolken. Het zal toch wel niet noodig zijn op te merken, dat het overwegend aantal half-bloed-menschen, die afkomstig zijn van de Boeren, in geen deele is toe te schrijven aan een zeker grooter sexueel „selfrespect” bij de Engelschen? Daar bestaan nog heden ten dage in onze zeehavens, onder bescherming der engelsche vlag en wettig erkend door het engelsche gouvernement, inrichtingen van vermaak voor engelsche zeelui en soldaten, waar men slechts de laagste categorie van half-bloed vrouwen vindt; inrichtingen, die meer walging wekken en van een nóg lageren trap van beschaving getuigen dan de verhouding die er blijkbaar indertijd tusschen sommige slavenhouders en hunne vrouwelijke slaven heeft bestaan. Evenwel, daar de vrouwen in die inrichtingen tot die rampzalige klasse van individuën behooren, van welke niet één op de vijftig vruchtbaar

In de oude kronieken der kolonie kan men vinden, dat vrij geregeld van elke vier kinderen, die van slavenmoeders geboren werden, drie der kinderen van blanken en wel van hunne meesters waren. Negentien jaar geleden stierf er in de kolonie een oude man, die veertig half-bloed afstammelingen naliet — kinderen en kleinkinderen — en wiens stelregel, naar men gewoon van hem vertelde, steeds was, zooals hij die openhartig overal, voor wie het hooren wilde, verkondigde: „Als ik een trouwe en gewillige slavin noodig heb, zorg ik er voor, dat zij mij een kind schenkt!” Er moge hier ook nog wel bij opgemerkt worden, dat den Boer in deze materie overigens volstrekt geen bijzondere ruwheid, grofheid of barbaarschheid kan worden ten laste gelegd. Het is een *treurige* waarheid, maar een *waarheid* is het, dat het ten eenenmale altijd, zoowel bij Engelschen als bij Hugenootten, bij Hollanders als bij Duitschers en Spanjaarden, heeft ontbroken aan die ras-achting voor zichzelf, aan dien moreelen trots, waarmede men versmaad zou kunnen hebben zich ooit met geheel onontwikkelde en onbeschaafde exemplaren van een gekleurd, niet-arisch ras, in te laten. Dat een hoog zedelijk zelfgevoel de menschen er toe drijft hun bloed rein en „van vreemde smetten” vrij te houden, moge een bekoorlijk ideaal voor de toekomst zijn, een historisch geconstateerd feit is het niet!

Zoolang de slavernij in de Kaap-koloniën geduurd heeft, heeft er ook bloedmenging van Boeren en Zwarten plaats gegrepen.

In het uit een wetenschappelijk en physiologisch oogpunt hoogst merkwaardige vraagstuk van het halfbloed-ras, (in Ned.-Indië spreekt men van Sinjo's) kunnen wij ons hier thans niet verder gaan verdiepen, doch laten we tenminste één ding constateeren: dat op de vraag: wat zijn uit physiologisch, intellectueel en moreel oogpunt precies de gevolgen der vermenging van arisch met neger- of ander niet-arisch bloed? — vooralsnog geen definitief antwoord kan worden gegeven. Het is trouwens een vraagstuk, zoowel van de wijdste strekking als van de grootste complicatie, een geheim

is en wier kinderen, als zij nog geboren worden, niet levensvatbaar blijken doch jong sterven, heeft een dergelijke categorie van personen geen grooten invloed op de toename eener bevolking: de „half-casts”, die geboren worden, zijn meerendeels het gevolg van huwelijken van half-bloed onderling.

Nu we dit onderwerp hier toch hebben aangeroerd, is het misschien niet onbelangrijk om op te merken dat, bij de snelheid der toename eener bevolking onder gunstige omstandigheden, het heel goed mogelijk is, dat de half-bloed menschen, die nu leven, de nakomelingen van *zeer weinig* kleurlingen van vóór tweehonderd jaar zijn.

der natuur, waarvan wij zelfs nog niet het eerste tipje van den sluier, die het bedekt, hebben opgelicht.

Om eenige nauwkeurige kennis over dat onderwerp te verzamelen, zou het noodig zijn ook uitgebreide proeven te nemen, en grootere getallen van individuën van diverse arische en niet-arische rassen tot zijn beschikking te hebben en die in gelijke omstandigheden, onder gelijke materiele, moreele en emotioneele voorwaarden te stellen, ten einde den invloed van eenige traditie of andere factoren, die men in werking wil zien, buiten te sluiten. Als deze proeven konden genomen worden, zou het ook mogelijk zijn, indien zij ten minste ook in voldoende getale werden genomen, om individueele variaties uit te sluiten en nauwkeurig vast te stellen, in hoeverre het gemengde schepsel beter of minder goed, gelijk aan of verschillend van de ouders was georganiseerd. Daar het echter niet waarschijnlijk is, dat er in het eerstvolgend duizendtal jaren zoodanige proef met het menschengeslacht zal genomen worden, en daar wij op dit oogenblik nog slechts zeer weinig weten van de wetten, die de erfelijkheid beheerschen en ons slechts bij ervaring *iets* bekend is van zekere invloeden, die ouders op den aanleg van hun kroost blijken te hebben, moeten wij ons met ruwere, minder wetenschappelijke methoden behelpen, om iets van de verschijnselen te begrijpen.

De ervaring dan heeft in het algemeen deze uitspraak over het halfbloed-ras (den „half-caste”) gedaan, in ieder land waar het bekend is, zoowel in Amerika als in Azië en Afrika, onverschillig of zijn voorouders van Engelschen, van Neger-, van Spaanschen, van Indiaanschen of van Boer- en Hottentotschen oorsprong waren: dat het van nature anti-sociaal is; en men beweert met zeldzame eenstemmigheid, dat de halfbloed wel de ondeugden van beide ouders, doch niet hunne deugden heeft overgeërfd; dat hij met een zonderlinge neiging voor lafheid en leugen, met totaal gebrek aan zelfgevoel of eenige geestkracht geboren wordt. „Ge kunt een jakhals onder de struiken vangen, maar geen halfbloed-kaffer, als hij duikt”, zegt de Indiaan. „God schiep den blanke en misschien ook den zwarte, maar zeker is het de duivel, die het halfbloed-ras geschapen heeft,” zegt de Zuid-Amerikaan; en de vrouw van den zuid-afrikaanschen Boer beweert, dat de duivel achter om den rug van den halfbloeds-man uitkijkt. Wat een blanke is, dat weten we en wat wij zelve zijn, dat weten we ook, zegt de Bantu tegen zijn kameraad-bediende, die half-bloed is; maar wat zij eigenlijk voor een wezen zijt, dat weten we *niet!* een soort van half-aap, waar niemand op vertrouwen kan! „De halfbloed-mensch

is reeds een leugenaar, als hij pas aan de leundenen zijner moeder is ontropen," zegt de engelsche kolonist; „daar groeit nooit een man uit hem!"

De eenstemmigheid van deze uitspraak trekt en verdient onze aandacht. Evenals het oude geloof, dat de aarde stilstond en het de zon was, die zich bewoog, zou ook dit volksgeloof niet zóó algemeen zijn verbreid geworden, als er niet vele verschijnselen waren, die ten minste voet daaraan gaven. De menschen kunnen gemakkelijk bedrogen worden en zich vergissen, maar er moet toch altijd een schijn van reden, een aannemelijk motief voor bestaan. En zoo is het ook met deze algemeene opinie over het halfbloed-ras, speciaal in Zuid-Afrika; daar vindt deze zeer geringschattende meening helaas! een overvloedig voedsel in de feiten. Drievierden van de prostituées, die de bordeelen en hospitalen daar bevolken, zijn kleurlingen of halfbloed-individuën; slechts een vierde deel daarvan is zuiver bloed, behalve misschien in Johannesburg. In alle kleine zaken van roof en diefstal, die voor de rechtbanken in Zuid-Afrika behandeld worden, is het steeds de halfbloed man, die met een onevenredig groot contingent daarin terecht staat. Gaat gij een gevangenis door, waar de veroordeelden nog in boeien geklonken zitten, dan zult gij in die gelederen al wederom een onevenredig groot aantal van die tanige gezichten u op hun onnoozele, bekende manier zien aanstaren.

Wij herinneren ons nog steeds uit onze kindsheid, hoe wij een zeer verstandige oude dame de opmerking hoorden maken, dat het hare ervaring was, dat weeskinderen zoowel als aangenomen kinderen steeds geheel en al verschillend in gedrag en houding van andere kinderen waren, al hadt gij ze van hun geboorte af bij u aan huis gehad en met de grootste liefde naast uwe eigen zonen en dochteren groot gebracht; zij worden nooit aan hen gelijk! En nu is het ons na dien tijd dikwijls voorgekomen, dat iets van de omstandigheden, welke aan die bewering van de oude dame ten grondslag liggen, en dat zelfs onder het bereik van het kinderlijk verstand ligt, ook bij het halfbloed-ras aanwezig is. Men moet immers niet vergeten — en dit scheen bedoelde dame wel te doen, — dat, hoewel de materiele positie van een aangenomen kind op die van een eigen kind mag gelijken, de geheele verhoudingen, de zielsaandoeningen, de moreele betrekking een geheel andere wijze van zijn met zich brengen. Dat m. a. w. een kind, opgevoed in een huis, hetwelk hij gevoelt dat ook in rechten het zijne is en van jongs af omringd door allerlei bliken

van innige liefde en toewijding, die het rechtstreeksch gevolg van het ouderlijk instinct zijn, een andere wijze van gevoelen, handelen en op de wereld reageeren krijgt dan het kind, dat opgroeit met een gevoel van twijfel aan zijn eigenlijke plaats in het gezin en met zekere schuchterheid, soms bitterheid in het gemoed het leven inziet, dat hem dikwijls een zoo weinig aanlokkelijk verschiets aanbiedt. En zoo schijnt het ons ook toe, dat zulk een half-bloed individu, zelfs in een omgeving, waarin hij op gelijken voet met zijn medeburgers wordt behandeld, iets in zichzelf moet gevoelen en bij zijn omgeving moet opmerken, dat hem een lager standpunt op den maatschappelijken ladder aanwijst, zonder dat hij daarbij nog aan een theorie van aangeboren inferioriteit behoeft te denken.

De sociale positie van den zuid-afrikaanschen half-caste is steeds een bijzondere geweest. Hij is in de meeste gevallen voortgesproten uit de vereeniging van twee gewone individuën van verschillende rassen, waarvan het vrouwelijk individu echter behoorde tot een onbeholpen en slaafsche categorie en het mannelijke tot een soort van avontuurlijke en ongevoelige heerschers, een vereeniging alzoo, waarbij alle hogere wijding, alle inniger sympathie, alle gemeenschap van intellectueele ontwikkeling ten eenenmale ontbrak en zelfs dat lagere utilistische element afwezig was, dat altijd ten minste nog daár bestaat, waar individuën van hetzelfde ras, die eenige achtung voor elkaar koesteren, zich voor hun leven met elkaar verbinden, om elkaar gezelligheid te bezorgen, de levensomstandigheden te verbeteren, samen zaken te drijven, een nakomelingschap op te voeden en te samen de lasten des levens te dragen. De halfbloed-mensch kwam ter wereld als een product van het meest brute sexueele instinct. Hij zag gewoonlijk het eerste levenslicht in een klein vertrek van het slavenverblijf of in de hut op de binnenplaats der hoeve en trad zoo een wereld binnen, waar eigenlijk geen plaats voor hem bereid was. Voor zijn vader was hij zoo iets als het gebroken wijnglas, dat van een nachtelijk feestmaal is blijven zwerven of een herinnering aan een zonde of misstap van het vorige jaar, iets dat men, als men kon, vergeten zou. Somwijlen ook — en dan was het al heel mooi — werd hij als een bruikbaar instrument, een stuk gereedschap, een werkkracht beschouwd. Voor zijn meesters vrouw, als er ten minste een was, was hij een steen des aanstoets, dien aanstoot, misschien alleen aan de arische vrouw bekend, die ziet, dat hetzelfde bloed, dat vloeit in de aderen van haar eigen kinderen, ook vloeit onder de donkere huid van een haar vreemd ras; tenzij misschien gedeeld met een kleurling, als hij in de armen zijner vrouw een kind ziet,

dat niet van zijn kleur en soort is. Zijn moeder heeft dikwijls een zwarten echtgenoot of vrijer — maar dan kruipt die half-caste immers weder naar zijn moeders hut of verblijfplaats terug met het gevoel, dat hij nòch in de eetzaal bij de blanken, nòch bij de donkerhuidigen in de keuken of kombuis behoort. Als hij een volle bewustheid van zijn toestand kreeg, dan zou hij voorzeker walging gevoelen, zoowel voor de blanken als voor de zwarthuidigen, van welke beide hij afkomstig is.

De ware sleutel voor de positie van den half-caste, zoowel van vroeger als van tegenwoordig, is gelegen in het feit, *dat hij niet in harmonie is met zichzelf*; hij behoort tot de schepselen, die hun eigen bloed verachten.

„Ik zou mij zelf in den arm kunnen bijten,” zeide eens een halfbloed meisje in mijn tegenwoordigheid, „als ik zie hoe zwart die is. Mijn vader was toch een blanke!”

Wij zijn toch allen ongeveer ons eigen ideaal. De blanke ver-eert den blanke, den beschaafde in zich; maar de zwarte heeft zijn zelfgevoel niet minder: hij moge dan somwijlen den blanke zijn meerdere kennis, zijn macht over de natuur benijden, hij heeft er zijn ras waarlijk niet minder lief om.

„Gij zegt wel, dat de duivel zwart is, maar ik zeg u dan, dat ik hem af zou schilderen als een blanke met blauwe oogen en geel haar!” zei eens een Bantu-meisje tot mij. En een andermaal zei een intelligente zwarte missionaris tot mij: „Ik weet, dat onze Heer Jezus Christus een blanke is geweest, maar toch moet ik u zeggen, dat ik, om met vuur en liefde tot Hem te bidden, hem mij moet voorstellen met een huidskleur en kroeshaar, als ik zelf draag.”

Van die goddelijke tevredenheid met zijn eigene, onvervreembare persoonlijkheid, die ten grondslag ligt aan alle heroïsche en ten minste aan de helft der maatschappelijke deugden, kan de half-caste uit den aard der zaak weinig kennis hebben.

Als het hun mogelijk ware met gloeiende tangen ieder ons zwart vleesch, dat in hem is, uit te trekken en er alleen het blanke vleesch in te laten, hij zou het waarlijk in de meeste gevallen doen. Het ras, dat hem gaarne als gelijke op zou nemen veracht hij, en het ras, waaronder hij zóó gaarne zou plaats nemen, weigert juist hem op te nemen.

Dát is de positie van een halfbloed: een schepsel zonder familie, zonder nationaliteit, zonder stabiele verwanten, waaraan hij zich inderdaad met onverbreekbare banden gehecht gevoelt en welker idealen hij kan deelen.

In het verloop der tijden is de slaaf, in Zuid-Afrika zoowel als in andere deelen van de wereld, vrij verklaard en de half-caste heeft er zich vermenigvuldigd en vormt er nu een duidelijk te onderscheiden onderdeel der samenleving. In zekere mate is dit voor hem een verbetering, vergeleken bij de positie zijner voorouders. Hij kan nu een wettig huwelijk aangaan met een vrouw van zijn eigene of hem verwante soort; hij kan een eigen huis er op na houden en hij is meester over zijn kinderen. Als hij genoeg eigendom bezit, kan hij in de Kaap-kolonie, niet echter in de Transvaal¹, zelfs stemrecht bekomen en ofschoon hij geen recht heeft om in een jury zitting te nemen en ook niet door zijns gelijken geoordeeld te worden, zijn de achteruitstellingen ten zijnen opzichte vrij wel verdwenen.

Niettemin blijft toch zijn sociale positie vrij wel, wat die vroeger was. Zonder nationaliteit, traditiën en ras-idealen, is natuurlijk zijne maatschappelijke positie in Zuid-Afrika niet te vergelijken met die van eenig ander volk van zuiver bloed of ras in dat werelddeel. Want, zelfs de Bantu groeit, ten minste zoolang wij hem niet ten eenenmale onder het rad onzer beschaving verpletterd hebben, met een stevige matrijs om hem henen op, waarvan een zekere maatschappelijke ontwikkeling het gevolg is, die niet het deel is van den half-caste.

Als de door ons geminachte Kaffer ons verlaat en zijn familie weer opzoekt en maar eenmaal weer in zijn kraal aangeland, onder zijn vrouw, zijn kinderen en zijn vrienden zit, welnu, dan is hij *thuis*, dan is hij een *mensch* onder zijn *kameraden*. Zoo iets kan de half-caste zelfs niet beproeven. Hij stoot overal het hoofd.

Als ik 's morgens vroeg op mijn hoeve rond ga wandelen en daar mijn Kaffer-herdersjongen aantref, terwijl hij zijn pijp aan het hard-vuur aansteekt, wachtende op zijn gezellen en evennaasten en als ik hem dan vraag, of hij tot *dezen* of *dien* stam behoort dan zal hij, als ik bij ongeluk eens een verkeerden naam noem, zelfs wel eens met zijn voeten stampen en met achterover gebogen schouders en vuurschietende oogen antwoorden: „Ik ben een oprechte Tambukker!”

Een oude Griek, een Engelschman van onzen tijd, of een

---

¹ In de Transvaal kan geen kleurling burgerrecht verkrijgen, ook geen vrijplaats noch grondeigendom. En als kleurlingen worden beschouwd al diegenen, wier vader of wier moeder behoorden tot de inboorlingen van Azië of Afrika, tot in het vierde geslacht toe ingesloten. Zoo kan dus een man, die slechts $\frac{1}{16}$ gedeelte donker bloed in zich omdraagt in Transvaal nooit grondeigendom of een vrijplaats krijgen.

Franschman zou inderdaad niet met meer zelfgevoel zijn praatheid op zijn nationaliteit kunnen luchten als deze bediende in mijn keuken, en het is mij altijd voorgekomen dat hetzelfde gevoel, dat indertijd helden van Marathon of van de Thermopylae gemaakt heeft, ook in hen huist en dat er wel degelijk één groote schakel van onvervalschte menselijkheid is, die deze Kafferstammen met ons, zoogenaamd van zooveel meer beschaafd ras, verbindt.

Een Engelschman zal u iets bezweren op zijn woord als Engelschman en een Bantu op zijn woord als Bantu, maar een half-caste zal het niet in zijn hersens krijgen op zijn naam als half-caste prat te zijn. Het publiek, dat er bij aanwezig was, zou in een schaterlach uitbarsten, als zo iemand zich verhoovaardigde op zijn eer als „half-caste”.

Ook is de conditie van de half-bloed vrouw niet dezelfde in de afrikaansche maatschappij, als die zelfs bijv. van de vol bloed-Bantu.

Er zullen ongetwijfeld lezers van dit artikel zijn, die meenen, dat wij wel wat *à l'* te uitvoerig over dit half-bloed ras uitweiden, doch wij vragen daar inderdaad geen verontschuldiging voor, want het is onze innige overtuiging, dat niemand een werkelijk diep en beslissend inzicht in de zuid-afrikaansche toestanden kan krijgen, tenzij hij omtrent dit onderwerp volkomen ingelicht zij en dat is nu eenmaal niet eenvoudig; wij willen het daarom ook maar niet in vogelvlucht beschouwen, doch het werkelijk toelichten.

Hoezeer dan ook de standaard van sexueele deugd der Bantu's van onze eigene moge verschillen, met het oog vooral op polygamie en andere instellingen, die ten minste officieel bij ons worden in den ban gedaan of afgekeurd, men moet ten slotte erkennen, dat er een standaard-moraal bestaat en dat men zich daar, onder dat natuurvolk, daaraan meer houdt dan bij ons.

Speciaal bij de Bantu's hebben wij merkwaardige bewijzen van hun ras-moraliteit gezien, en wel voor eenige jaren, toen engelsche regimenten verscheidene maanden in het hartje van het Bantuland moesten vertoeven. Van dat verblijf heeft men geen geboorten van onwettige kinderen kunnen constateeren; sterker nog: gedurende al dien tijd is het niet geconstateerd kunnen worden, dat Bantu-vrouwen als handelswaar konden worden omgezet, vooral niet tot lage doeleinden.¹

¹ Wij hebben hier totaal afgezien van hetgeen plaats heeft, wat de Engelschen helaas! soms wel vertoonen, wanneer zij niet gecontroleerd worden door de publieke opinie, vooral van hunne eigen natie en wanneer zij werkelijk geheel meester zijn over een inboorlingen-ras, zooals bijv. in de streken benoorden de Limpopo, tegen-

Zelfs wanneer de Bantu-vrouw in onze europeesche zeehavensteden onder den voet onzer wilde beschaving is geraakt, vertoont zij toch niet die ingekankerde verwildering en ontaarding, die de half-caste eigen is en zal zij ten minste in de meeste gevallen het verkeer met haars gelijken, met mannen van haar eigen ras, verkiezen boven prostitutie met de blanken.

Het is ook onmogelijk, dat de half-caste er een moreelen standaard en een zekeren ras-trots op na zou houden, die de zwarte vrouw meestal voor totale verwildering en degradatie behoedt.¹ Zij vindt het natuurlijk eenigermate een schande, in ieder geval niet gewenscht — om hare kinderen groot te brengen in de wereld, waarin haar eigen voorvaderen verkeerden en zij zal de meest onteerende relatie, welke hare kinderen nader verbindt aan het ras, dat zij zoekt en vereert, prefereren boven de meest eerbare betrekking tot het ras, dat zij langzamerhand is gaan schuwen. Er is ook bij haar te dien opzichte geen traditie van eer, die haar achting voor zichzelf voorschrijft of dat gevoel bij haar versterkt.

Die almachtige meervoudsvorm „wij”, waarvan het rechte bewustzijn ten grondslag ligt aan alle maatschappelijke deugden en zich in den socialen mensch zoo ontwikkelt, dat het zich bij alle rassen vertoont, deze bewustheid van eenheid en verband met alles, wat om hem henen leeft, is bij den half-caste ingeschrompeld tot een treurig gevoel van isolement, zoodat er voor hem niets anders overblijft dan een eenzaam „Ik”.

Wij krijgen reeds de eerste les in het bewustzijn van mensche-lijke solidariteit, in gemeenschapsgevoel en daardoor in de ware

---

woordig. Wij zullen over dit voor de Engelschen zeker hoogst kiesch en onaangenaam onderwerp misschien nog wel eens later getuigen. (Dit is, o nederlandsche lezer! een noot van de schrijfster Olive Schreiner zelf!)

¹ Men gelieve natuurlijk goed te begrijpen, dat wij slechts in het algemeen kunnen spreken. Het is best mogelijk, dat er onder de laagste klassen van onze half-bloed vrouwen enkelen gevonden worden van de meest vlekkelooze zedelijke reinheid en van onberispelijken levenswandel, zelfs met gevoel van eigenwaarde. Doch het kan en moet ongetwijfeld met volkomen recht geconstateerd worden, dat over *het algemeen* de half-bloed vrouw volstrekt niet dat sexueel self respect heeft, dat de blanke vrouw er op nahoudt en zelfs de zwarte, totdat zij geheel en al van hare gewone omgeving is afgesloten en daardoor soms praktisch in denzelfden toestand als de half-bloed is gebracht.

In haar natuurstaat is de Bantu-vrouw in vele opzichten, wat haar sexueel gevoel betreft, hooger beschaafd te achten dan vele Europeesche vrouwen. Van een prijs, die voor haar betaald wordt, ontvangt zij niets; alles gaat naar hare familie. Zij onderhoudt niet alleen zichzelf door haren arbeid, maar zij is zelfs dikwijls de verzorgster van hare geheele omgeving, daar zij rijkelijk voor voeding en kleeding daarvan zorgt. Haar standpunt is aldus veel hooger dan die van Europeesche vrouwen, die, hetzij dan gehuwd of niet, van hare sexuele functiën leven.

school der deugd, als wij als kinderen op moeders schoot, aan moeders borst, blank tegen blank en zwart tegen zwart liggen, en als we dan de oogen naar boven slaan, beseffen we reeds vaag, dat we niet alleen staan in die groote wereld: wij krijgen dan reeds het eerste gevoel van ik en gij — van *ons*. Dit gevoel wordt duidelijker, die wetenschap breidt zich uit, als wij tusschen vaders knieën instaan en zijn groote handen voelen, die ons voor alle leed behoeden: het is dan vader, moeder en ik. Wederom wordt dat gevoel sterker, wanneer wij nader met de wereld in aanraking komen, met de menschen van gelijke kleur en beweging als wij, die van hetzelfde brood met ons eten, als wij als knapen en meisjes met hen opgroeien, vriendschapsbanden met hen sluiten en als onze belangen zich gaan verbinden aan die van onze kameraden en vriendinnen. En dat gemeenschapsgevoel neemt een geheel vasten vorm aan, wanneer wij als volwassenen, buiten alle banden van bloedverwantschap en persoonlijk contact om, ons verband met de groote menschenmaatschappij, die dezelfde taal spreekt als wij en dezelfde geschiedenis heeft als wij, erkennen. En de eind-ontwikkeling daarvan zou wel die ideaal-phase van humaniteit zijn, dat men zich over de grenzen van bloedverwantschap, vriendschap, natie en zelfs van ras heen, met zijn schepselen *mensch* en *broeder* of *zuster* gevoelde in de edelste, beste beteekenis van het woord: doch dit blijft een ideaal van den dichter, van den wijze, van den hoog-ontwikkelde, van den godsdienstleeraar.

Voor den man, die dit hooge standpunt had bereikt, zou het even onmogelijk zijn een zwak schepsel, dat beneden hem staat, leed te doen, als om zijn moeder een mes in de borst te stooten; zou het even stuitend wezen om eenvoudige zwakke lieden te bedriegen en om den tuin te leiden, als menschen van zijn eigen slag. Maatschappelijk weldoen is voor hem geen moeite meer, het wordt natuurlijke aandrift, instinct. En uit dezelfde wortels, waaruit vroeger slechts eigenbaat ontsproot, groeit later altruïsme. Het is toch ten slotte dit ideaal, dat wij allen moeten zoeken te bereiken en waartoe sommige individuën eenigszins reeds genaderd zijn.

En van deze hoogeschool van hoogere altruïstische gevoelens en genegenheden heeft juist de half-caste niet het minste denkbeeld kunnen krijgen, omdat hem reeds de eerste schrede in die wereld van den beginne af onmogelijk is gemaakt. Dikwijls zelfs buiten een gezin gesloten, altijd buiten een bepaalde natie of een ras staande, vormt hij een min of meer op zichzelf aangewezen *nomade*; zijn moreele opvoeding is slechts in *die* pseudoschool vol-

tooid, waar onderdrukking, angst en vrees in plaats van liefde en toewijding den boventoon voeren.

Waar zou dit product van strandvonderij, van den strijd van verschillende golven en stroomingen van beschaving, dan ook een bloesem der hoogere beschaving machtig worden?

In de landen waar de wilde olifant gevonden wordt, is het zeer goed bekend, dat indien, zooals meermalen gebeurt, een exemplaar van de kudde verdwaald en aldus genoodzaakt wordt in zijn eentje rond te dolen, dit een groote verandering in zijn natuur ondergaat. Oorspronkelijk geheel en al hetzelfde karakter als zijn kameraden vertoonende, verlaat die zachtere en meer gezellige aard hem langzamerhand geheel en al. Hij valt dan later niet alleen mensch en dier zonder provocatie aan, maar in zijn gramstorigheid gaat hij takken van de boomen rukken en met zijn snuit den grond omwoelen. Hij staat dan bekend als de wilde olifant, gehaat en gevreesd door mensch en dier en hij wordt, als hij niet aan zijn landerigheid en droefgeestigheid bezwijkt, ten slotte meestal gedood door de schepselen, die hij aanvalt.

De half-caste is met zulk een wilden olifant te vergelijken. Van onze sociale kudden of groepen afgedwaald, wordt hij eveneens zulk een wilde, die voor zichzelf een last en voor zijn omgeving altijd min of meer gevaarlijk is.

Brengen we ons nu, na al het hierboven opgemerkte, nog eens de volksmeening over den half-caste voor den geest, dan moeten wij werkelijk toestemmen, dat er redenen te over zijn om zijn lagere ontwikkeling, speciaal die van zijn sociaal instinct te verklaren. De lafhartigheid, onoprechtheid, gluiperigheid, het totaal gebrek aan achting voor zichzelf, en ook aan zelfbeheersching, die hij vertoont, zijn juist de eigenschappen, die bij zijn geheele wijze van zijn, moeten ontstaan. Al ware hij een kind van een Cherubijn en een Seraphijn en voor den troon van God geboren, maar dan naar een slavenkraal overgebracht, om daar niet onder een eigen ras, zonder traditie en zichzelf zoo wat als smokkelaar beschouwend, op te groeien, dan zou men ook zulk een individu op dezelfde wijze en tot een zelfde wezen op zien groeien als de gewone en ons bekende half-caste.

Dat wij echter onder de meest verachte klasse van half-bloed arbeiders, menschen van zeldzame integriteit, van een zekeren heroïschen zin doortrokken, in ieder geval met zeer hoog ontwikkeld sociaal instinct begaafd, ontmoet hebben — wie zou het willen ontkennen? — Maar dit neemt het juiste van onze beschaving in het algemeen niet weg. Als er menschen in de hel zouden ge-

boren worden, dan zouden daar wellicht nog enkelen bij zijn met blanke leliën op de borst.

Daar bestaat voor ons, voor zoover wij het hebben kunnen nagaan, slechts één — werkelijk slechts één — *wetenschappelijk feit*, dat op allerlei wijzen steun verleent aan de theorie van overgeërfdte of inherente onmaatschappelijkheid bij de half-casts.

En wel is het goed geconstateerd door allen, die een studie van dit onderwerp gemaakt hebben, dat, waar twee variëteiten van hetzelfde huisdier — laat ons als voorbeeld nemen de duif, — welke geslachten voor zuiver zijn gehouden, en dan gekruist worden — in sommige gevallen het broedsel of de progenituur van deze kruising afkomstig, niet zoozeer op de ouders gelijk, dan wel, *zoo wat kleur, vorm en andere karakteristieke eigenschappen betreft, op die oorspronkelijke voorouders, waarvan de beide variëteiten afstammen*. Zij vertoonen dus het verschijnsel, dat Darwin met den naam van *atavisme*, terugval in het voorouderlijke type, heeft aangegeven. Zoo zal dus, om een concreet voorbeeld te nemen, dat in het door ons gekozen geval met duiven, wanneer een witte waaier-staart die altijd goed en zuiver gebroed heeft, gekruist wordt met een zwarte baard-drager, die in hetzelfde geval verkeerde, het broedsel meestal zwart zijn, soms bruin of gevlekt; maar het komt ook voor, dat het nòch op vader, nòch op moeder gelijk, maar dat zij weer dezelfde schitterende blauwe kleur, de zwarte vleugelranden, de gestreepte en wit-gerande staartveeren van de wilde rotsduif gaan vertoonen, waarvan ongetwijfeld al onze variëteiten van duiven afkomstig zijn. — *Waarom of waardoor de producten van deze gekruiste rassen deze neiging tot terugval in het voorouderlijke type vertoonen is zeer zeker nog onbekend, maar dat zij het doen, is in wetenschappelijke kringen aan geen twijfel onderhevig.*

Indien wij nu dezelfde wet van erfelijkheid op menselijke wezens toepassen en onderstellen, dat twee geheel verschillende menselijke variëteiten zich kruisen en als voorbeeld nemen een Zoeloe en een Engelschman, dan planten deze variëteiten elk op zichzelf voort; de Engelschman zal altijd een blanke Europeaan en de Zoeloe een zwarten Bantu voortbrengen; beide rassen onderscheiden zich door een sterk sociaal gevoel en ook door dapperheid. Als men nu deze wet van terugslag buiten aanmerking liet, zou de onderstelling voor de hand liggen, dat de nakomelingschap van zulk een kruising, omdat de ouders in kleur en andere eigenaardigheden een zeker compromis tusschen de beide rassen vertegenwoordigen en dat sociaal gevoel en moed aan beide gemeen zijn,

ook begaafd zoude zijn met ten minste die beide eigenschappen. Maar de ondervinding zal bewijzen, dat zich ook geheel andere verschijnselen voor kunnen doen en dat, als de Zoeloe, zoowel als de Engelschman van lagere typen afkomstig zijn, die nakomelingschap op die lagere typen van voorvaderen zal gaan lijken.

Indien men soms op mocht merken, dat het kruisen van rassen onder Europeanen geen teruggang tengevolge heeft; dat de twee rassen daar, die zich het meest met andere vermengen, de engelsche en de fransche, geen grootere neiging tot terugval in een lager type dan de minst zich vermengende natie, zooals bijv. de Scandinaviërs vertoonen; en dat, wanneer tegenwoordig twee europeesche volksstammen zich kruisen, zooals Italianen en Engelschen of Franschen en Duitschers, de nakomelingen soms juist van buitengewone kracht en aanleg, zoowel fysiek als intellectueel als moreel, zijn; dat in de europeesche landen dikwijls kan opgemerkt worden, hoe de meest begaafde individuën, genieën zelfs, van gemengd bloed zijn;¹ en eindelijk dat men in Zuid-Afrika juist ook verscheidene sprekende voorbeelden heeft van bijzondere sterkte en vlugheid van geest bij kinderen, die uit huwelijken tusschen Engelschen en Hollanders gesproten zijn; dan is het dus — dit alles in aanmerking genomen — duidelijk, dat dit alles nog geen oplossing van het vraagstuk geeft.

De bewoners van Europa vormen uit een wetenschappelijk oogpunt, het ras nl. in aanmerking nemend, slechts één groote variëteit of nog beter gezegd, een complex van nauw aan elkaar verbonden variëteiten, zoo aan elkaar verwant, dat geen groote verschillen slagboomen tusschen hen vormen.

Slechts zij, die niet verder dan de oppervlakkige zijden van de dingen zien en die in het geheel niets weten van de wijze, waarop in de eeuwen, die het begin onzer christelijke jaartelling vooraf gingen en volgden, onze arische voorouders gedurende twaalfhonderd jaren in op elkaar volgende golven de verschillende landstroken van Europa overstroomden, de eene keer van den Donau naar het tegenwoordige Spanje zich bewegende, een ander maal van Scandinavië naar Italië of Griekenland zich verplaatsende, nu hier dan daar een bezinksel van Ariërs achterlatende — totdat dit groote conglomeraat van de europeesche volkenfamilie zich gevormd had — slechts zij, die onkundig zijn van de wijze, waarop zich dit

---

¹ Het is hier ter plaatse zeer merkwaardig om te doen opmerken, dat twee van Amerika's meest beroemde letterkundigen, Bret Harte en Walt Whitman beide van gemengd hollandsch en engelsch bloed zijn.

werelddeel bevolkt heeft, kunnen zich geen denkbeeld vormen van het verband, dat er toch tusschen al die takken van de zoo verscheiden lijkende bevolking bestaat, niettegenstaande al het verschil dat veroveringen, verschillende staatkundige instellingen, taal en zich splitsende zeden en gebruiken in zulk een oorspronkelijk homogene massa gebracht hebben. Het is geen toeval, dat soms een italiaansch meisje uit Lombardije even mooi haar en een even schoone en teere huid doet hebben als haar zweedsche zuster: dezelfde oude Gooth kan immers beider voorvader geweest zijn. En de engelsche brunetten en haar spaansche mededingster kunnen misschien nog door nauwere banden aan elkaar verbonden zijn dan waardoor zij met het volkje in hun eigen straat samenhangen; terwijl de zoogenaamde teutoonsche volken, hoewel dan door allerlei particulariteiten in schijn van elkaar gescheiden, toch zoo duidelijk van één stam, van éénen bloede zijn dat, als een Duitscher, een Hollander en een Engelschman hun stamboom moesten gaan opmaken, zij, een kleine twaalf eeuwen kunnende opklimmen, op hetzelfde individu zouden aanlanden.

In het uiterste westen van Europa, waar de Portugees zijn voorvader van niet-arisich bloed gehad kan hebben en in het oosten, waar de arische Rus de strooming der Mongolen heeft ondervonden, kunnen zich merkwaardig afwijkende verschijnselen opdoen; maar als men Europa in zijn geheel neemt, vertegenwoordigen onze bestaande verdeelingen in nationaliteiten niet alleen volstrekt geen fundamenteele ras- en bloed-verscheidenheden, maar zij vormen daarmede de merkwaardigste kruislijnen. De groote, forsche, blauwoogige bewoner van Yorkshire, die een zwartoogige deern van Zuid-Engeland trouwt, begaat misschien een meer curieuse kruising van ras dan wanneer hij een eveneens groote, blonde blauwoogige deutsche of deensche nicht van over zee had aan den haak geslagen; en zoo is ook bijv. de zuid-Duitscher in schedelvorm en verschillende fysieke en geestelijke eigenschappen meer onderscheiden van den Noord-duitscher, dan van de Zwitsers en de Franschen in zijn nabijheid. Taal en staatkundige eenheid wijzen evenmin op gemeenschappelijke ras-afkomst in het verleden als op bloedverwantschap voor het tegenwoordige.

Een gemeenschappelijke taal en gemeenschappelijke staatkundige instellingen zijn, daar zij natuurlijk op gemeenschappelijke denkbeelden, gemeenschappelijke belangen en levensgewoonten wijzen, een belangrijke bron van *nationaal* leven en als zoodanig van het grootste staatkundig belang. Maar zij vormen slechts een meer verwijderd en gering verband met de dieper liggende physiolo-

gische quaestiën van ras en wezenlijke bloedverwantschap en zijn dus van ondergeschikt belang. Het is niet alleen mogelijk, dat een Romein van het zuiverste bloed een inwoner van Trier of Marseille geworden is; maar het is ook meer dan mogelijk, dat geen enkel man of geen enkele vrouw van dat volk, dat eigenlijk de stad der zeven heuvelen heeft gesticht, nog onder het publiek te vinden is, dat heden ten dage om het Kapitoel rondslentert.

Talen en overblijfselen van talen blijven in beschaafde en halfbeschaafde landen dikwijls hangen op plaatsen, waar zij ontstonden, als de volksstammen, die hen spraken reeds lang naar elders zijn getrokken en — behalve bij geheel barbaarsche volken, die uitroepen al wat zij onderwerpen, vormt taalgemeenschap of gebrek daaraan volstrekt geen zeker kenmerk van werkelijke bloedverwantschap. De ledige schelp van een weekdier kan evengoed liggen op de plaats, waar het dier lang leefde, doch lang nadat het dier er in gestorven of er in opgegeten is; het zou al een zeer onkundige natuuronderzoeker zijn die, zulk een schelp of hoorn oprapende, misschien gevuld met wezens, die er hun verblijf in vestigden, zich inbeeldde, dat er een zeer nauwe betrekking bestond tusschen die schelp en zijn tegenwoordige bewoners. En nu zijn er toch gewone menschen, die doen als zulk een onwetenschappelijk natuuronderzoeker zou doen en, waar zij een gemeenschappelijke taal aantreffen, ook daarmede eenheid van ras en afstamming denken te hebben uitgemaakt en, omgekeerd, van elke verwantschap afzien, als zij niet zulk een gemeenschappelijke taal vinden. Het een is echter blijkbaar, na het opgemerkte, even dwaas als het ander.

In werkelijkheid zijn de europeesche volken, hoe dan ook van elkaar verschillend wat hun taal en staatkundige instellingen betreft, uit een physiologisch en volkenkundig oogpunt veel nauwer aan elkaar verwant dan men meestal meent.¹

¹ We zullen natuurlijk *niet* beweren, dat er heden ten dage geen merkwaardige ondervarieteiten van europeesch ras bestaan. In afgelegen dalen en dorpen zijn ongetwijfeld menschen te vinden, die in de laatste tweeduizend jaren hun bloed niet met dat van anderen gekruist hebben en de bewoners van sommige dalen in het Walliserland en dorpen in Groot-Brittanje en Spanje, kunnen, ofschoon nu door taal en nationaliteit geheel van elkaar gescheiden, van absoluut hetzelfde bloed afkomstig zijn. Dat zelfs de kunstmatige lijnen van afscheiding der verschillende nationaliteiten, welke in de middeleeuwen zijn getrokken en ook de grondslag van onze tegenwoordige statenindeeling zijn, somwijlen ook met organische en essentiële ras-verschillen evenwijdig loopen, willen wij volmondig toestemmen. In het groote mengelmoes van teutoonsche stammen, die het groote europeesch-duitsche rijk bewonen, is misschien geen geestelijke eigenschap, die hen meer en

Wanneer er dan ook een kruising plaats heeft tusschen Europeanen van verschillende nationaliteiten, zal de nakomelingschap, wanneer die afwijkt van de beide oude typen, niet verder terugslaan dan enkele honderden of duizenden jaren (wat in zaken van rasverschijnselen slechts een kleinigheid is) naar die gemeenschappelijke arische voorvaderen, die waarschijnlijk met evenveel sociaal gevoel en meer moed begaafd waren dan hun jongste afstammelingen. Nog eens, de meerderheid der europeesche volksstammen

beter van overige bewoners van Europa onderscheidt dan hun muzikale aanleg en hun muzikaal talent. Bijna alle groote componisten zijn Duitschers geweest en onder de Duitschers is iedere burger en zelfs boer, dien gij ontmoet, iemand, die van de muziek een voornaam element in zijn leven maakt. En toch moet men vragen: is deze bijzonderheid geheel en al aangeboren, en geschapen, *organisch*? De Engelschen zijn zeker almede de minst muzikale van alle europeesche volken en toch is het aan geen twijfel onderhevig, dat als men een familie van engelsche kinderen in Duitschland op laat voeden, deze spoedig denzelfden hartstocht, dezelfde kennis van muziek, hetzelfde talent er voor zullen gaan vertoonen als de Duitschers zelve.

Geen twee europeesche natiën zijn zeker zoo verschillend van elkaar als de Franschen en de Engelschen, en toch herinneren wij ons nog levendig, dat de meest typische Franschman, dien wij ooit ontmoet hebben, een geboren Engelschman was! Een wees van zuiver engelsche afkomst, die in Parijs was opgevoed door een bloedverwant die met een Franschman was getrouwd: op volwassen leeftijd gekomen zijnde, vertoonde hij niet alleen in de sterkste mate al die eigenschappen, die zoo geheel als bijzonder eigen aan de Franschen worden toegeschreven, een bevallig voorkomen, een slanke taille, gracieuse beleefde manieren, een puntbaard met gekrulden knevel, enz. maar hij had ook verder al de bewegelijkheid, sfinen smaak, prikkelbaarheid, vluchtigheid, die soms haast tot lachen dwingt, van den Franschman, terwijl al wat naar engelsche manieren en gedachtengang zweemde, hem een afschuw was. — Neen, er kan ook in het algemeen geen twijfel zijn of een fransche jongen, die van zijn jeugd af aan in een engelsche omgeving werd opgevoed, zou de liefhebberij voor spelen in de open lucht, die zoo karakteristiek is voor de engelsche, overnemen, en als hij maar ruim met biefstuk, pudding en ale gevoed werd en dezelfde sterke fysieke opvoeding kreeg als zijne engelsche evenouders, zou hij dezelfde roode, weldoorvoede, dubbelkinnige John-Bull-figuur worden, die wij niet alleen in Engeland, maar ook in Amerika en de koloniën kennen.

Het is een feit, dat negen tiende van hetgeen als volkseigenaardigheden wordt beschouwd, al zeer weinig onder de huid zit. Dat ziet men het best, als menschen van verschillende nationaliteiten in den maalstroom van het koloniale leven worden geworpen; als er een geslacht over heen gegaan is, is de nationaliteit soms al niet meer te onderkennen. Zelfs een Ier, die anders zulke scherp zich afteekende eigenaardigheden heeft, deelt in datzelfde lot. En om een nog sterker voorbeeld aan te halen: men kan zelfs opmerken, dat de Joden, geplaatst in een omgeving, waarin geld niet alles is, maar wetenschap en kunst zeer hoog geacht worden — toch diezelfde beschaving overnemen, vlug en leerzaam en scherpzinnig als zij zijn. Ofschoon hunne afstammelingen dan misschien hun neus van hun voorouders mogen erven, zullen zij soms toch niet de minste neiging meer toonen om geld tegen zestig percent uit te leenen!

zijn zoo na verwant in bloed, dat een kruising van twee verschillende nationaliteiten onder hen verschijnselen van denzelfden aard oplevert als veeteelt bij boeren, die in elkaars nabijheid wonen en eerst wel hunne kudden afgezonderd houden en onder elkander laten paren, doch later, ter zake van grootere vruchtbaarheid, hun eigen veestapel laten kruisen met die van hun buurlieden. Er had geen rasverandering plaats, slechts de verhooging van levenskracht, die het gevolg is van eenige bloedvernieuwing.

Wij hebben zoolang bij dit onderwerp stilgestaan, omdat het werkelijk zaak is, als men juist en onpartijdig wil oordeelen, de bewoners van Zuid-Afrika uit dit oogpunt van rasgeschiedenis, zoowel in het verleden als het heden te beschouwen.

Men moet daarbij nu nog wel in aanmerking nemen, dat niet *alle* gekruiste nakomelingen van zeer onderscheiden variëteiten deze neiging tot atavisme vertoonen, doch dat zulks wel *veeltijds* voorkomt. Er zijn echter andere factoren waardoor het tot stand komen van dat verschijnsel kan worden tegengewerkt; zoodat het bijv. zeer mogelijk is, dat uit het huwelijk van een Japanner en een engelsche vrouw een kind zou geboren worden, dat in aanleg en eigenschappen hooger staat dan de beide ouders.

Nu is er een onmiskenbare, hoewel dan onlogische trek in de menschelijke natuur, om met grooter minachting neer te zien op een individu, wiens lichamelijke of geestelijke gebreken het gevolg zijn van omstandigheden van vóór hunne geboorte dateerend en die het gevolg zijn van overerving, dan op een individu, waarin deze eigenschappen niet inhærent zijn. Evenals een gebochelde, die dat door het een of andere ongeluk na zijn geboorte geworden is, met meer medelijden en vriendelijkheid behandeld wordt dan iemand, die als bult geboren is, zoo zal ook een half-caste, indien men merkt, dat zijn gebreken het gevolg van lotgevallen na zijn geboorte zijn, minder afkeer en antipathie opwekken, dan wanneer men weet, dat zij zuiver het gevolg van afkomst zijn.

In de tweede plaats is het zoowel voor ons, als individuen, als voor ons als samenlevende in een maatschappij, een opmerkelijk feit te weten, dat de menging of kruising van rassen, hetzij dan door een verschijnsel van terugslag of alleen door uitwendige omstandigheden, dikwijls de oorzaak is der voortbrenging van schepselen met een uiterst lagen graad van sociaal gevoel begaafd — *en daarom meestal gedeceideerd anti-sociaal van aard.*

In de derde plaats brengt een ontleding van den toestand van den half-caste ons tot het bewustzijn, dat wij toch eigenlijk als *ras* verantwoordelijk voor hen zijn.

De Bosjesmannen, Hottentotten en Bantu waren hier jaren en eeuwen vóór dat wij er kwamen; de machten en krachten, die hen voortbrachten en in de omstandigheden plaatsten, waarin wij zé aantroffen, waren geheel onafhankelijk van ons; zij waren er zonder eenig toedoen van ons gekomen en zóó geworden, als zij waren. Maar dat is niet het geval met de half-casts: Engelschen en Hollanders hebben hen, door hun toedoen, in het leven geroepen; slechts enkele half-casts zijn uit Hottentotten en Bantu gesproten; de Boer heeft hun, door de enting van zijn bloed, levenskracht geschonken. *Wij* hebben hen in het leven geroepen en nu kunnen we de handen maar niet zoo wreedaardig van hen aftrekken.

Als er onder die zware wenkbrauwen van zulk een gekleurd gezicht oogen uit komen kijken, welke gelijken op die van een blanke, gevoelen dan sommigen van ons niet iets als een huivering en een gevoel van bewustheid van schuld daaraan?

Door een van die soms wonderlijk toevallig samentreffende gebeurlijkheden kwam juist, toen wij bezig waren deze beschouwingen over het halfbloed-ras ter neer te schrijven, een groote halfbloed-vrouw, die wij dikwijls medicijn gegeven hadden, zich voor ons raam vertoonen. Zij stak een brief door het geopende raam en verzocht ons in de boerentaal — de eenige, die zij verstond en sprak — haar die te willen voorlezen. Die brief was geschreven op verzoek van haar tweeden zoon, om haar te melden, dat hij zooeven tot vier maanden gevangenisstraf veroordeeld was, ofschoon de misdaad niet bewezen was. Er werd ook in gevraagd, of zij wel gehoord had, dat zijn broeder Jacob weer vrij was. Toen ik haar vroeg, wat dat beteekende, antwoordde zij, dat haar oudste zoon vier jaren gevangen had gezeten wegens poging tot diefstal. Wij informeerden toen of ze nog meer kinderen had. Toen leefde zij blijkbaar geheel op, de waterige, blauwe, kaucaasische oogen rustten met welgevallen op ons. Ja zeker, zeide zij, ik heb nog vier dochters. De oudste leeft met een witten metselaar in het district van Fraserburg. Ik heb altijd mijn kinderen fatsoenlijk grootgebracht, toen ik wist, dat zij van zoo goede afkomst waren en tegelijk wees zij naar een kind, dat nog geen drie jaar oud was. „Ik heb hen altijd voorgehouden: houd je niet op met zwarte mannen, bemoei je alleen met blanken! Mijn drie jongste dochters zijn prostituées onder de heeren te Kimberley.” Haar verdere opmerkingen kunnen moeielijk worden weergegeven. Zij vroeg ons weer, zooals zij wel meer gedaan had, om zelf en — haar kleederen oplichtende, liet zij de kankerwonden zien, die zij boven en

onder haar knie had en die het vleesch daar geheel en al hadden weggevreten, waaronder men op sommige plaatsen zelfs het been kon zien.

Een blanke vrouw kan zulke toestanden en verhoudingen niet zonder nameloos afgrijzen aanzien. Maar het is niet zoozeer der zwarten als der blanken zonde, die wij hier zien. Wat de Boer indertijd begonnen is, daarmee is de Engelschman voortgegaan.

Het is niet alleen in het bestaan van onze lagere halfbloedklassen, dat de slavernij aan de Boeren en aan geheel Zuid-Afrika een erfdeel van allerlei ongelukkig lijden heeft nagelaten. Er zijn onderwerpen, die zóó de teederste snaren der menschelijke natuur raken, dat de menschelijke pen weigert er over uit te weiden. Niettemin kan men deze zaken niet geheel onbesproken laten, of men zou den sleutel tot vele anders onbegrijpelijke verschijnselen missen.

Er zijn gevallen bekend, dat de gewone half-caste niet met een zwarte maar met een blanke is getrouwd en dat dan hun nakomelingschap absoluut blank was, en ook zijn er gevallen bekend, hoewel zij betrekkelijk *zeer* zeldzaam zijn¹, dat liefde en achting niet terugdeinsden voor de diepe kloof, die er tusschen de rassen gaapt en dat de blanke een vrouw van zwarten bloede als zijn echte, wettige huisvrouw nam. De nakomelingen uit deze wettige huwelijken huwden natuurlijk weder in het blanke ras en zoo kan men dan ook heden ten dage eenige mannen en vrouwen onder de Boeren, ook enkelen onder de Engelschen aantreffen, die dikwijls tot de meest begaafden en beschaafden, tot de rijksten en schoonsten behooren en toch blijkbaar in hun aderen ook een stroom niet-arisch bloed vertoonen.

Deze individuen zijn dikwijls essentiëel en in practischen zin geheel en al arisch, het spoor van donker bloed, dat echter gedurende zeven of acht geslachten achtereen met het bloed van blanken werd gekruist, is er zóó uit verdwenen, als een nachtmerrie van vóór tien jaren uit mijn hedendaagsche gedachtenwereld en het verraadt zich even zoo weinig, als het zwakke spoor van een hazewind in een tegenwoordigen bulldog, die op een tentoonstelling als een type van zijn ras bekroond wordt, maar welks voorouders voor acht geslachten misschien wel eens met een hazewind contact hebben gehad. Niettemin is en blijft

---

¹ Zoo kent men in de Kaap-kolonie bijv. nog vrij algemeen het geval van Eva de Hottentot, die in reeds lang vervlogen dagen van Meerhof trouwde, en een van wier dochters weder huwde met een zeer welvarenden Kaapschen Boer.

de maatschappelijke positie van zulke halfbloed-individuen in Zuid-Afrika een bron van vele moeilijkheden en zielelijden. Daar zweeft over hun optreden altijd een zwaard, dat in beweging kan gebracht worden door de hand van den eersten den besten blanken avonturier; zij worden somtijds beledigd door mannen en vrouwen, die, wat zielenadel betreft, niet waard zijn hun schoenriemen aan te binden.

Dat hen dit gevaar altijd door dreigt, weten de betrokken lieden zelf maar al te goed, en men zal dan ook op dit onderwerp in het gezelschap van die lieden zelf nooit hooren zinspelen.

En het is dikwijls van de meest gevoelige zijde der menschelijke natuur, dat zulke menschen worden aangetast en beledigd, in de ervaringen van het sexueele leven of wanneer er sprake komt van een huwelijk. Dan ondervinden zij moeilijkheden, bezwaren, bewijzen van afkeer van de zijde van hen, die zij begeeren of van hunne vrienden, en dan weegt juist die dikwijls vóór dien tijd onbewuste last zwaar op hen.

En met zulk een bewustzijn van minderheid is het nog geheel iets anders, als bijv. met dat van een fysiek gebrek, dat iemand hebben kan als tering of jicht; dan beschouwt een lijder zich als een voorwerp van medelijden voor goden en voor menschen en dan kan hij troost zoeken en vinden bij zijn kameraden; maar de man of vrouw, die aan de kwaal van halfbloed lijdt, heeft dit troostmiddel niet; hij is gedoemd om over zijn zielelijden een diep stilzwijgen te bewaren. Als men hem sympathie beweest, zou hij die allicht voor een belediging opvatten en hij zou er zich maar ongelukkiger door gevoelen.

Wij hebben dit onderwerp om twee redenen zoo uitvoerig behandeld.

ten eerste, omdat een grondige beschouwing er van alleen in staat is licht te verspreiden over den socialen of anti-socialen zin van gekruiste rassen in een land, zooals Zuid-Afrika heden ten dage is;

ten tweede, omdat daardoor alleen op een quaestie van levens- en geestkracht het noodige licht geworpen wordt.

De wetenschap heeft uitgemaakt, dat, indien dan kruising van arische met niet-arische rassen niet *altijd* strekt tot verhooging van *lichaams-* en *geestkracht* — zij evenmin *absoluut* een beletsel daarvoor is.

En zoo kan niet ontkend worden, dat er eenige mogelijkheid voor bestaat, dat, wanneer in de komende eeuwen het groote volk van Zuid-Afrika niet alleen, maar van geheel Afrika, zich gevormd

zal hebben en er in dat groote geheel natuurlijk ook bloed van de afrikaansche inboorlingen-rassen zal gekomen zijn, juist daarvoor geen hopelooze ontarding zal zijn gekomen, alsof er een infectie-ziekte op geënt zou wezen, maar integendeel een vernieuwing en versterking zal gebracht zijn door die kruising met natuur-rassen, met hunne minder overladen en overprikkelde zenuwstelsels en hun forscher ontwikkelde dierlijkheid, dat de daaruit voorkomende individuen meer gehardheid, taaiheid, ware levenskracht zullen vertoonen. Het is volstrekt niet ondenkbaar, dat zulk een kruising van meer primitieve en barbaarsche typen met die fijner georganiseerde en groot gehersende beschaving, een ras van zeer levenskrachtige en flinke individuen zal opleveren.

Evenals een bloemkweeker, die een zeldzaam ontwikkelde en dubbele roos, een Maarschalk Niel, een Capitaine Christie of een Reine Henriette Marie heeft en daarvan nog mooiere, frisschere en krachtigere exemplaren wil krijgen, de stekken daarvan niet ent op een stam van dezelfde hoog ontwikkelde roos, maar op die van een oude wilde roos, waarvan eigenlijk alle andere soorten afkomstig zijn, zoo kan het ook zeer goed zijn, dat de enting van het beschaafde op het meer primitieve en barbaarsche *menschenras* een type zal kweeken die hooge, voortreffelijke eigenschappen vertoont en is het in dezen zin niet volstrekt onmogelijk, dat het afrikaansche ras nog een zekere roeping tegenover de menschheid in haar geheel te vervullen heeft.

Men begrijpe ons wel: wij gelooven nu juist niet heel vast, dat dit werkelijk het geval zal zijn, zelfs niet dat dit heel *waarschijnlijk* is, maar wij gevoelen toch somwijlen nog iets als de hoop daarop, als men de toekomst van de afrikaansche rassen in te sombere kleuren schilderen wil.

Misschien dat toekomstige eeuwen ons een vollediger kennis van de wetten der erfelijkheid brengen zullen en dat wij later eenigszins nauwkeurig vooruit de gevolgen van zulk een kruising van rassen zullen kunnen voorzien. Op het tegenwoordige standpunt van de wetenschap kan men het niet. Wat het Neger-, het Kaffer-, het Bantu-ras is, dat weten wij; ook wat het blanke ras is; maar wat het product van een vermenging dier rassen zijn zal, weet geen sterveling.

Eén ding moet in ieder geval niet uit het oog verloren worden en dat is: dat het kruisen van menschelijke rassen in één opzicht — en wel op een allerbelangrijkste wijze — verschilt van het kruisen van huisdieren of het kweeken van variëteiten van planten door het enten van verschillende planten op elkaar. Als bij de

proeven met dieren en planten de produkten ons niet bevallen, dan vernietigen wij ze of wij nemen (bij planten) weer dadelijk het snoeimes ter hand. Maar dat middel staat ons in de menschenwereld niet ten dienste, daar kunnen wij de ongewenschte exemplaren maar niet weder zoo vernietigen of versnijden; als de ontstane variëteit levensvatbaarheid en vruchtbaarheid vertoont, dan kunnen wij haar niet alleen niet uitroeien, maar zij kan dan zelfs meer gewenschte variëteiten verdringen en doen verdwijnen.

Elke samenleving heeft zoo goed als iedere eeuw hare *Tien Geboden*, toepasselijk voor haar eigen levensvormen. Voor Zuid-Afrika bestaat er een dergelijke verzameling van voorschriften, waarvan men in Europa niet hoort spreken, omdat de levensomstandigheden er daar geen aanleiding voor geven, doch die in dat werelddeel een breede plaats in de gedachten innemen, omdat zij van het uiterste belang voor het levensgeluk der daar verblijvenden zijn.

Het eerste daarvan, dat wij in gulden schrift in ieder vertrek van den in Zuid-Afrika levende aan den wand zouden willen hangen, om het geen oogenblik uit het oog te doen verliezen, is: *houd uw bloed zuiver en onvermengd!*

Als deze grondregel maar een halve eeuw wordt volgehouden, zoowel door de gekleurde als de blanke rassen in Zuid-Afrika, dan zal daarvan slechts een veel gezonder ontwikkeling van beide het gevolg kunnen zijn.

Nu staat er eigenlijk bij alle bewoners van Zuid-Afrika wel zulk een gebod in de ziel geschreven; maar de geest is gewillig, doch — men weet 't — het vleesch is zwak en *dwingen* om zulk een gebod steeds op te volgen, kan men de menschen niet. Maar toch kunnen wij niet gelooven, dat Zuid-Afrika hetzelfde treurige lot zou moeten deelen van sommige europeesche koloniën, waar trouwe en flinke inboorlingenrassen en kranige Europeërs zich zoo met elkaar vermengd hebben, dat er het zonderlingste mengelmoes van rassen uit voortgekomen is, dat tot een voortdurend lager standpunt van ontwikkeling is afgedaald.

Wij hebben er al zeer weinig hoop op, dat repressieve wettelijke maatregelen zulk een kwaad zouden kunnen beteugelen. De Europeërs, die zulk een wet overtreden zouden, zullen meestal menschen van zoodanige maatschappelijke positie zijn, dat zij toch niet te bereiken zijn en dat een straf, als die er op gezet werd, uitsluitend neêr zou komen op het hoofd der vrij hulpeeloze individuen, die er slechts te dieper door zouden worden verlaagd en in ellende gedompeld.

Tegenover zulke diep gewortelde sociale euvelen helpen geen kleine en weinig afdoende wettelijke maatregelen.

Slechts het ontwaken van een geheel ander moreel bewustzijn kan daar helpen. En nu mag en moet zeker toegestemd worden, dat over het geheel genomen de vrouwelijke individuen *niet* de verantwoordelijke personen voor die rassenkruising zijn, maar dat die bijna altijd uitgaat van de volwassen blanken, waarop de vrouwen en vriendinnen veelal slechts een beperkten invloed kunnen uitoefenen. Als een man den volwassen leeftijd heeft bereikt, is ook zijn moreele standaard vrijwel gevestigd; na die jaren verandert hij weinig meer in zijn inzichten omtrent zijn recht en zijn plicht, wat aangaat maatschappelijke bezigheid, omgang met vrouwen e. d. Men kan evengoed de illusie voeden een Moriaan blank te wassen of den luipaard zijn vlekken te ontnemen als om een eenmaal volwassen man geheel andere sexueele en moreele plichten in te prenten.

Willen wij iets aan zulke beschouwingen en opvattingen veranderen, dan is er maar één weg en één hoop — en dat is: om door middel van de *moeders* op de jeugd te werken.

Slechts de vrouw, die een mensch onder het hart gedragen en zestien jaren de zorg voor zijn fysieke, intellectueele en zedelijke opvoeding op zich neemt en in de ziel van het kind de beginselen en idealen plant, die hij zijn geheele leven met zich om zal dragen, slechts de blanke en ook slechts de zwarte moeder heeft de macht in handen om een bron van ongeluk, die reeds vele geslachten heeft ten verderve gevoerd van de toekomstige geslachten af te leiden en af te weren.¹

Als de blanke en beschaafde vrouwen in Zuid-Afrika, in een gemakzuchtig en in zekeren zin preutsch leven en bestaan bevangen, geen lust hebben zich in de studie van dergelijke hoogst belangrijke onderwerpen te verdiepen en hunne oogen maar liever willen sluiten voor de gevaren en moeilijkheden, welke ons omringen, dan die moedig onder de oogen te zien en als de Bantu-vrouwen, met totale verloochening van achting voor

¹ De vrouwen van de oude Boeren hebben ten dezen opzichte zeker haar plicht gedaan. Soms heeft die stem op ruwe wijze en misschien zelfs ook wel bij vergissing, maar toch altijd als uitvloeisel van een wijs instinct weerklonken. . . . maar toch werd er reeds vóór tweehonderd jaren uit zulk een ouderwetschen armstoel de stem vernomen die haar kind reeds in zijn prilste jeugd toeriep: „Mijn jongen, houd je niet op met zwarte vrouwen, kijk alleen naar blanken!”

Maar de Bantu-vrouw heeft ook dikwijls in dezen trant met voorkeur en sympathie over de blanken gesproken en toch . . . en toch zijn wij in den huidige toestand gekomen, waarbij de rassen zich toch niet zuiver van elkaar gehouden hebben.

zichzelf, hare dochters hebben ingeprent, dat het geld van een blanken man toch ten slotte te verkrijgen is boven het gezelschap van een zwarten rasgenoot en behoud van integriteit, ja, dan zou men ten slotte er aan gaan wanhopen om ooit verandering in deze toestanden en verhoudingen te krijgen.

Maar neen, wij willen nog hopen op hetgeen ten slotte de *rechtgeaarde, de ontwikkelde vrouw* vermag.¹

Wij hebben nu met de uitvoerigheid, waartoe wij in staat waren en die ons het onderwerp toescheen te verdienen, het verschijnsel van het half-castisme ontleed.

Over andere en zeker niet onbelangrijke uitwerkingen, die de slavernij op de Boeren en hun leven en de vroegere slavernij onder de bevolking van Zuid-Afrika heeft gehad, zooals de afkeer van handenarbeid, die hem altijd nog is bijgebleven, handelen wij nog wel eens later.

Het is in Zuid-Afrika natuurlijk evenzoo gegaan als het ook elders onder beschaafde volken gaat; wat het slaaf gemaakte ras lichamelijk mag hebben verduurd en geleden, wordt aan het overheersende ras vergolden door verzwakkende, enerveerende en zelfs onteerende invloeden en eigenschappen, zoodat de balans dikwijls zelfs ten slotte nog ten voordeele van den onderdrukte overslaat.

De goede ouderwetsche Boer dacht ongetwijfeld, evenals zijn engelsche broeder in Amerika, dat als zijn slaven behoorlijk waren aangekomen en ontscheept en de slavenhaler zijn geld ontvangen had en weér weggezeild was, zijn bemoeiing met het zwarte volkje zoo wel afgeloopen was, en dat hij niet veel meer te doen had dan in zoete rust de vruchten van hun arbeid te genieten.

¹ Voordat we voor goed van dit ongetwijfeld kiesche onderwerp afstappen, moeten we toch nog doen opmerken, dat het kruisen der rassen inderdaad toch zoo zeldzaam is, dat de gevallen altijd met den vinger kunnen nagewezen worden en dit nooit het werk is geweest van mannen, die ware sympathie voor den inboorling gevoelden. Het was niet de schuld van den ouden aartsvaderlijken Boer, die zich een vader van zijn slaven gevoelde en zijn best deed om ook als zoodanig tegenover hen op te treden; het was en is ook niet de schuld van den Engelschman, die geen onrechtvaardigheid tegenover een zwakker ras kan verdragen en die dikwijls zijn best doet om die donkerkleurige schepselen te verheffen. Neen. Het was en is de schuld van die half-wilde avonturiers, voor wie die Kaffers slechts dieren zijn en voor wie een verblijf in Zuid-Afrika een groote jacht-partij is. „Ik houd van het oorlog voeren met die Kaffers”, hoorde ik eens een engelsch officier zeggen, het prikkelt meer dan een vossenjacht en het is minder gevaarlijk.” Als zij in vrede met hen leven, zien zij er slechts lastdieren in; in geen enkel opzicht gevoelen zij eenigen band met hen, en liever zouden zij dief lieden dan ook dood voor hun voeten neer zien vallen, dan hun ooit een hand van vriendschap of hulp te reiken. En toch — juist deze lieden zijn het, die zich met die inboorlingen kruisen.

Maar zijne nakomelingen worden, evenals zijn amerikaansche neven, nu wel gewaar, dat, hetgeen op dien dag voor hen werd uitgegeven, slechts de eerste termijn op afbetaling was van een groote, langdurige nationale schuld. Wij in Zuid-Afrika hebben daar nu reeds een paar honderd jaren op afbetaald; doch wanneer de laatste termijn zal zijn afgedaan, is zeker voor ons allen nog in een ondoordringbaar duister verborgen. Want de treurige gevolgen der slavernij in een beschaafde gemeenschap gelijken veel op die nachtvogels, die 's morgens soms hun nest verlaten, zoodat men over dag zou zeggen, dat zij voor goed gevlogen zijn, terwijl bij het vallen van den nacht blijkt, als wij dan weder hun nest bezoeken, dat weer allen op hun gemak in het nest teruggekomen zijn.¹

We hebben nu, zoodoende, ten eerste een blik geslagen op de komst der Boeren in Zuid-Afrika, waardoor hun verhouding tot de oorspronkelijke bewoners ons duidelijk is geworden; toen op hunne verhouding tot Europa en de beschaafde wereld; eindelijk hunne betrekking tot de inboorlingen van Zuid-Afrika; thans zijn wij genoegzaam voorbereid om des te beter hunne latere geschiedenis en hun tegenwoordigen toestand te begrijpen.

¹ Een uitvoerige beschouwing over onderwerpen als deze, die betrekking hebben op slavernij, zullen misschien op het eerste aboard den europeeschen lezer vreemd voorkomen.

Het is alsof een schrijver over hedendaagsche zoölogie een twintigtal bladzijden ging wijden aan eene nauwkeurige beschrijving en ontleding van den grooten Ichthyosaurus, die eenige millioenen jaren geleden, in het Mesozoisch tijdperk, op aarde leefde en die men heden ten dage nog alleen kent uit zijn fossiele overblijfselen.

Voor de bewoners van Europa is de slavernij met zijn onmiddellijke gevolgen even dood als de groote Ichthyosaurus.

Maar men moet dan toch niet vergeten, dat er voor ons, bewoners van Zuid-Afrika, nog altijd actueele en brandende vraagstukken zijn, die voor de bewoners van Europa reeds in de veertiende of, op zijn laatst in de achttiende eeuw, zijn opgelost

Onze groote Ichthyosaurus moge dan dood zijn, maar er zijn nog kleine Ichthyosaurusjes, nakomelingen van hem in leven, die het ons met hun afkeerwekkende kaken lastig maken en die wij nog op leven en dood moeten bevechten, voordat ook zij als fossielen in de musea van natuurlijke historie zijn bijgezet.

III

Het trekken der Boeren.

Wij hebben gezien, dat in den tijd van anderhalve generatie na de landing der Hugenoten, dit volk zich vermengd en huwelijken gesloten had met de allereerste kolonisten en dat hun gemeenschappelijk middel van gedachtenwisseling „de Taal” was, een spraak, die een ineensmelting is van verschillende dialecten, doch met het hollandsch als hoogste ingrediënt; dat zij slaven hielden, die voor hen het vee dreven, die plantten en bouwden; dat zij doordrongen waren met het gevoel, dat zij weder eens het uitverkoren volk Gods waren; dat Zuid-Afrika een geschenk was, door den Heer hunnen God persoonlijk aan hen vermaakt; dat de oorspronkelijke bewoners van het land de echte Hittieten, Pheriziten en Jebusieten zijn, die God de Heer uit de joodsche Schrift bevolen had verstrooid te leven, en dat zij met een standvastigheid en onverzettelijkheid, die zeer moeilijk te begrijpen zijn voor Europeanen van de negentiende eeuw, aan het geloof blijven vasthouden, dat zij nu dat uitverkoren volk zijn, waaraan de bedreigingen en beloften van Jehovah uit de joodsche Schrift worden voltrokken en dat, als zij maar de bevelen, hun gegeven, gehoorzamen, hunne nakomelingen zoo talrijk zullen zijn als het zand aan den oever der zee en zij Zuid-Afrika zullen beërven.

Men zou zich zoo voorstellen dat deze menschen, wonende op het mooie schiereiland van de Kaap de Goede Hoop en in de fraaie, bekoorlijke dalen van het westen daarvan, waar de bloemen in het wild schooner bloeien dan ergens elders, waar altijd water in de rivieren is en hooge bergen de gure, kille noordenwinden

afsluiten, waar iedere plant, die den beschaafden mensch bekend en nuttig is, gedijen wil; waar de weinige Hottentotten en Bosjesmannen, die vroeger het land bewoond hadden, gemakkelijk waren uitgeroeid of verdreven, waar ieder (niet alleen figuurlijk, maar in den letterlijken zin des woords) in zijn eigen wijngaard en onder zijn eigen vijgeboom te rusten zat, de vruchten daarvan genietende; men zou zich zoo voorstellen, zeiden we, dat de afstammelingen van deze kolonisten gedurende meerdere geslachten daar waren blijven wonen, deze landen bebouwende en bevolkende, waar zij tot op den huidigen oogenblik toe nog niet dicht bevolkt en niet geheel bebouwd zijn.

Doch dit was volstrekt niet het geval.

De hand van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie rustte zwaar op het volk, speciaal op deze Boeren. In sommige opzichten een kranig gouvernement, vertegenwoordigd door bekwame, energieke mannen, maar dat, evenals alle dergelijke handelsdespotismen, zijn ondergeschikten en het publiek waarmede het te maken had, waar het de zaken en belangen der vennootschap betrof, onder een ijzeren hiel vertrapte. Zij mochten geen ruil- of anderen handel met de inboorlingen drijven, opdat zij der Compagnie geen concurrentie aan zouden doen; zij mochten niet planten of zaaien zooals hun goed dacht; koffie en specerijen waren contrabande, omdat men daarmee „de Compagnie” en haar monopolie in het Oosten in de wielen kon rijden; de kleinste bijzonderheden van het dagelijksch leven waren bij strenge wetten geregeld en de massa onderwierp zich daar in den aanvang aan.

Maar het was niet te verwachten dat de bedoelde kolonisten, zonen van de wereld rondzwerfende soldaten en zeelieden, of van menschen, die hunne haardsteden hadden verlaten om godsdienstige vrijheid te zoeken, of wier voorvaderen in Holland in de zestiende eeuw den Spanjaard hadden weerstaan en verjaagd, toen deze den baas wou spelen in geheel Europa, en die liever hunne zeesluizen en waterkeeringen hadden opengezet en steden en dorpen hadden laten onderloopen, dan zich onder diens juk te krommen; het was niet te verwachten, zeggen wij, dat menschen van zulk bloed, die Zuid-Afrika als hun rechtmatig erfdeel beschouwden, zich gedwee aan de heerschzucht en eigendunkelijkheid van welk bestuur dan ook zouden onderwerpen.

Als men de geschiedenis dezer kolonisten nagaat, zal men hen telkens en telkens weer (ten minste de kloekste en onafhankelijkste dezer mannen) hunne reusachtige ossenwagens — dat zijn de zuid-afrikaansche schepen der woestijn — voor den dag zien

halen, daarin hunne vrouwen en kinderen en hun gewone eenvoudige huishoudartikelen bergen, terwijl zij hun andere levende have, hunne kudden vee met zich achter den wagen voerden, en de rustige dalen van het Zuiderland voor altijd vaarwel zien zeggende om vrijheid te zoeken in de uitgestrekte vlakten van het noorden. Soms namen zij hun weg noordwaarts over de hooge bergreeksen, die het westelijk kustland van de uitgestrekte Karoo scheiden; somwijlen hielden zij op het noord-oosten aan, langs de kust; maar — in welke richting zij zich dan ook bewogen, het doelwit van hun reis was steeds hetzelfde — om aan de overheersching en dwingelandij, eerst van het hollandsche Compagniebestuur, later van het engelsche gouvernement, te ontvluchten. En als zij „trokken”, dan trokken zij alleen; niet geholpen door eenig georganiseerd bestuur, met een vuursteen-geweer als hun eenig wapen, en met hunne zweepen van rhinoceros-leer als hun eenigen schepter.

En zoo begon, reeds honderd-en-vijftig jaren geleden, die groote en lang volgehouden „trek” der Boeren naar het noorden en oosten, die nog heden ten dage met onverminderde aandrift en volharding aanhoudt en die in zijn eigenlijk wezen niet gericht is op ontdekking van rijkdommen of schatten in den grond, maar op het vinden van een wereld van absolute, onbelemmerde persoonlijke vrijheid; op de bereiking van een land, waar de blanke man, door een goddelijk recht, dat hij alleen in zichzelf vindt en erkent, over een gebied heerschen kan, dat hij geheel en al het zijne weet, daarbij in geen enkel opzicht gehinderd of gedwarsboord door een heerscher of door lastige sociale verplichtingen en hinderende banden. — Dat is het Beloofde Land van den Boer.

Evenals hij een honderd jaar geleden aan de oevers van de Vaal en de Oranje-rivier stond, kijkende naar de landen aan de overzijde daarvan, zoo staat hij tegenwoordig aan de boorden van de Limpopo en de Zambesi; en steeds, als door een geheimzinnige zucht gedreven, om die staten, die hij zelf gesticht heeft, te verlaten, kijkt hij nog maar steeds het noorden in ¹.

Dikwijls begaven zich die eerste vóórtrekkers op goed geluk af maar naar het noorden en bestegen daar de vrij hooge bergen. Als zij die bestegen hadden, zagen zij aan de andere zijde geen helling, maar uitgestrekte vlakten van een hoog tafelland met

¹ Dit werd geschreven in April 1891, toen weer groote trek-expedities in den Vrijstaat en in Transvaal werden voorbereid.

haar olijfkleurigen plantengroei en groote, afgebrokkelde verweerde steenen.

Als wij heden ten dage weder over die uitgestrekte vlakten komen en uit het raampje van onze spoorweg-coupé kijken is het, ofschoon zij daar nog even stil liggen als vroeger, niet gemakkelijk zich nog juist voor den geest te brengen, welk een indruk zij op die eerste „trekkers” moesten maken, wier wagens zich daar voor het eerst zeer langzaam over heen bewogen, de sporen van hun wielen diep in het roode zand achterlatende, nadat zij vroeger alleen van tijd tot tijd doortrokken werden door jagende Hottentotten en Bosjesmannen, door antilopen, struisvogels en leeuwen. Op die wagensporen zou later langzaam maar zeker de beschaving volgen met zijn kolossale schaduwzijden, maar zijn toch veel grootere lichtzijden en weldadige factoren.

Des nachts hoorden zij, als zij van hun uitgespannen wagen een leger hadden gemaakt naast den een of anderen heuvel of „kopje” of naast de een of andere bedding van een riviertje of „spruit” den jakhals huilen (zooals men ze nog heden ten dage kan hooren huilen in de Karoo, als men zich een paar mijlen van huis begeeft en zich op een „kopje” nederzet) en den leeuw brullen, wat sedert een menschenleeftijd nu al niet meer het geval is. En des morgens, als zij ontwaakten en door de reten van het wagenzeil keken, zagen zij, op een steenworp afstand van den wagen, springbokken en „wilde beesten” grazen. En als de zon opging en zij op den bok van hun wagen gingen staan en de vlakke overzagen en verkenden, waren zij verheugd als zij ergens een „vlei” zagen, waar zij hun vee konden laten drinken en als zij er geen ontdekten, dan gingen zij uit op een scherpen en zorgvuldigen ontdekkingstocht van die behoedzaam verborgen drinkplaatsen van den kleinen Bosjesman, goed gebarricadeerd met steenen, opdat de wilde dieren of vreemdelingen er geen gebruik van zouden maken; en als zij ook zoo iets niet vonden en in de bedding van een riviertje te vergeefs dolven en groeven om water voor hun vee te vinden, dan „trokken” zij maar weer verder op. Vonden zij genoeg naar hun zin, dan bleven zij daarentegen een poos verwijlen, tot het „veld” weer bruin en vaal geworden was en het wild verdwenen: dan gingen zij weer verder.

Dat waren de dagen van vermoeienis en strijd. De blanke hing geheel van zijn geweer af om voedsel te krijgen; en als nu de kleine Bosjesman van uit zijn schuilhoeken en achter zijn steenen wallen uitkeek, dan zag hij zijn wild — ook het eenige waarvan hij leven moest — buitgemaakt en de drinkplaats, die

hij en zijn voorvaderen hadden aangelegd of gegraven en misschien eeuwen lang hadden gebruikt, door een blanke ingepalmd. De zuid-afrikaansche vlakten waren niet uitgestrekt genoeg voor beide, en de nieuw aangekomen kinderen der woestijn moesten dus met de oudere vechten. Wij hebben allen in onze kinderjaren naar de verhalen van dien strijd zitten luisteren; wij hoorden dan hoe de Boer somtijds, 's nachts plotseling een troep Bosjesmannen rondom hun vuur gelegerd vindende, er maar op in schoot en afmaakte wat hij kon. Als er in de vlucht een kind werd achtergelaten, dan zei hij soms: „Schiet dat ook maar neer, anders wordt het toch maar een Bosjesman en zal het nog Bosjesmannen voortbrengen ook!” Van den anderen kant zag de Boer dikwijls, als hij zijn wagen onbeheerd of onbeschermd of ongewapend had gelaten en de Bosjesman kans zag dien leeg te plunderen, plotseling op de vlakte een vuurgloed opvlammen, wat zijn in brand gestoken eigendom was, en er bij terugkomende vond hij dan niet zelden bij de verkoolde overblijfselen zijner gereedschappen, nog zijn vrouw en kinderen vermoord. Ja, het was een verwoede, treurige rassenstrijd, een strijd op leven en dood met het groote vuursteengeweer aan den eenen kant en de vergiftigde pijlen achter een rots vandaan, aan den anderen.

De overwinning bleef natuurlijk aan het geweer, maar daar zijn oogenblikken geweest, dat het scheen alsof de pijl en boog het zou winnen; het was een primitief gevecht, waarin men geen kwartier gaf. Van beide zijden werd de strijd met grooten ernst gevoerd en het einde er van was, dat de kleine Bosjesman het onderspit dolf.

Misschien ware dit, onder andere omstandigheden, niet *absoluut onvermijdelijk* geweest.

Als de voortrekkers in Zuid-Afrika Buddha's of Christussen of zelfs George Eliotts, Darwins of Livingstone's waren geweest, zou de geschiedenis misschien anders zijn uitgevallen; maar zoo zou ook zeker de geschiedenis van het geheele menschelijke geslacht een andere geweest zijn, als deze grootsche individualiteiten, die hier en daar als de schoonste bloesems aan den boom van het menschelijk leven zijn gegroeid, op den groei in de vezelen en takken in den ondergrond hadden kunnen influenceeren.

Het is waar, dat er gewone en daaronder zelfs zeer goede zendingen van hollandschen, franschen, engelschen en Duitschen oorsprong, onder deze bescheiden en eenvoudige bevolking van Zuid-Afrika geleefd hebben, zonder dat hun eenig leed geschiedde of last werd aangedaan; maar de voortrekkers die wij bedoelen, waren

geen zendelingen, noch waren zij door begeerte vervuld om zich voor de inboorlingen op te offeren. Zij waren doodeenvoudig goede, brave, dappere kerels, eer een beetje boven dan beneden het peil van het gemiddelde hunner soort- en stamgenooten in Europa, en die met een bepaald doel naar Zuid-Afrika gegaan waren; stel daar nu tegenover den Bosjesman, zooals wij weten, dat hij door aanleg en geschiedenis was en het zal niemand verwonderen, dat de geschiedenis verliep zooals zij verlopen is.

Het is gemakkelijk voor *ons*, die op ons gemak in een leunstoel zitten, het gedrag van de eerste blanken tegenover deze naturellen te bevitten — en te betreuren, dat zij niet meer wetenschappelijk belang in deze half ontwikkelde kinderen van Zuid-Afrika hebben gesteld. Voor den denker van den tegenwoordigen tijd is hij een schakel, die ons met het verleden van ons ras verbindt: een levend rapport uit vóórhistorische tijden; zijn taal, zijn maatschappelijke gewoonten, zijn lichaamsbouw zijn bescheiden, die ons van dienst kunnen zijn bij het navorschen van de geschiedenis van het menschelijk geslacht, waarnaast het meest vergrijsde chineesche, indische of egyptische document een stuk van modernen oorsprong en de oudste overblijfselen der grieksche en romeinsche beschaving dingen van jongen datum zijn.

Het is gemakkelijk voor *ons*, week te worden bij het zien van de teekeningen dezer naturellen, als wij die onverwacht op de rotswanden vinden, die wij passeeren; de kunstenaar in ons herkent door de gaping van millioenen eeuwen heen zijn bloedverwant. Er is iets in onze ziel, dat hem door dien onnoemelijken tijd heen, nog toeknikt en zegt: ik weet, kleine broeder, waarom ge dat gedaan hebt; ik doe het ook, maar langs een anderen weg, met potlood, met inkt, met verf; maar dat doet er niet toe, welk materiaal men er bij gebruikt. Gij noemt het misschien een os en ik noem het de waarheid of de realiteit. Wij schilderen beiden wat we zien en zoo welgelijkend als het maar kan. Zij weten waarom we dat doen. Keekt gij ook zoo naar uwe ossen en uw zebra's en uw struisvogels en gevoeldet gij ook, dat gij ze uit *moest* teekenen? Hier hebt ge mijn hand van kameraadschap, mijn kleine mannequin!"

Ofschoon men dan soms met eenige verbazing en niet zonder medelijden op die naturellen nederziet, met hunne ronde hoofdjcs, hun ooren op stelen, sommige hoofdorganen zelfs afwijkende van die zijner rasgenooten, men zal toch ook, als men onder de beschuttende rotswanden van een afrikaanschen berg gezeten is, waarvan er sommige met zijn ruwe kleine teekeningen en krabbels

zijn bedekt, waarvan de lijnen door de eeuwen reeds gedeeltelijk zijn uitgesleten, over de groote in schemering gelegen bergen en dalen heenziende, iets er van gevoelen, dat dezelfde wereldgeest, die zich in allerlei andere landen en volken openbaart, ook in dat kleine natuurvolk, dat langs die rotsen klauterde en nog klautert, aan den dag komt; dat dezelfde geest ook hier huist, waarvan een ander deel het Parthenon en den Sint-Pieter bouwde, de standbeelden in de kapel der Medicis beitelde en die zich uit in ieder grootsch werk van den mensch. En die koepelvormige rotswanden worden dan ook een tempel voor ons, waarin de hand des menschen een eerste zwakke poging deed om met zijn arbeid de macht van het ware en schoone te dienen.

En als we in het dal, daar in de diepte, oude stenen pijlpunten naast een oude drinkplaats vinden, of een plek, waar kiezel en leege schelpen in dikke lagen op den bodem van een bedding eener sloot liggen, waar in de laatste eeuwen geen schaaldieren meer hebben geleefd, dan komt er toch een eigenaardige verrassing en belangstelling bij ons op; we krijgen dan soms een gewaarwording, als een volwassene zou gevoelen, die, op rijpen mannelijken leeftijd gekomen, op eens schoenen en speelgoed, dat hij als kind had gebruikt, zorgvuldig bij elkander opgeborgen vond liggen. Wij zetten ons neder en graven de schelpen en kiezelstenen met onze vingers uit, en de warme namiddagzonneshijn koestert ons nog evenzeer als hij die oerbewoners deed, toen zij misschien daar ook die schelpen zaten te kraken.

Voor ons is het heel gemakkelijk om over zulke dingen wat te zitten phantaseeren. Nog gemakkelijker is het voor een salon-dame om, op haar gemak zich wiegende in haar gemakkelijken stoel, het wreedaardig gedrag van een klein gezelschap blanke mannen en vrouwen, die een ras van kleine inboorlingen haatten en vernielden, met afschuw te veroordeelen. Maar als zich eens het geval voordeed, dat uit een der hoeken bij het gordijn van die weelderig gemeubelde kamer, zulk een geel gezicht van een Kaffer of Zoeloe te voorschijn kwam, en een kleine naakte arm de pees van een boog ging spannen, waarin een vergiftigde pijl gezet was, dan zoudt ge eens een kreet van ontzetting en vrees en radeloosheid hooren slaken. De huisknecht zou worden geroepen, een politie-agent zou spoedig verschijnen, en als er een pistool in huis was, zou het waarschijnlijk spoedig zijn dienst doen en het kleine manneke, dat een vertegenwoordiger van die voorvaderlijke tijden was, zou spoedig dood op den grond liggen.

Zich te laten wiegelen in den zoeten droom van philanthropische

gevoelens is een weelde, waaraan menschen, die niets te doen hebben, zich gemakkelijk kunnen overgeven; maar inderdaad philanthroop te zijn, dat is slechts weinigen gegeven en misschien slechts weggelegd voor menschen, die reeds heel wat oefening en zelfverloochening hebben, doch weinig praatjes daarover houden.

Als de vrouw van den voortrekker 's nachts wakker lag in haar wagen, met haar kind aan de borst, lag ze met ingespannen aandacht te luisteren; om te hooren of er geen voetstappen steelsgewijze naderden, of er geen ossen van den wagen losgemaakt werden, van wier bezit dan toch het leven van de geheele familie per slot van rekening afhing.

Als de kinderen overdag uitgingen om te spelen, dan verzocht zij hen altijd dringend om toch in de buurt te blijven en niet ver weg te loopen, en als zij alleen op de vlakte was achtergebleven, terwijl haar man op de jacht was, klom zij op de „kopjes” (heuvels) om te zien of er soms niet zoo'n kleine gedaante op hen aan kwam. Voor haar was de inboorling geen stuk geschiedenis, maar een schrikwekkende verschijning van vleesch en been en de wreede drang van den worstelstrijd om het bestaan, die er soms bij schipbreukelingen zelfs toe leidt, dat menschen elkanders vleesch eten om niet den hongerdood te sterven, deed zich gevoelen en vaagde alle weekere gevoelens weg. De Boer zoowel als de Bosjesman vocht hard, zij vroegen noch gaven kwartier aan elkaar, en wij kunnen waarlijk niet inzien, dat wij ons in eenigerlei opzicht over onze voorouders zouden hebben te schamen.

De heilige Franciscus van Assisi preekte over de kleine, lieve vischjes, maar wij maken geen bezwaar om ze op te eten. Maar de man, die visch eet, kan toch niet daarom berispt worden, omdat blijkt, dat niet alle menschen visch lusten; als hij maar niet preekt over de vischjes en ze toch opeet! En dit nu is nooit de houding van den Boer tegenover de naturellen geweest. Hij zal, als hij kan, het ras van inboorlingen verdelgen; maar hij zal niet beweren, dat hij dit om hun eigen bestwil doet: hij is geen huichelaar.

Men hoort dikwijls den Boer veroordeelen om zijn meedoogenlooze verdelging van het gekleurde ras; doch erkend moet worden, dat hij daartoe ten minste uit nood, door behoefte aan tegenweer, door zelfbehoud gedreven werd, maar dat wij, beschaafden en ontwikkelden van dezen tijd, die niet meer op zelfverdediging bedacht behoeven te zijn, geen hand hebben uitgestoken om dat uitstervende ras voor ondergang te behoeden of althans heel edelmoedig te behandelen.

De laatste overblijfselen van deze stammen zijn nu bezig te verdwijnen tegelijk met die mooie en zeldzame schepselen, welke eeuwen geleden de zuid-afrikaansche vlakten tot de rijkste op aarde maakten, door die zeldzame verscheidenheid van schoone diervormen, welke de grootste aantrekkelijkheid aan een landstreek geeft; een schoonheid die de na ons komende geslachten nog zullen benijden en betreuren, doch die zeker nooit weer terug zal keeren. Wij moeten als beschaafde menschen toch erkennen, dat de uitroeiing van diersoorten en des te meer van volksstammen, een echte daad van vandalisme is, als men die vergelijkt met de verwoesting van grieksche producten van beeldhouwkunst door Barbaren, of klassieke handschriften door Christenen. Immers het is volstrekt niet onmogelijk, dat er nog eens weer een ras onder het menschdom opstaat of opkomt, dat nog eens weer kunstenaars oplevert van het gehalte van Phidias, of dat het menschelijk brein nog wel eens bloesems van wijsheid en schoonheid zal doen uitbotten, van die soort als vroeger opgezameld waren in de boekerijen van Alexandrië. Maar als een ras van levende schepselen eenmaal *vernietigd* is, dan is het voor goed van het aardrijk verdwenen en het komt niet weer op. Wij weten, dat wij het erfdel van nog ongeboren geslachten vernietigen, en toch doen wij geen stap om de verwoesting te stuiten.

Met het geld, dat besteed wordt om voor de coquette dames de elegantste toiletten van Worth, juweelen en kanten en bloemen te bestellen, zou men een ras voor ondergang kunnen behoeden. Men zou landstrekken kunnen aankopen en ze in gebruik geven onder zoodanige voorwaarden, dat een nu uitstervend ras dan in leven zou blijven.

En het geld en de arbeid, die besteed worden aan het vermoorden aan den eenen kant, en in het leven houden aan den anderen kant van een klein aantal ellendige jakhalzen, in een land en te midden van een bevolking, die beweert dat zij aan de barbaarschheid is ontgroeid, zou den onberekenbaren levenden rijkdom van Zuid-Afrika voor eeuwen kunnen bewaren.

Is het nu, terwijl wij zelve blijkbaar niet bereid zijn om eenige onzer laagste genogens voor zulk een doel op te offeren, wel billijk en verstandig een groot woord te hebben over die eenvoudige voortrekkers, die, liever dan te sterven en vrouwen en kinderen te zien sterven, uit noodweer een klein volk van naturellen uitroeiden?

Het is waarschijnlijk, dat een meer verlichte tijd met meer sympathie tegenover de Boeren zal staan, die, na een kudde

springbokken geschoten te hebben, met zijn vrouw en zonen dadelijk aan den arbeid togen om ze in stukken te snijden om voor hun nooddruft te zorgen, dan tegenover de beschaafde wilden, die om aan een soort van ijdelheid of anders aan hebzucht te voldoen, de laatste exemplaren van een ras slachten en dan, zooals een Bosjesman zou doen, met de schedels pronkt aan de wanden van zijn eetzaal, met een trots, die beter gerechtvaardigd zou zijn als hij de menschen in het aanzijn had geroepen, dan nu hij ze vernietigd heeft.

Dit is in ieder geval zeker, dat de Bosjesman in handen van den Boer niet slechter uit was, dan hij zou geweest zijn als hij met eenig ander soort van de gewone kolonisten had te doen gehad. En terwijl het nu moet geconstateerd worden, dat deze arbeid van koloniseeren, nieuwe landen te bevolken, geregelde toestanden daar te organiseeren, overgelaten wordt — niet aan de geschiktste en bekwaamste hoofden en handen, die men daarvoor zou kunnen vinden, doch dikwijls aan de minst daarvoor aangewezen elementen — luidjes, die niet wilden leeren en soms niet eens wilden werken, die op de eene of andere manier schipbreuk hadden geleden in hun leven, moet tegelijk dadelijk worden toegestemd, dat de oude Boerenvoortrekker werkelijk niet beschaamd hoeft te zijn over zijn optreden als kolonist in Zuid-Afrika.

Wij zullen later nog meer dan eens en uitvoerig de gelegenheid hebben om de aandacht te vestigen op de verschillende verhoudingen, waarin de Boeren en waarin de Engelschen tot de naturellen stammen in Zuid-Afrika gestaan hebben, en op de onderscheiden houdingen, die verschillende latere inkomelingen tegenover de naturellen hebben aangenomen, maar dit is zeker, dat, wat den Bosjesman betreft, deze even goed en even zeker, misschien slechts iets langzamer, door het optreden der Engelschen als vroeger door dat der Boeren-voortrekkers verdwijnt, en dat het langzamere proces dat aan hem voltrokken wordt, in geen enkel opzicht aangener is dan de oude en directe beoorloging door de Boeren.

Als een natuurmensch een ontbijt noodig heeft, vangt hij een stuk wild, of als hij het krijgen kan een schaap, grijpt het bij de keel en slacht het, daarna braadt hij het en eet het op.

Wij hebben ook graag côteletten voor ons déjeuner, maar wij leggen het een beetje anders aan om ze te krijgen; wij hebben er onze menschen voor om ze te bemachtigen, te slachten en te bereiden; we laten er heel netjes papieren hulselletjes om de botjes bij maken en zetten wat bloemen op tafel om daarnaar te kijken, als wij de côteletjes eten; maar ik vraag het u — maakt het voor

het schaap nu zooveel verschil, hoe het gegeten wordt? Wij springen er in den grond der zaak op dezelfde wijze mede om, maar we doen het altijd door middel van een gemachtigde. Het is nu echter de vraag of wij zoodoende niet in oprechtheid verliezen, wat wij in uitwendige beschaving winnen.

De Boer zuiverde het land dat hij introk, zoo spoedig als hij maar kon van wilde beesten en van inboorlingen, wilde volkstammen, zooals hij ze noemde. Maar dat was nog niet de grootste moeilijkheid, waarmee hij te strijden had. Op die onvruchtbare, dorre vlakten wisselden water en voeder voor zijn kudden met den tijd van het jaar af, en somwijlen waren zij er in het geheel niet te vinden. Het was zelden wenschelijk of zelfs mogelijk voor hem in die tijden, toen kunstmatige reservoirs en pompen op bronnen of putten nog onbekend waren, meer dan weinige maanden op een zelfde plek te verwijlen.

Als dus het harde gras was afgegraasd en het water begon op te raken, dan spande hij maar weer zijn ossenwagen in en trok met zijn vee en kudden verder op om nieuwe weiden daarvoor op te zoeken. Of als hij geen veehouder was en van de jacht alleen leefde, dan verplaatste hij zich nog eer en vaker, de sporen volgend van de springbokken en hartebeesten, die zelve voortdurend verder trokken; voortdurend frissche weiden opzoekend. Hij bouwde geen huis of geen blijvende schuilplaats, hij richtte die altijd maar in voor zeer tijdelijk gebruik, nl. samengesteld uit een haag van dooreengevlochten dikke takken van struiken, liefst van doorns voorzien, zoodat het geheel op een met stekelige punten voorzien laag, op den grond geplaatst dak geelk; maar zijn eigenlijke woning was zijn wagen.

Met een standvastige neiging om noordwaarts en noord-oostwaarts te trekken, bewogen deze menschen zich slechts zeer langzaam; in het eerst vlakke na vlakke in de Karoo, en grasveld na grasveld opzoekende en hunne onmetelijke huiswagens over de uitgestrekte zand- en rotsvlakten boegseerende, zooals hunne zeevarende voorvaderen enkele geslachten vóór hen hunne schepen over de zee bestuurd hadden.

In vele gevallen werd dit zwerfend leven gedurende meer dan een geslacht volgehouden. Menschen werden geboren, groeiden op, werden oud en stierven, die geen ander thuis hadden gekend dan de ossenwagen, en die zich ook geen ander denkbeeld van het menschelijk leven dan van één „staag verreizen en vertrekken” hadden gevormd. Zelfs ten huidigen dage kan men nog sommige dezer mannen, jagers en nomaden aantreffen, wier vaderen en

voorvaderen ook dit zwerfend leven leidden. Het zijn over het algemeen lange, breed gebouwde¹ stoere kerels met groote handen en nog al dikwijls groote, rosse of bruine baarden.

Zij zijn meestal stilzwijgend van aard; hunne blauwe of grijsblauwe oogen staan meestal een beetje droomerig in het hoofd, alsof zij niet zoo goed wakker zijn, doch zij schieten vuur wanneer zij een springbok over de vlakke of een korhoen in de lucht zien vliegen: ook wel als gij hun aan boord wilt komen met belastingen en de „zegeningen van een beschaafd bestuur”; het gaat hunne blikken dan, zooals het de snaphanen hunner voorvaderen ging, als de oude vuursteen het staal raakte.

Deze mannen, wier moeders hen voortbrachten onder den blauwen afrikaanschen hemel, geknield op het roode zand te midden van het struikgewas naast hun ossenwagen, met weinig meer hulp dan de wilde springbok ontvangt als zij haar jong baart, die niets wisten van de gemakken en weelde van het leven, die het brood voor hunne kinderen in een gebrekkigen veld-oven bakken en — als er soms gedurende maanden of ook wel jaren geen brood te bakken viel, hunne gezinnen met vleesch van wilde bokken spijzigende, dat zij ook weder met eigen handen hadden toebereid; die in tijden van gevaar naast hun dappere mannen en zonen stonden en die men, als de vijand maar voortdurend en standvastig zijn aanvallen op hen bleef richten, op den bok van hunne wagens kon vinden, druk bezig met gestadig de geweren te laden, hunne mannen en zonen daarbij voortdurend tot dapperen strijd, zelfs tot den doodstrijd aanvurende, zooals hare teutoonsche voormoeders achttien-honderd jaren geleden in de wouden van het Germanenland ook hadden gedaan; deze mannen, uit zulke vrouwen geboren, wier eerste kijk in de wereld op de wijde, wijde roode zandvlakte en den uitgestrekten helderen blauwen hemel van Zuid-Afrika was; die, voordat zij nog konden praten, met slechts half-begrijpende oogen stonden te kijken naar het laden van geweren en het schieten op allerlei wild en die, lang voordat zij volwassen waren, leerden het spoor van wilde dieren en van hun eigen vee aan de geringste merkteekenen en op het zand te volgen; die, als zij alleen reisden, aan niets anders behoefte hadden dan aan een paar stukken gesneden en gedroogd vleesch (biltong) en een paar

¹ Er schijnt een strekking te bestaan in het zuid-afrikaansche klimaat en in de zuid-afrikaansche levensvoorwaarden, om dezen physischen type voort te brengen, zooals men dien dikwijls bij de afstammelingen van de britsche kolonisten vindt. De Zuid-Afrikanen in hun geheel schijnen grooter en niet zoo kort in elkaar gedrongen te zijn als de inboorlingen.

stukken hard brood in hun tasschen en een zadel, waarop zij des nachts hunne hoofden onder den blooten hemel konden laten rusten; wien iedere vogel en wien ieder beest, dat in Zuid-Afrika te vinden was, bekend en gemeenzaam was; voor wien iedere plant zijn naam had en iedere beweging in de atmosfeer van beteekenis was; voor wien iedere vlakte, die zij betraden, een frisch tehuis was en die, als zij stierven, onder datzelfde roode zand begraven werden, waarop zij ook het levenslicht aanschouwd hadden en daar in de vlakte werden achtergelaten, onder een stapel steenen in die overweldigende eenzaamheid, die zij ook nooit hadden gevreesd toen zij nog in leven waren; deze mannen en de vrouwen die hen baarden, bezaten Zuid-Afrika op een wijze, zooals geen blanke later Zuid-Afrika bezeten heeft en ooit weder bezitten zal, dan misschien hier of daar in later dagen een dichter of kunstenaar. Zij bezaten het als de wilde beesten en de wilde volkstammen, die zij verdreven, het bezeten hadden; zij groeiden er uit en er in; het gaf geheel en al vorm aan hun leven en bepaalde geheel hunne individualiteit. Zij waren niets verschuldigd aan de menschen van het land, doch alles aan de onbezielde natuur om hen heen. De geur der beschaving, die zij uit hunne woonsteden in het westen hadden medegebracht, verloren zij langzamerhand; maar daartegenover verwierven zij een kennis van het nieuwe land, dat zij zich uitgekozen hadden, zoo degelijk en grondig als zij ooit van hun eigenlijke oude vaderland hadden kunnen verkrijgen.

Het is niet waarschijnlijk, dat Zuid-Afrika door dezen terugkeer van het blanke ras tot een leven van den grootsten eenvoud, veel verloren heeft. Evenals het noodzakelijk is dat de artist of denker, die zich ten doel stelt het mensdome te onderichten in iets schoons of goeds, die een roeping te vervullen heeft, niet te ver van het reine ongewijzigde natuurleven vertoeft, als hij tenminste werken wil scheppen, waarin zich maagdelijke, ongerepte kracht van waarheid openbaren zal; zoo schijnt het ook een levensvoorwaarde voor de heerschende en werkelijk krachtige rassen te zijn, als zij hun veerkracht willen behouden, om zich niet al te ver van de primitieve levenstoestanden te verwijderen.

Evenals groote en krachtige persoonlijkheden zelden worden aangetroffen meer dan een drietal geslachten verwijderd van voorouders, die in de open lucht leefden en een natuurleven leidden, zoo overleven ook de krachtigste rassen zelden meer dan weinige eeuwen de uitputting van een meer gekunsteld leven. Evenals het lichaam onder den invloed van allerlei toestanden van zoo-

genaamde beschaving zwak en toonloos wordt, zoo verzwakt ook het intellectueele leven en het is zoowel voor een geslacht als voor een individu, dat zich herstellen wil, noodzakelijk om terug te keeren tot de borsten van ons aller moeder, *de natuur*, de levensmelk weer in te zuigen, die alleen kracht en wasdom geeft en die, als ze door al te lange en kunstmatige kanalen wordt afgeleid, dun en krachtloos wordt. De groote volken, die een rol in de wereldgeschiedenis gespeeld hebben, die een eerste plaats hebben ingenomen, zijn allen voortgekomen uit landbouwende, nomaden-, natuur- en herdersvolken. Het verblijf in steden is ten allen tijde de ondergang van eigenlijke menschelijke energie geweest.

Het behoeft toch ternauwernood gezegd, dat wij niet willen beweren, dat de groote steden of de beschaving, die zij vertegenwoordigen, geenerlei oogenblikkelijken of onmiddellijken invloed op het nationale leven zouden hebben, en nog minder dat statistische tabellen zouden aantoonen, dat het leven in steden een hooger sterftecijfer geeft dan op het land. Deze zaken hebben geen onmiddellijken invloed op het verval en den ondergang der volken: dat verval en die ondergang voltrekken zich meestal zeer langzaam, totdat er, nadat het ontaardingsproces lang genoeg geduurd heeft, plotseling een catastrophe komt, die voldoende is om het geheele gebouw in elkaar te doen storten. Het is dit verval, dat evenwel bevorderd en vervroegd wordt door de kunstmatige levensvoorwaarden in deze plaatsen van groote en verfijnde stoffelijke beschaving, waarvan de wereldsteden met hare onreinheid en corruptie van allerlei aard, hare rijkdommen en hare verwijdering van al wat natuur en eenvoud is, tegelijk de oorzaak en het verschijnsel zijn. Het is immers een gemeenplaats geworden, dat als de groote steden niet door het platte land gerecruteerd werden, zij in het verloop van zes geslachten ontvolkt zouden zijn. Reusachtige wereldsteden zijn altijd de voorboden geweest van den val van groote volken en de puinhoopen van Ninive, Babylon, Rome en de verdwenen steden van Indië en Griekenland zijn de graven, waar eens dappere, eenvoudige en machtige volken zijn begraven, terwijl de muren daar nog stonden. Het zou ongeveer even verstandig zijn om in het geval, dat iemand, die geregeld te veel at en dronk en geen beweging nam, op zijn vijftigste jaar aan indigestie en podagra bezweek, te gaan vragen door het gebruiken *waarvan* nu precies zijn dood werd teweeggebracht, als om in zulk een geval van overbeschaving en ontaarding te gaan onderzoeken welk onderdeel van het fysiek, intellectueele of moreele

leven nu zooveel geleden had, dat ondergang van het volk er het gevolg van moest zijn.

„De Scythen”, zegt de oude grieksche historicus, sprekende over eenige zwervende volksstammen, die in latere tijden de eens zoo beroemde beschavingsvolken zouden verdringen en verdelgen, „de Scythen hebben altijd heel verstandig geleefd — want als menschen zich noch achter wallen opsluiten, noch in nauwgebouwde steden en huizen gaan wonen, maar in het veld, in wagens en te paard leven, niet van den ploeg, maar door veeteelt en jacht hun levensonderhoud vinden — hoe kunnen dat anders dan sterke, onverwinnlijke kerels zijn?”

Evenals die oude Scythen, zijn onze wagenbewoners en „trekkers” „onverwinnlijke kerels” geweest, die ieder, die hen in den weg trad, heel wat te doen hebben gegeven en zij zullen ongetwijfeld, niet alleen hunne onmiddellijke afstammelingen, maar ook het zuid-afrikaansche ras der toekomst de sporen doen dragen van hun frisch, direct aan de wilde natuur ontleend bloed, van hunnen waarlijk grootschen en forschen aard.

Maar de oude Boeren waren niet altijd nomaden. De loop van hunne verplaatsingen, die de oude voortrekkers meestal oost- en noordoostwaarts deed gaan, voerde hen echter ook wel eens een enkele maal naar de meer vruchtbare gedeelten van de Karoo, en naar die welige kustlandsouwen, waar weide en water steeds in overvloed voorhanden waren. Hier, waar de ossenwagen na een langen trektocht dikwijls bij een overvloedige wel stilhield, besloot de Boer somtijds, als hij het land eens goed had onderzocht, om zijn trek eens eenigen tijd te staken en er een poos te blijven. Nu eens noemde hij zulk een plaats Matjesfontein, of Jakhalsfontein of Wildekatformein, naar de bron die hij er vond, de planten die er bij groeiden of de dieren, die er om heen rondzwierven en hier bouwde hij soms zijn primitieve huis.

Als er eenige tijd over verliep, ontstond naast den wagen nl. al spoedig een klein pleintje of soort van huis, gebouwd van palen en struikgewas en bepleisterd of dichtgemaakt met klei; en kraals werden gebouwd met de muren van ruwe steenen of keien, verder dichtgemaakt met mimosa-takken en zoo dicht mogelijk bij den wagen en bij de wel geplaatst, om ze des nachts zooveel beter tegen de aanvallen der Bosjesmannen en wilde dieren te kunnen beschermen, en des daags zich zelf en het vee zoo gemakkelijk mogelijk te drinken te kunnen geven. Hier richtte hij dan na verloop van jaren, als zijn zonen en dochters waren opgegroeid, een lang-

werpig vierkant steenen huis op, zoo eenvoudig mogelijk en als type daarvoor den ouden afrikaanschen wagen kiezende, zooals hij er uitziet als men hem van zijn wielen afneemt en ergens op den grond neerzet. En weder later kwam hij er toe, dammen om dat verblijf op te werpen, om zich ook in droge jaargetijden een watervoorraad te verzekeren, en somtijds plantte hij dan eenige wilgenboomen op die dijkjes en maakte daaronder een boomgaard van vruchtboomen, die rondom door een ring van ruwe steenen werd beschermd. Maar de mooie huizen van het Bovenland met hunne groote kamers en gewaste houten vloeren, door de handen van geofende slaven gebouwd — met toegangslanen van eiken en met wijnbergen omzoomd, hebben zij nooit getracht in die meer noordelijke streken na te bootsen. Zonder overvloedig bijwerk of poging tot versiering schijnen deze verblijven, zooals zij daar voortdurend in de zonnige vlakten worden geblakerd in het roode zand met hunne witte kleuren, als uit den grond zelf opgerezen en evenals de bruine mierenhoopen, die overal voorkomen, geheel eigenaardig bij het landschap te behooren.

De Boer van de westersche districten bouwde, alsof hij reeds voor zijn kindskinderen wou zorgen: daarentegen was de woning van den trek-Boer, zoowel vroeger als nog tegenwoordig, in werkelijkheid het verblijf van een Nomade, van iemand, die zich tijdelijk ergens heeft neergezet, maar ieder oogenblik gereed wil zijn om zijn boedel weer op te pakken en verder te trekken. Het eigenaardige van de woningen dier trek-Boeren was, dat zij zoo waren ingericht, dat de bewoners of hunne kinderen ze dadelijk konden verlaten, dat het dus ook niet de moeite of den tijd loonde om ze te versieren of comfortable in te richten.

In de binnenhuizen vond men dan ook denzelfden eenvoud, dien zij uitwendig vertoonden.

Als men heden ten dage die hoogvlakten (het Hoogveld) be-reikt, dan ontwaart men daar of dikwijls in de verte, aan den voet van een „Kopje” of in het midden van een min of meer uitgestrekt dal, een van deze kleine bruine of witte huizen, met vierkante zwarte vlekken er naast, de plaats waar de kraal (veestalling) zich bevindt.

Of het nu een vóór- dan wel een namiddag van een warmen dag is, als men nadert, zal men bevinden dat alle deuren en vensters zijn gesloten en dat er zich geen ander levend wezen beweegt of vertoont dan misschien een haan met eenige kippen, die in het zand wroeten of in de schaduw van het huis aan den achterkant zitten of een klein hand-lammetje, dat naar een paar

frissche blaadjes aan de gedroogde struiken om het huis loopt te zoeken of wel — een paar groote boeren-honden, die in de schaduw van het wagenhuis liggen, langzaam opstaan en u met gebogen koppen en halfgesloten oogen eens komen beruiken.

De familie neemt hare middag-siësta en de groene houten blinden en deur zijn gesloten. Maar als men afstijgt, ziet men dikwijls van achter den steenen bakoven een geel- of zandkleurig kopje te voorschijn komen van een kind, dat barrevoets of met ruwe schoenen van geitenleer aan, de algemeene rust van het middagslaapje heeft weten te ontvlieden, de achterdeur invlucht, terwijl het den kreet aanheft: „Daar zijn mense!”

Als we afgestegen zijn en ons paard hebben vastgemaakt aan een stuk rasterwerk of aan een paal, waarin een gewone timmermanschroef gedraaid is; als we het steenen platvorm, dat rondom het geheele huis loopt, eens omkuieren, dan gaat eindelijk de bovenhelft van de deur langzaam open en de Boer gaat er met zijn hoofd uit liggen kijken, terwijl zijn oogen altijd nog de droomerige nawerking van zijn middagslaapje vertoonen. Als ge dan menschen zijt van net en achtenswaardig voorkomen, blank en met een goed paard bij u, dan zal hij ook de onderhelft van de deur open doen; in zijn hemd en op zijn kousen van gelooid touw naar buiten komen, u heel bedaard de hand komen geven en, na u eenige vragen gedaan te hebben, u uitnoodigen om af te zadelen. En als ge dan de zadels van uw paarden hebt genomen en ze gekniehalterd hebt, zoodat ze nu vrij in het struikgewas kunnen gaan grazen, dan gaat ge, nadat uw gastheer u uw namen, uw beroep en andere kleine bijzonderheden heeft gevraagd, op zijn verzoek, met hem in huis. De deur is, zooals we reeds opmerkten, in tweeën verdeeld, opdat de lucht door die bovenste opening vrij zou binnen stroomen en er ook zooveel lucht mogelijk door die deur naar binnen kome, zelfs als ze niet geheel open is, omdat de vensters dikwijls niet open kunnen en omdat de benedenhelft moet dienen om de kinderen binnen te laten en de honden, kippen en ander vee buiten te houden.

Als we binnentreden, komen we in de vóórkamer, in vergelijking met de afmetingen van het geheele gebouw, een zeer groot vertrek. Men verzoekt u plaats te nemen op een der stoelen of op de sofa, waarvan de groote leeren zitting werkelijk goed is ingericht en met sterke riemen van gedroogde ossenhuid is bij elkaar gebonden.

De vloer van het vertrek is harde aarde, hier en daar wat uitgesleten door het begaan; de muren zijn witgekalkt en aan de

dwarsbalken of tegen den den muur vindt ge overal krammen als rust- of ophang-punten voor geweren. In het midden van de kamer staat een vierkante tafel, soms op een gedraaiden poot van mooi Afrikaansch hout en inlandsche makelij; aan de eene zijde der kamer, tegenover de sofa en van hetzelfde hout vervaardigd, staat een *kleinere* vierkante tafel, meestal met een koffiekant of pot er op, en soms een kleine werkdoos en een groote familiebijbel; daarnaast staat echter onveranderlijk een leunstoel van hetzelfde maaksel als de sofa, met een zitting van hetzelfde leer, door dezelfde riemen bijeengehouden; voor den leunstoel staat een kleine houten „stoof”, zooals ge ze op alle Vlaamsche schilderijen van de zeventiende eeuw ziet en zooals, gelooven we, de Hollanders en Vlamingen ze alleen kennen, meubeltjes bestemd om in herfst en winterdagen de voeten der bewoners van dat vochtig klimaat te verwarmen. Spoedig gaat de deur van de zijkamer open en de vrouw des huizes, die ook hare siësta heeft genomen, treedt binnen in haar donker kleedje en met een schoonen witten zakdoek om haar hals geslagen. Zij reikt den bezoeker zwijgend de hand en neemt plaats in haar armstoel, haar voeten op de stoof zettende. Terwijl zij voortdurend zit te waaien om de vliegen, die in Zuid-Afrika over het algemeen en in de naaste omgeving der boerenplaatsen in het bijzonder zeer talrijk zijn, te verjagen, roept zij het Kaffermeisje in de keuken toe, dat zij zich haasten moet om het water aan de kook te krijgen of beveelt haar driejarig kind, dat met den rug tegen hare knieën staat geleund en met den vinger in den mond den vreemdeling door het haar, dat voor hare oogen hangt, strak in het gelaat blijft staren, om aan hare oudste zuster te gaan zeggen, dat zij binnen moet komen en koffie moet zetten. Zelfs in hare jeugd is deze huismoeder reeds een forsche, groote vrouw geweest en ook later blijft zij een kloeke, meestal zwaarlijvige verschijning tengevolge van een kalm en rustig leven en gebrek aan beweging in de open lucht. Van tijd tot tijd komen de oudere kinderen uit de zij- (slaap-)vertrekken, meestal op bloote voeten, soms echter met eenvoudige ruwe schoenen, zonder kousen, aan. Hun kleine handjes uitstreckende, brengen zij alleen het woordje „dag” uit en gaan dan bij het gezelschap zitten, hunne beenen van de stoelen latende bengelen. Dan verschijnt ten slotte de meer opgeschoten dochter des huizes, de „nooi”, die eenige moeite aan haar toilet besteed heeft en daardoor wat is opgehouden; zij heeft haar zwaar dik, blond haar wat opgeborsteld en gekamd en glad gestreken en een zijden halsdoek omgeslagen en een paar zondagsche, in

de stad gemaakte schoenen aan. Zij reikt u een beetje verlegen de hand en gaat door naar de achterkamer om koffie te zetten, terwijl gij daarna met groote tusschenpoozen van stilzwijgen, over het weer en den gezondheidstoestand van het vee gaat praten. Een van de kinderen, moe geworden van het hangen op zijn stoel, gaat eens buiten kijken en laat de onderdeur open, waardoor spoedig de kippen binnenkomen en ook de twee groote honden de vrijheid meenen te mogen nemen om onder tafel te gaan liggen: nog andere dieren van het erf volgen, zoodat de moeder toch eindelijk de kinderen weer moet roepen om ze weg te jagen; alleen de beide groote honden mogen blijven liggen en kijken ons met hunne gele oogen steeds nieuwsgierig aan. Daar komt de koffie binnen: zij wordt rondgediend uit een aarden kan, die op een zijtafeltje is neergezet, met een komfoor met vuur daaronder, en waaruit de dochter des huizes nu de kopjes rondschenkt. In den muur van de kamer vindt men meestal een kleine kast, met glazen deuren er voor, en er dus uitziende als een blind raam. Daarin worden de overbodige kopjes en schotels en glaasjes, de flesch met cocosnoot-olie (waarmede alle leden der familie des zondagsmorgens hun haar opstrijken) en alle andere porselein- en aardewerk, dat te versiering kan dienen, bewaard en weggeborgen. Komen er dus vreemdelingen, dan moet de voorraad, die dáárin staat, dienst doen.

Zelfs het kleinste kind krijgt een kop koffie mee, en als de kopjes en schoteltjes gebruikt zijn, worden ze in een ijzeren schaal of emmertje met water gezet en met een kleed overdekt, om ze voor de vliegen af te sluiten en klaar te doen zijn voor later gebruik.

Als onze paarden vermoeid en wij niet van plan zijn dien avond verder te reizen, dan gaan we 's avonds nog wat zitten praten, zoo bij tusschenpoozen, over het weer, de regens van zes maanden geleden en dan zal de heer des huizes ons zeker zijn tabakszak, van buffel- of jong paardeleer gemaakt, presenteeën, gevuld met zware tabak uit de koloniën, waarvan hij zelf herhaaldelijk een pijp opsteekt; van tijd tot tijd zal men dan 's avonds weer koffie aanbieden. Als de avond gaat vallen gaat de Boer zijn vee verzorgen en vergezellen we hem naar de kraals, waar de mest in vierkante vormen (evenals bij ons de turf) boven op de randen der muren wordt gedroogd voor brandstof. Bij zonsondergang komt het vee drinken, hetgeen dikwijls bij een heel klein poeltje water moet geschieden. Wij gaan eens naast hem staan, als hij zijn schapen en geiten bij de kraalpoort telt, terwijl de kaffer-herders

de koeien daar binnen melken, als de droogte ten minste niet zoo groot is, dat de koeien niet geven. Als de duisternis gevallen is, begeven wij ons weer binnen'shuis. Dan brandt er een groote kaars op het midden van de tafel in de voorkamer en zit moeder de vrouw in haar grooten armstoel, terwijl de kinderen er om heen op hunne stoelen half zitten te slapen, zoodat het geheel een zeer fantastisch en nog al somber karakter krijgt.

Dan komt spoedig een kaffer-meisje binnen met een kleine houten tobbe met ooren er aan, gevuld met warm water, daarbij eigengemaakte witte zeep en een eenvoudige; ruwe handdoek. Zij bukt eerst voor haren meester en haar meesteres neer, om hunne schoenen uit te trekken, maar krijgt dan spoedig het bevel om de bezoekers eerst te helpen. Als gij bedankt, gaat zij bedaard van stoel tot stoel verder en wascht beurtelings de voeten van al de leden van het gezin. Als dit is afgelopen kondigt de dochter des huizes aan dat het avondmaal gereed staat, wat, als er ten minste een achterkamer beschikbaar is, dáar opgediend wordt. Op een groote tafel staan de noodige borden uitgespreid, waarbij messen en stalen vorken; verder wordt daar opgediend een groote schaal met hompen schapevleesch, gekookt in water of gebraden in vet, en een andere groote schaal met dikke sneden brood of, als het graan in den laatsten tijd schaarsch of niet te krijgen geweest is, een schotel met gekookte, gekruiste of ongekruiste mielies. Ieder volwassene dient zichzelf uit dien grooten schotel, terwijl de kinderen geholpen worden en het maal in stilte wordt genoten. De oudste dochter, die zelden kan gaan zitten vóórdat de maaltijd half is afgelopen, schenkt weder kommen koffie in en zet die ter rechterzijde van de dischgenooten neer. Het maal is in tien of vijftien minuten afgelopen en dan staat de geheele familie op. Het is nu half negen of negen uur; de slaperige kinderen trekken naar bed, en na nog een oogenblikje in de voorkamer te hebben uitgerust, kijkt de Boer nog eens over zijn onderdeur uit naar het weer en na nog een trekje aan de pijp gedaan te hebben wordt u gevraagd, of ge ook niet naar bed wilt en wordt u door den gastheer uwe slaapkamer in een der kleine zijvertrekken van het huis gewezen, terwijl hij u met een grooten kandelaar vóór-gaat. Die kamer is gewoonlijk het vierde van de voorkamer groot en met een aarden vloer. In den eenen hoek van dat kamertje staat een bed, dat meestal op dezelfde manier er uitziet en gemaakt is als de sofa en de tafels van de voorkamer, nl. van dezelfde soort van gedraaid hout, het overtreksel er van bestaande uit dezelfde riemen van ossenleer en somtijds ook bestaande uit

een waren „kartel” van een ossenwagen, die op vier ruwe palen is gezet. Op het bed ligt een wollen of veeren matras met twee uit lapwerk of uit sits vervaardigde en gestikte dekens en lakens, terwijl in den hoek een wagen met groote wagenkist staat opgesteld; over het algemeen zal men in de kamer niets anders vinden, tenzij die gedeeld wordt met eenig ander lid van de familie, die dan een ander bed beslaapt. De lange reizen per wagen hebben bij deze menschen alle gevoelsbezwaren weggenomen om samen in één vertrek te slapen met individuën van verschillende leeftijd en van verschillend geslacht. In den wagen of de tent, waarin allen, van de oude grootmoeder af tot het jongste kind en de aankomende jongen toe, voor de warmte en de veiligheid naast elkander sliepen, was de gewoonte om zich 's nachts te ontkleeden ook verloren gegaan. En zooals zij in den ouden ossenwagen deden, zoo doen ook nog heden ten dage op een echte ouderwetsche veld-boerderij nòch volwassenen, nòch kinderen des nachts hunne schoenen uit en gaan zij, alleen hun jas of japon uittrekkend, zonder zich verder te ontkleeden, naar bed. De grootmoeder, een jonge getrouwde dochter en haar man en sommige van de jonge kinderen, kan men dan de ééne kamer zien deelen, terwijl de ouders met misschien een volwassen zoon en verscheidene andere kinderen in een andere kamer slapen.¹ Daar de ramen zoo gemaakt zijn, dat zij niet open kunnen, maar vast in hun sponningen zitten, gevoelt men, zelfs als het koud weer is, geen behoefte aan veel „dek”; maar als het warm is daarentegen, wordt het in die kamers zoo heet en zoo bedompt, dat menschen, die daar niet aan gewend zijn, geen slaap kunnen machtig worden, doch een heelen nacht kunnen tobben met het zich ontkleeden en met pogingen om toch nog even de moede oogleden dicht te drukken. Men is blijde als men om vier uur of soms al vroeger sporen van leven in het huis ontwaart en de bewoners op gaan staan.

In de voorkamer vinden wij, als wij binnenkomen, den heer

---

¹ In het noorden der kolonie, langs de oevers der Oranje-rivier reizende, is het mij in mijne kinderjaren overkomen, dat wij een nacht in het huis van een zeer welgestelden Boer moesten doorbrengen. Tegen bedtijd werden wij in een slaapkamer met drie bedsteden gebracht: in de eene sliep de vader, de moeder en een jong kind; in de andere de grootmoeder en twee van de jongere kinderen; in een groot ledikant in een anderen hoek der kamer sliepen twee meisjes van veertien en zestien jaren en een jongen van negentien. Op dit bed verzocht men ons te gaan rusten en tegen één uur kwam daar een groote hond bij, die voor de deur ging liggen, hetgeen natuurlijk een kind wel uit den slaap moest houden.

des huizes reeds bij de hand en zien hem met zijn pijp in den mond al spoedig over de onderdeur liggen, om te beproeven of hij reeds iets in de eerste morgenschemering kan onderscheiden; het kaffer-meisje heeft vuur in de keuken aangemaakt en maakt nu ook een weinig houtvuur in de groote kamer aan, terwijl de oudste dochter den kandelaar te hulp neemt om in de achterkamer koffie te gaan zetten. Dan koint weldra de huisvrouw met de jongere kinderen binnen, natuurlijk nog zooals zij in bed hebben gelegen en ongekleed, en hun veldschoenen in de hand houdende. Door het bovengedeelte van de geopende bovendeur kunt ge nu in de verte het daglicht aan den horizon zien doorbreken en als de koffie binnenkomt, begint het reeds licht in de kamer te worden. Als gij koffie gedronken hebt, gaat gij naar buiten: de kaffer-jongen heeft uwe paarden uit de kraal te voorschijn gehaald, waar zij des nachts gegraasd hebben; als er mielies of ander voer is, heeft uw gulle gastheer gezorgd, dat ze ook daarvan wat kregen en als gij de geheele familie goeden dag gezegd en de hand gegeven hebt en hen hebt bedankt voor al hun gastvrijheid, rijdt gij weg. Als gij een poging deedt om hun geldelijk daarvoor schadeloos te stellen, zoudt gij de goede liën daarmee beleedigen. Als de zon goed aan den hemel komt, zijt ge al een halve mijl de vlakte op en als gij eens achteruit kijkt, ligt de boerderij reeds als een klein huisje in het verschiep.

Den geheelen dag gaat daar datzelfde vreedzame leventje zoo door. Als hij zijn koffie genuttigd heeft, gaat de Boer met zijn zonen weer naar de kraal, om zijn geiten en schapen te tellen en hij staat ze een oogenblik na te staren, als zij met hun nog vochtige huid in de eerste zonnestralen, gevolgd door den kafferherder den zandigen weg op, de poorten van de kraal uit trekken. Als de mannen weer thuis komen, is het dan zoo wat acht uur en wordt het langzamerhand reeds warm; de huisvrouw commandeert nu van uit haar leunstoel om het ontbijt binnen te brengen en de kinderen, die een beetje buiten voor de kraal gespeeld hebben, komen nu ook naar binnen om daaraan deel te nemen. Als er een geit of schaap geslacht is, wordt er geroosterde of gebakken lever en long gepresenteerd, en als er geen brood is, dan zijn er ten minste geroosterde koeken of beschuiten van ongegiste bloem en water, of als er ook die niet zijn, krijgt toch ieder een kop koffie met een beschuit, zonder dat men zich daar expres voor aan tafel zet. Tegen tien uur worden de kinderen, als het ten minste warm is, binnen geroepen of gewaarschuwd om in de schaduw te gaan spelen, omdat zij anders te zeer verbranden

zouden in de zon; de luiken voor de ramen worden dicht gedaan, terwijl men alleen nog wat licht en lucht door de voordeur binnen laat komen. De vrouw des huizes verzorgt haar schootkind, maakt of verstelt kleeren en vraagt somtijds hare dochters om maar weer wat koffie te zetten, waarvan een Boer nooit te veel krijgt naar zijn zin. Als er geen vee verzorgd of andere kleine plichten vervuld moeten worden, gaan de heel en half opgeschoten jongens in het wagenhuis zitten rooken en praten of veldschoenen maken; of, als zij vee moeten gaan nakijken of buiten kraals moeten gaan bezoeken, stijgen zij of hun vader te paard en rijden, dikwijls hunne geweren op schouder meenemende, het veld in. Als er in het geheel geen werk is, gaat de heer des huizes op de sofa in de voorkamer zitten tegenover zijn vrouw in haar armstoel, zijn armen over elkaar kruisende, wat rookende, zuchtende „och ja,” en het eene kop koffie na het andere opslurpende, totdat hij om half twaalf een half uurtje gaat dutten, wat dan ook wel mag, als hij van half vier is opgeweest. Om twaalf uur wordt het middagmaal opgediend; men vindt daarbij zelden groenten en dikwijls geen brood, maar er staat altijd een groote schotel met schapenvleesch op tafel, meestal met gekookt meel er bij. Als het maal genuttigd is, worden de ijzeren potten en aarden schotels waarin gekookt is, door de kaffer-meid schoon gemaakt en gewasschen, en gaat de huismoeder zich in de keuken vergewissen, dat men met de zachte tinnen lepels niet in de potten en pannen zit te krabben. Als de meiden met haar werk klaar zijn, gaan zij naar hunne kamertjes of hutten rondom het huis, en iedereen legt zich te slapen en het huis wordt gesloten. Alleen de vliegen en een paar tegenstribbelende jongens of meisjes hebben misschien nog geen lust of behoefte om alweer te slapen, en gaan in de leege voorkamer of in de schaduw van het huis wat spelen. En zoo herhaalt zich de geschiedenis van gisteren.

Toch ontbreken in het leven van een ouderwetschen, gewonen Boer de groote gebeurtenissen niet geheel en al. Regelmatig komt er, bij tusschenpoozen soms van eenige maanden, soms ook wel van een of meer jaren een poolsche of duitsche jood (smous noemt men hem nog altijd — familiaar — in de Transvaal!) met een zwaar geladen wagen vol goed aanrijden — met kleeren, naalden, katoenen goederen, messen, potten en pannen, lijfsieraden, kortom alles wat een boerengezin maar noodig heeft, vragende of hij uit mag spannen. Dat wordt hem bijna altijd toegestaan, hoewel de Boer en zijn vrouw hem meestal dadelijk aan het verstand willen brengen, dat zij niets van hem noodig hebben.

Nu, dat kent hij wel! Hij vraagt of hij ook niet eens „uit mag pakken”; dan vindt men spoedig de tafels en stoelen volgeladen met stapels linnegoed en lakens en voorwerpen, die de koopman één voor één aan zijn klanten laat zien, daarbij niet nalatende er op te wijzen hoeveel hij, zóó en zooveel er voor vragende, er op moet verliezen, daar hij er zelf veel meer voor gegeven heeft. Meestal slaagt hij er in, heel wat van zijn rommel, tot oude hollandsche klokken toe, aan den man te brengen en in ruil daarvoor heele stapels schapenhuiden, die in het wagenhuis opgeborgen waren of anders een paard, in de zeldzaamste gevallen geld uit de groene geldkist medenemende.

Maar er komen ook wel nóg belangrijker gebeurtenissen voor in het leven van den Boer; bijv. somtijds als een oom of tante van verre weg hun een bezoek komt brengen, of als de scheertijd voor de schapen is aangebroken en de boerderij dan gedurende eenige dagen één en al leven en bedrijf is, en men overal het geluid van blatende schapen hoort, de Kaffers zich dapper weren in het wagenhuis, als er getrakteerd wordt op het erf en de wol in de balen getrapt en geperst wordt, en ten slotte de groote wagen met balen wordt volgeladen en naar het dichtstbijzijnde dorp of stadje wordt gebracht, als dat tenminste binnen een dertig tot honderd mijlen te bereiken is: anders moet men het product naar een opkoooperswinkel of magazijn vervoeren.

De grootste en belangrijkste gebeurtenis, die tenminste eenmaal, doch soms ook meermalen in het leven van een Boer en een Boerenvrouw plaats heeft, is het trouwen!

Als het meisje veertien of vijftien jaar oud is en de jonkman zestien of zeventien, beginnen zij reeds hunne gedachten over een huwelijk te laten gaan. De sociale en familie-denkbeelden in deze streken brengen mede, dat met het aanbreken der puberteit het huwelijk ook maar moet intreden: misschien heel verstandig, in ieder geval haast onvermijdelijk!

Want terwijl daar, waar het verstand zeer ontwikkeld is en het geestesleven bij de werkzaamheid van het individu op den voorgrond treedt, een vroeg huwelijk tot de gevaarlijkste van alle proefnemingen behoort, en de vruchtbare bron van allerlei verdriet wordt of de nog treuriger oorzaak van menschelijke verwording en ontarding, verliest het aan den anderen kant alle gevaar, waar de intellectueele vermogens door niet-ontwikkeling slapende blijven, en waar de uitingen van het fysieke leven bij het individu geheel en al op den voorgrond blijven staan. Want terwijl de hersenen bij hen, die voornamelijk met hun verstand werken,

dikwijls tot het veertigste jaar, somwijlen nog tot veel later blijven groeien en zich ontwikkelen, en de geestelijke toestand van zulke personen zich geheel en al kan wijzigen tusschen het tijdperk der volwassen jeugd en den rijpen leeftijd van dertig of vijf en dertig jaren — zoodat de man of vrouw van in de dertig weinig meer gelijk, in allerlei opzichten, op een jongen of meisje van achttien of twintig jaar, en er dan ook weinig gemeens en sympathieken meer bestaat tusschen individuën, die elkander zooveel vroeger tot levensgezel kozen, zoodat het huwelijk een formaliteit en een blok aan het been, erger, een reden tot geestelijken dood, tot allerlei disharmonie is — zoo is het aan den anderen kant waarschijnlijk dat, waar de hersenfunctie niet heel sterk is en in levensomstandigheden, waarin (hoe groot dan ook het gewone z.g.n. natuurlijk verstand moge zijn) de verstandelijke bezigheid weinig voedsel vindt en dus op den achtergrond blijft, de gewone menschenlijke aandoeningen zich meer doen gelden en de levensgezellin, die op achttien- of twintigjarigen leeftijd wordt gekozen, ook meer waarschijnlijk oplevert nog op dertig- en veertigjarigen leeftijd een zeer geschikte en passende huisvrouw te zijn, zoodat hier het gevaar van vroeg trouwen niet bestaat.

De voortdurende groeikracht van het denkvermogen en geestelijk voortbrengingsvermogen, die ons, tot zelfs op hoogen ouderdom, door mannen als Michel Angelo, Goethe, Victor Hugo en andere genieën vertoond wordt, bewijst tot welk een expansie de geest in staat is, wanneer die maar steeds het geheele leven door sterk werkzaam blijft. De man van buitengewone geestkracht en werkzaamheid is dikwijls op zijn dertigste of vijf en dertigste jaar, als zijn lichaamsgroei reeds heeft opgehouden, pas in zijn intellectueele jeugd, wanneer de geestelijke groei van de meeste gewone menschen den staat van volwassenheid reeds heeft bereikt. En dit feit geeft misschien reeds genoegzame verklaring voor het dikwijls geconstateerde verschijnsel, dat vroege huwelijken voor menschen van genie noodlottig zijn geweest, daarentegen de verbintenissen, die door hen op rijperen leeftijd zijn gesloten, zeer gelukkig zijn geweest. En het kan misschien wel als een axioma aangenomen worden, dat hoe grooter de verstandelijke gaven en de werkkracht zijn, hoe later de banden van een levenslange verbintenis voor goed moeten worden aangehaald, terwijl hoe minder ontwikkeld het verstand tegenover het lichaam is, des te vroeger tot een huwelijk kan worden besloten.

Een soortgelijke verhouding bestaat er ten aanzien van lichamenlijke ontwikkeling. De gewone alledaagsche man of vrouw, en in

het bijzonder zij, die een zittend leven leiden en hunne spieren weinig oefenen of gebruiken, zullen ook hunne spieren na hun achttiende of twintigste jaar niet veel meer zien groeien, terwijl de koordedanser, de atleet, de arbeider, die voortdurend zijn spieren oefent, door gebruik zijn musculatuur zich voortdurend zeer sterk zal zien ontwikkelen, zoodat bijv. een ijzeren band, die op zijn achttiende jaar om den arm van een smid zou zijn geklonken, op zijn dertigste jaar geheel en al wellicht tot het been toe in het vleesch zal zijn gegroeid, als hij tenminste niet alle groei heeft tegengehouden; terwijl als hetzelfde gedaan is bij een student, de armband er nog los om heen zal hangen; en de atleet, die op dertigjarigen leeftijd genoodzaakt werd om dezelfde halters te gebruiken, die hij op zijn achttiende kreeg, ze minder dan nutteloos zou vinden.

Zij, die onvoorwaardelijk een vroeg huwelijk afkeuren en die niet zien, welk een onheil er in sommige gevallen door wordt aangegricht, hebben de zaak nog niet genoeg van beide kanten beschouwd.

Er is waarschijnlijk weinig geestelijk of zedelijk lijden veroorzaakt door deze vroege huwelijken van landlieden, die ver van de steden en haar afleiding levende, in die eenvoudige en eentonige omgeving weinig wrijving en weinig intellectueele beweging hadden, hoewel ze dan misschien van nature met zeer veel scherpzinnigheid waren begaafd; en wat het stoffelijk nut en de doelmatigheid van deze huwelijken voor deze lieden in hunne maatschappelijke positie betreft, daar kan niet aan getwijfeld worden.

Door hunne afgezonderde wijze van leven, afgesloten van eenige andere verbintenis met hunne evenouderen dan die door de grenzen van bloedverwantschap waren aangewezen, en ook in de onmogelijkheid om deel te nemen aan die vermaken, waarbij in steden en dorpen de jongelieden van verschillende seksen anders met elkaar in aanraking plegen te komen en die evenals de spelen in den kinderlijken leeftijd zulk een eigenaardige bekooring aan den jongelings- en meisjesleeftijd geven; door hun gebrek aan verstandelijke ontwikkeling ook buitengesloten van die intellectueele genietingen, die anders open staan voor de liefhebbers van lezen, voor den beminnaar van literatuur, die dikwijls in zijn bibliotheek zijn beste vrienden aantreft — zulke trouwe vrienden, dat hij moeite heeft er van te scheiden en een huwelijksleven te gaan zoeken — wordt het leven van den jongen Boer of van het jonge Boerenmeisje zóó ledig, zóó vervelend, en waarschijnlijk zoowel fysiek als geestelijk zóó ongezond, dat alle

partijen hun best doen door daar zoo spoedig mogelijk een doelmatige wending aan te geven door het huwelijk.

Nu is er verder ook een economische reden voor deze vroege huwelijken: de Boer tracht niet geld te verdienen of te verzamelen om te kunnen trouwen, maar hij trouwt om een zelfstandige positie in de wereld te krijgen. Niet alleen is het voor den jongen man als hij alleen blijft, onmogelijk om in zijn eentje naar een afgelegen boerenplaats te trekken en daar zelf zijn potje te koken, zijn kleeren te verstellen en zich te verzorgen, als hij eens ziek mocht worden; maar ook als hij op zijn vaders boerenplaats blijft, is het onmogelijk voor hem om zijn eigen baas te worden. Daarom is de eenige uitweg voor hem, als hij niet als kind des huizes wil blijven voortleven, naar een vrouw uit te zien. En zoo gaat het op dezelfde wijze met het meisje — ook zij komt slechts door een huwelijk tot een zelfstandige positie.

Nu zal het misschien sommigen toeschijnen, dat het vinden van een vrouw voor de Boeren met hunne eigenaardige levenswijze nog al eens moeilijkheden op moet leveren, ja zelfs onmogelijk moet worden. Maar het talent van den voortrekker en het zich accommodeeren naar die zuid-afrikaansche toestanden heeft daar iets op gevonden, dat bijna alle moeilijkheden ter zijde stelt.

Als de jonkman den leeftijd van zeventien of achttien jaren heeft bereikt, beginnen er zekere geheimzinnige gebeurtenissen plaats te grijpen. Als er een Jood op de plaats komt, verruilt hij de schapenvellen, die zijn moeder hem cadeau gegeven heeft, voor een paar mooie vergulde knopen, die de Jood hem voor goud verkoopt; of met een zeker gedeelte van zijn zorgvuldig bewaarde spaarpot koopt hij een witten zakdoek en een zijden halsdoek, en als zijn vader de wol gaat verkoopen, koopt de jongen een paar mooie laarzen en een overhemd, en als zijn vader hem nog geen paard gegeven heeft, dan ruilt hij een van zijn koeien tegen een springhengst; is hij te kort bij kas of heeft zijn vader geen voor hem passend paard, dan doet hij zijn best om er een van een buurman, hoe ver die dan somtijds afwoont, te leenen, maar het maakt een punt van trots uit, onder deze omstandigheden, om een *eigen* paard te kunnen vertoonen. Zijn oudere zuster of zijn jonge broeder zijn gewoonlijk zijne vertrouwelingen en hij bespreekt met hen al zijne plannen.

Tien of vijftien mijlen, soms ook wel dertig of veertig mijlen van zijn plaats af, liggen ook boerenplaatsen op de vlakke verspreid, en het land moet al zeer slecht en verlaten zijn, als zich in een omgeving van dien afstand geen huwbare jonge doch-

ters bevinden. Hij heeft ze misschien nooit van aangezicht tot aangezicht, maar dan toch wel op een afstand gezien, als hij met zijn ouders ging deelnemen aan het Nachtmal, en heeft ze dan wellicht zelfs wel eens de hand gegeven; of hij heeft ze gezien als zijn vader hem eens uitgezonden heeft om op de naburige boerenplaatsen naar verdwaald vee te zoeken of op een bruilofts- of nieuwjaarspartij; maar ook al heeft hij ze nooit ontmoet, dan weet hij toch wel iets van hen af. Van zijn moeder en grootmoeder heeft hij n.l. reeds van zijn prilste jeugd af hun stamboom hooren behandelen; zij zijn misschien nog, als men het goed gaat uitrekenen, van de familie en zoo heeft hij dan ook meestal van allerlei hoedanigheden, eigenaardigheden, deugden en gebreken hooren spreken. Vervolgens is hij meestal zeer goed op de hoogte van haar wereldsche bezittingen, van den aard van haars vaders boerenplaats, hoeveel wol in iederen scheertijd wordt verkocht en hoeveel en welke paarden en koeien de oude lui bezitten, en hij weet dan ook meestal vrij goed uit te rekenen wat zoo ongeveer de erfportie van iedere dochter zijn zal. Hij heeft meestal ook wel eens geïnformeerd naar allerlei meisjes, die hij nooit gezien heeft en dan wou hij wel eens weten wie donker en wie blond waren, wie dun, wie dik, wie „bij de hand” en wie zacht van aard en van humeur was. Nieuws van dezen aard wordt als gemeen goed beschouwd en gaat dan ook van mond tot mond. Hij heeft daar lange gesprekken over met zijn zuster, wier advies hij toch natuurlijk per slot van rekening in den wind slaat, en zij strijkt voor hem op een goeden avond, als de andere huisgenooten reeds naar bed zijn gegaan, zijn overhemd en zijn boord nog eens op, opdat er geen „gekke aanmerkingen op kunnen gemaakt worden.” Omtrent die zaak wordt een zonderlinge en merkwaardige terughoudendheid en geheimzinnigheid in acht genomen. Met zijn zuster of zijn broeder moge hij dan alleen over de quaestie redeneeren, maar in den huiselijken kring wordt er nooit direct over een vrijerij gesproken, hoewel zijn moeder nog al eens de gelegenheid waarneemt om hare meening over al de meisjes in de buurt te zeggen, en dan klinkt het wel eens, dat, „als ooit een zoon van haar het oog mocht laten vallen op die of die, zij nooit bij hen een voet over den drempel zou zetten” en dat „die zus en zoo een luie slordebel is, hetgeen haar moeder trouwens ook al was, zoodat het wel te verwachten was, dat het appeltje niet ver van den stam zou vallen” enz. Wat Pietje die en die betreft, „ze zou eer en liever willen, dat haar kind dood was, dan in die familie terecht te komen; zij hebben

allemaal een slecht humeur en een slecht karakter; hun grootvader vermoordde zijn broër in drift en zij zijn zoo arm, dat zij in drie jaar soms geen stukje vet vleesch te zien krijgen. Maar wat Neeltje zoo en zoo aangaat, die heeft zij wel nooit gezien, maar toch zou zij er niet op tegen hebben om zulk een meisje in hare familie te halen; haar vader was nog een neef in de derde graad, zoodat zij als van de familie kon beschouwd worden en het zijn allen menschen die zich uitmuntend weten te gedragen." Op een ander maal zal moeder, terwijl het gezin aan tafel zit, opeens uitweiden over een meisje van een boerenplaats, een vijftig mijlen daar van daan, een eenig kind. Zij heeft dat eens in de kerk gezien, zegt zij: nu kan zij wel niet zoo heel mooi zijn, maar wat beteekent dat? zegt moeder. Het aardsche schoon gaat toch eenmaal verloren.

Haar vader is ouderling in de kerk en hare familie heeft altijd tot de achtenswaardigste van deze streken behoord; zij heeft reeds de beschikking over haar moeders erfdeel, en als haar vader eenmaal sterft, krijgt zij natuurlijk de boerenplaats. Zij mag dan niet zoo heel jong zijn, zij is bijna negentien jaar, maar als een meisje eigendommen bezit, dan weet zij genoeg, wat zij aan zich zelve verschuldigd is om niet den eerste den beste te nemen, die op haar geld of goed afkomt. Als zij (de moeder) een jong mensch was, die de wereld in ging om naar een meisje om te kijken, dan zou ze in *zulk* een richting gaan zoeken, en naar zulke jonge dochters omzien; maar de jongelui zijn altijd *eigenwijs* en weten per slot van rekening nog niet eens waar hun heil gelegen is! Die opmerkingen zijn dan eigenlijk tot den vader gericht, die rustig zijn middagmaal zit te verorberen en alles heel goedaardig toestemt. De jonkman kijkt heel oplettend naar zijn bord en de overige leden van de familie wisselen beteekenisvolle blikken. Lang vóór den tijd, dat hij zijn aanzoek gaat doen, weet hij uitstekend, hoe zijn ouders over deze soort van zaken denken, wie hun al of niet welkom in hun huis zal zijn.

Op een zekeren morgen vraagt hij zijn vader verlof om op *bezoek* en *aanzoek* uit te gaan en des avonds, als hij zijn gewone dagtaak heeft vervuld en het vee geteld heeft of — als de boerenplaats, die hij wil bezoeken, *heel* ver af is, reeds des middags — trekt hij zijn beste plunje aan, met zijn overhemd en boord er bij; hij doet een mooi stuk gaas om zijn hoed, een witte zakdoek in zijn borstzak, waar hij die gemakkelijk uit kan trekken, als hij de plaats van zijn bestemming nadert.

De snit en hoedanigheid van zijn kleeren zal geheel en al af-

hangen van zijn meer of minder ruime beurs, maar zijn sporen zullen altijd zóó glimmend zijn, dat gij er u wel in spiegelen kunt en als hij zelf geen ring bezit, dan zal hij er een van zijn zuster of grootmoeder leenen en die aan zijn pink steken. Zijn paard is zoo zorgvuldig en mooi gekamd en geborsteld, alsof het niet voor weken, maar wel voor maanden lang verzorgd moest worden. Als het er een is, zooals het voor deze gelegenheid gewenscht wordt, dan is het een mooie zwarte hengst met witte pooten, zijn kop intrekking en zijn voeten in beweging zettend, zoodra er maar even aan den teugel wordt getrokken. — Iemand, die bij zoo'n gelegenheid op een merrie ging zitten, zou eenvoudig door zijn kornuiten worden uitgelachen.

Als hij zóó wegrijdt, wekt hij de aandacht en bewondering van de geheele plaats. De kinderen hebben hem nooit zoo fijn uitgedost gezien als thans. Iedereen weet met welk doel hij zich zoo mooi heeft opgetuigd, daar zijn broër of zuster gewoonlijk in het geheim genomen is, die het wel aan moeder heeft verteld, doch verder ook niet, zoodat er niet rechtstreeks in den familiekring over gesproken wordt. Zijn uur van vertrek hangt af van den afstand, dien hij af te leggen heeft; hij zorgt er nl. voor om tegen zonsondergang aan het huis te zijn, dat hij bezoeken wil, als de schapen de kraal binnengebracht en geteld worden. De kinderen of kleine Kaffers die buiten spelen, zien hem aankomen en spoedig weérklinkt de kreet: „Daar kome mense!” De moeder die aan de keukendeur heeft zitten uitkijken en toezicht houdt bij het opnemen der huiden, die uitgespreid zijn geworden om te drogen en de dochters, die eten en drinken hebben rondgedeeld, gaan nu naar binnen.

Als de jonkman het huis nadert, is het nl. heel goed te zien tot welk soort van bezoekers hij behoort, en met welke bedoeling hij daar komt; de moeder zet zich in haar leunstoel en de meisjes begeven zich haastig naar hare slaapkamer om zich te gaan kleeden en zich ook in haar mooiste pluimje te steken. De jonge man rijdt eerst de kraals eens rond om den heer des huizes op te zoeken, die, als hij hem wèlgezind is, naar voren komt om hem te ontvangen. De jonkman wordt altijd verzocht af te zadelen en binnen gevraagd, behalve in zeer zeldzame gevallen, als men zeer groot bezwaar tegen hem of zijn familie heeft. Dan gaat hij vóór den nacht weér weg en moet hij maar zorgen, dat hij elders een onderkomen vindt; maar in de meeste gevallen, zelfs al zien de ouders nu zijn aanzoek niet met buitensporig genoegzaam aankomen, wordt hij gastvrij ontvangen en de hofmakerij wordt zelden

in dit eerste stadium verhinderd. Als zijn paard verzorgd is, wordt hij in de voorkamer gevraagd en als men met zijn bezoek zeer ingenomen is, zet men hem een maal van mielies en havergort voor: dat is dan voor hem een uiterst gunstig voorsteeken.

Nu wordt hij door de vrouw des huizes, die in haar leunstoel troont, in het verhoor genomen: hem wordt natuurlijk eerst naar den gezondheidstoestand van zijn ouders, naar het aantal zijner broërs en zusters en allerlei soortgelijke dingen, ook als bewijs van beleefdheid, maar ook om nieuwsgierigheid te bevredigen, gevraagd. Somwijlen hoort men het kraken van de deur der slaapkamer, waar de meisjes zich kleeden, waar ook wel moeite gedaan wordt, als dat eenigszins kan, om door kieren van de deur of spleten in den muur tē kijken en anders het aangevangen gesprek af te luisteren. Als er twee huwbare dochters zijn, wordt het een ware wedstrijd: zij trekken allebei haar mooiste kleëren, haar mooiste halsdoekjes en haar kostbaarste lijfsieraden aan, en als zij zoo gelukkig zijn kokos-olie op haar slaapkamer te hebben, zullen zij niet verzuimen daar het haar goed mede te pomadeeren. Juist als de Kaffer-dienstbode de kandelaar op tafel in de voorkamer heeft gebracht, verschijnen zij binnen en gaan den bezoeker een hand geven, die op zijn beurt statig oprijst en haar zijn uitgestrekte vingers toesteekt. Zij gaan samen aan het volbrengen harer huiselijke plichten en maken het avondmaal en de koffie klaar, doch zij doen kennelijk haar best om zoo dikwijls mogelijk een boodschap in de voorkamer te doen te hebben, om wat uit de mooie kast te halen of uit de kamer daarnaast. De jonkman zit op de sofa, zijn rijzweep in de handen ronddraaiende en de vragen van de vrouw des huizes beantwoordende, of stilzittende een vergelijkende studie van de beide zusters te maken. Langzamerhand verzamelt zich de gansche familie om den avond-disch en de meisjes bedienen — speciaal de oudste bedient het meest en het ijverigst: de kinderen kijken natuurlijk voortdurend den vreemdeling strak aan, die stil voor zich kijkt en eet, maar toch wel van alles, wat om hem voorvalt, notitie neemt, als hij niet al te zeer door het gesprek met den heer des huizes in beslag genomen wordt. Als het avondmaal genuttigd is, gaat men naar de voorkamer terug, doch de jongere kinderen gaan één voor één naar bed. Dan komt de kritieke ure der beproeving voor den jonkman aan, vooral als hij een beetje verlegen uitgevallen is en zich niet op hof-makerij verstaat, want, als hij het nu met zich zelve eens geworden is, op welke dochter hij zijn keuze zal vestigen, dan moet hij de permissie van de ouders

vragen om met het meisje op te blijven zitten. Indien òf de ouders òf anders het meisje er bezwaar tegen mochten hebben — wat zelden gebeurt — dan wordt het natuurlijk geweigerd en de vrijerij wordt in hare eerste phase gestoord en afgebroken; maar als er in wordt toegestemd, dan gaat de moeder een paar groote kandelaars halen, waarin lange kaarsen worden gezet, die den geheelen nacht blijven branden. Als nu de geheele familie naar bed is, komt het meisje zijner keuze zich naast hem op de sofa zetten.

Van tijd tot tijd hoort men wel eens de deuren piepen en kraken, blijkbaar doordat een der leden van het gezin wel eens moeite doet om door een kier of om het hoekje van de deur te kijken, zoodat dan ook het meisje wel eens de propositie doet om maar naar de achterkamer te verhuizen. Na een poos is echter de geheele familie in slaap geraakt en nu brengen jonkman en jonkvrouw bij het licht dier twee groote kaarsen den nacht, naast elkaâr zittende en wat babbelende, gezellig door, terwijl het meisje tegen het aanbreken van den morgen meestal wat koffie gaat zetten om wakker te blijven. Tegen vier uur of een beetje vroeger schenkt zij hem nog eens een laatste kop in; hij gaat zijn paard zadelen en vertrekt, en als het geheele gezin weër op de been is, is de vrijer reeds vertrokken. Daar nog aangetroffen te worden als de zon reeds aan den hemel rees, zou een zondigen tegen de etiquette zijn. Als de jongen en het meisje elkaâr bevallen zijn en verdere plannen voor de toekomst maken, zullen zij ringen wisselen en afspraak gemaakt hebben elkaâr over een acht of tien dagen weër eens terug te zien. Staan zij elkaâr niet aan of heeft één van beide bezwaar tegen een vaste verbintenis gekregen, dan is er natuurlijk geen aanleiding voor den jonkman om zijn bezoek te herhalen en in ieder geval zijn de jongelieden niet door dit eerste bezoek gebonden. Hij mag daarna gerust nog eens verder rond gaan zien en met nog een half dozijn jonge dochters 's nachts op gaan zitten, zonder dat zulks hem eigenlijk kwalijk genomen kan worden en dan ook niet wordt.

Dit neemt niet weg, dat het toch altijd een gevaarlijk spelletje blijft en dat hij, wanneer hij al te lang „rond rijdt”, gevaar loopt den naam te krijgen, dat hij moeilijk of wispelturig is of dat hij telkens „een blauwtje loopt”. Als alles nu echter goed gaat, komt hij over acht of tien dagen terug en zit nog eens met zijn meisje op. Maar dan is het ook noodzakelijk, dat hij heel ernstig over de zaak heeft nagedacht, want de derde of vierde keer dat hij komt, verwacht men dat hij, in plaats van weg te rijden vóór dat het daglicht aan den hemel komt, blijft wachten totdat de

ouders zijn opgestaan en dat hij, zoowel als het meisje, dan der ouders toestemming voor het huwelijk komt vragen, en het wordt ook als van zelf sprekend aangemerkt, dat hij niet zou gekomen zijn, als zijn eigen oude lui ook niet hadden toegestemd. Maar nu wordt de geheele geschiedenis verder ook zeer formeel behandeld: de ouders worden, geheel in den vorm, gevraagd hunne toestemming te geven: het is overigens duidelijk, dat de zaken nooit zoover hadden kunnen komen, als de ouders er bezwaar tegen hadden gehad. Het huwelijk wordt altijd ondersteld plaats te hebben drie weken na deze „ou'wers vraag” en nu wordt of de predikant van de naastbijgelegen plaats verzocht om naar de boerderij te komen, of wel men besluit naar dat kerkdorp te gaan, waar bedoelde predikant zijn standplaats heeft.

Het jonge paar blijft ten minste een paar weken ten huize van de ouders der bruid logeeren; daarna wordt eerst uitgemaakt wár zij later hun onderkomen zullen vinden. Als regel echter wordt aangenomen, dat de jongeman op zijns vaders boerenplaats blijft, tenzij er redenen bestaan om direct een andere regeling te treffen.

De bruiloft heeft altijd ten huize van de ouders der bruid plaats en gaat vergezeld met al die feestelijkheden, die uit een oogpunt van ruimte en welgesteldheid de familie convenieeren.

Er wordt den geheelen avond gedanst en er wordt schapenvleesch, rijstetaart, gedroogde fruit en koffie in overvloed rondgediend. Tegen twee uur wordt de bruid door de bruidsmeisjes naar het voor haar bestemde vertrek gebracht en ontkleed, en de bruidegom wordt naar de bruidskamer gebracht door een van zijn beste vrienden, die den sleutel — als er ten minste een is! — afneemt en aan den bruidegom presenteert, die dan ook, zoo mogelijk, de deur van binnen sluit. Het dansen wordt intusschen voortgezet tot het daglicht goed is aangebroken en de gasten hun karretjes en wagens kunnen gaan opzoeken om naar huis terug te keeren, wat soms een dag reizens in beslag neemt.

Dan is de groote gebeurtenis in het leven van den Boer al weder achter den rug. Na een poos kan het zijn, dat hij zijn vrouw meéneemt naar zijns vaders huis. Dan deelen zij een kamer met de andere leden van het gezin, en het meisje neemt hare plaats als oudere dochter van het huisgezin weér in en zet dus, als er geen oudere zuster is, weér koffie, geeft weer de porties eten uit en neemt weer het toezicht over de meiden op zich.

Na een poos, als zij haar eerste of tweede kind gekregen heeft en het jonge paar zoover in de kunst van het leven gevorderd is,

dat het op zijn eigen beenen kan staan, verhuizen zij naar een paar aparte of daarvoor expresselijk bijgebouwde kamers van het huis, of naar een woning in de buurt en het is niet ongewoon dat men, als de zonen en dochteren opgroeien, een stuk of vier van deze kleinere woningen om de boerenplaats heen ziet, ofschoon toch enkele van de gehuwde kinderen onveranderlijk bij de oude lui blijven inwonen. Somtijds echter verlaten de jongelui allen het ouderlijk huis, om den grooten stroom van trekkers te volgen, die zich nog steeds noordwaarts begeeft om nieuwe weidevelden op te zoeken. Als de jaren voorbijgaan, is weldra uit de slanke bruid van vroeger de stevige huismoeder van vijf of zes en twintig jaar gegroeid, met een half dozijn kinderen om zich heen, en zij heeft nu niet alleen haar eigen leunstoel en koffietafel en stoof, maar als haar eigen dochter weldra den leeftijd bereikt, waarop zij ook koffie kan zetten en voor de huishouding zorgen, dan gaat zij ook voortdurend in dien armstoel zitten, evenals hare moeder en grootmoeder vóór haar gedaan hebben en zoo herhaalt het nieuwe geslacht precies het leven van het oude.

In die oude dagen (en ook nog tegenwoordig in die meer noordelijke streken, waar de oude toestanden nog bestaan en geen nieuwigheden zijn ingevoerd) werd er slechts weinig of geen onderwijs aan de kinderen gegeven. Hun moeders of grootmoeders leerden hun de Tien Geboden en het „Onze Vader” en vertelden hun soms kleine stukjes bijbelsche geschiedenis; en zoo bij gelegenheid, te hooi en te gras, werd wel eens een gepasporteerde soldaat, een van elders als zwerveling aangekomen schoolmeester of avonturier, tegen enkele ponden sterling salaris en den kost als huisonderwijzer aangenomen. Een gedeelte van zijn taak bestond dan echter ook in het medeverrichten van wat boerenwerk, het vasttreden van de wol in de balen tegen den scheertijd enz. Als hij menigmaal met weinig onderscheiding behandeld werd, dan verdiende hij dikwijls ook niet beter. In de eerste tijden dat de Boeren zich in Transvaal vestigden en ook nóg in de noordelijke streken, kon men zelden een Boer aantreffen, die vlot kon lezen en schrijven en goed kon optellen en aftrekken, gezwegen nog vermenigvuldigen en deelen, en de kennis en ontwikkeling, die in den laatsten tijd in Zuid-Afrika door de geestelijkheid, door dorpspredikanten en vreemdelingen is gebracht, dateert slechts van de laatste dertig jaren en heeft zich nog geen baan gebroken tot de primitieve en afgelegen elementen van de bevolking.

Hoewel dit misschien voor enkelen overbodig is, willen wij hier toch duidelijkheidshalve bijvoegen, dat wij, bij het beschrijven van

de primitieve Boeren niet het oog hebben op de welvarende en beschaafde afstammelingen van de Hollanders en Hugenoten in de tegenwoordige Kaapkolonie en groote plaatsen, dorpen en steden van de Transvaal, maar op die geïsoleerd gebleven zeventiend-eeuwsche types van denzelfden stam, die de uitgestrekte en eenzame hoogvlakten van Zuid-Afrika bewonen. Dit volk heeft even weinig gelijkenis met de bewoners van het negentiend-eeuwsche en kosmopolitische Bovenland, als de bleekwangige winkelbediende, die u in een Londenschen winkel een el lint of fluweel uitmeet, met den forschen Bergschot, ofschoon hij misschien met dezen het Mac Gregor of Campbell-bloed in zijn aderen ronddraagt. Niet alleen de deugden, maar ook de gebreken en ondeugden van den een vormen een tegenstelling met die van den ander. Daar zijn honderdtallen beschaafde en ontwikkelde Engelsch-sprekende afstammelingen van de Hollanders en Hugenoten, die niet alleen geen spoor van de deugden en gebreken van den zuid-afrikaanschen Boer hebben, maar die ook nooit een kop koffie in een echt Boeren-huis gedronken of een nacht in een Boeren-hofstede hebben doorgebracht!

De kinderen groeiden op met groote achting voor den Bijbel, die op de kleine tafel lag, maar slechts zelden konden zij er waarlijk met verstand in *lezen*; de wetenschap, dat God de wereld schiep, dat Noach met de zijnen in een ark werden gered van den Zondvloed, dat den Joden werd bevolen de Kanaänieten te verdelgen en dat zij, de Boeren nu opnieuw, het uitverkoren volk zijn en Zuid-Afrika het Beloofde Land is, was hun genoeg, maar eenige *werkelijke* wetenschap bemachtigden zij niet en — laat ons dit ook dadelijk er bijvoegen — zij gevoelden ook in geen enkel opzicht de behoefte aan zoo iets. — De menschen leidden een eenvoudig natuurleven, dat geheel en al buiten zulke behoeften van een moderne beschaving omging. En nu moge dat leven van den afrikaanschen Boer, oppervlakkig beschouwd, leeg en eentonig toeschijnen, het is niet te ontkennen voor ieder, die er over heeft leeren oordeelen, dat het zijn geheel eigenaardige schoonheid en aantrekkelijkheid aanbiedt.

Is het niet een hoog genot, dat hij morgen na morgen bij het krieken van den dageraad reeds begint te leven, als de bewoner der groote steden, die op de societeit zijn partij kaart gespeeld of in den schouwburg zijn avond doorgebracht heeft, in zijn eersten zwaren slaap gedommeld is; dat hij dan de fijnste tinten en tonen over zijn heuvels ziet aanbreken — tinten en tonen, mooier en rijker dan van eenigen zonsondergang, dien wij in het

Westen kennen — terwijl de sterren langzamerhand aan den hemel verbleeken; dat hij, op de „stoep” van zijn huis staande, zijn morgenkoffie drinkend, zijn uitgestrekte omgeving zich ziet onthullen in het gulden morgenlicht? Is dat geen natuurgenoet van de edelste soort, als hij op lange rustige zomerdagen die, voor zoo weinige stedelingen weggelegde, „Ruhe des Daseins” geniet, het ongestoorde buitenleven met al zijn bekoorlijkheden van rustig grazend vee, mooie landschappen, een zeldzaam opwekkende reine lucht, bij afwezigheid van alle onnatuurlijke bijmengsels en prikkels geniet? Is daar geen groote bekoring in die avonden, als er leven en beweging in die geheele omgeving van de daags zoo stille boerenplaats komt, als de groote kudden schapen blatende naar huis komen, de koeien zich naar hunne kleine kalveren komen spoeden, die hun koppen tusschen de hekken door en over de poort der kraal heen steken; de Kaffers naar huis komen om te melken, de kinderen en de honden druk op het erf rondspelen en ten slotte de sterren één voor één aan den helderen blauwen hemel opkomen; terwijl er uit het Westen nog juist genoeg licht komt voor de huismoeders om haar zoomen te naaien, gezeten aan haar achterdeur? Is het geen heerlijkheid dat men hier, in deze kalme, stille omgeving, niets merkt van dat drijven en jachten en hijgen en zwoegen en zweeten en „worstelen” om het bestaan, waarvan het leven in de groote steden tegenwoordig aan elkaar hangt? Dat men zich met een niet overprikkeld zenuwgestel en met niet afgetobde hersens te slapen legt en men hier zelfs in den loop van lange jaren onbekend blijft met de verschijnselen van slapeloosheid of nachtmerrie? Hebben de mannen hier minder of ondegelijker vermaak, als zij hun jonge paarden dresseeren of schik hebben in de geboorte van een dozijn witneuzige kalveren, dan zij die hun tijd verdrijven met roulette te spelen te Monte Carlo en die er zich zenuwachtig meê maken om te besluiten op welk vakje zij hun inzet zullen plaatsen? Is per slot van rekening de Boer, die in zijn eigen wagen met zijn acht paarden er voor, door zijn eigen plaats heen rijdt met zijn vrouw en kinderen bij zich, niet gelukkiger en zelfs meer te benijden dan die door de „kultuur” aan alle zijden belikte wezens, die somtijds met een centenaarslast op de schouders en met een onbegrensde gelegenheid, ja noodzakelijkheid om alle vorderingen der moderne wetenschap en vindingrijkheid in toepassing te brengen om toch maar met zijns gelijken te kunnen „concurreren”, toch ten laatste zijn grootste ontspanning moet zoeken om op allerlei netjes afgebakende en beperkte wegen in

mooie, benauwde rijtuigjes en popperige bedienden om zich heen wat uit spelerijden te gaan?

Men vergeete toch nooit dat de intensiteit van het genot, van het geluk van den mensch, niet afhangt van de intensiteit der *prikkels*, maar van de gevoeligheid en ontvankelijkheid van de daarbij betrokken zenuwen.

Evenals een jongen een vroolijker dronk krijgt van zijn eerste glas wijn dan de dronkaard van zijn heele flesch en het kind meer geniet van zijn klein stuk lekkernij dan de lekkerbek en vraat van zijn uitgebreid diner, zoo heeft waarschijnlijk onze afrikaansche Boer, evenals andere menschen, die een eenvoudige en sober leven leiden, meer genot in zijn leven dan honderden menschen, die altijd naar nieuwe emoties en naar nieuwe prikkels hunkeren. De menschelijke ziel is een boog, die al te strak gespannen kan worden en dan haar veerkracht verliest en slap wordt. Een menschenleven is per slot van rekening een kleine beker gelijk: al wat men er buiten en boven een zekere maat in wil gieten, loopt er over en is onherroepelijk verloren.

In den loop van een langdurig leven geniet de man, die zijn ontspanning en fortuin zoekt aan de speeltafel of op de effectenbeurs en de dame, die op de jacht naar haar genot voortdurend tusschen schouwburg, danszaal en race- of jachtveld rondzwerft, bij lange na niet zooveel als de Boer — als hij zijn natuurleven leidt, 's morgens, met zijn kop koffie in de hand, over de onderdeur ligt te staren en den wonderschoonen morgen over zijn land ziet aanbreken; noch weet zij te waardeeren wat die eenvoudige Boerenvrouw geniet als deze, met haar kindje aan de borst, zit te genieten van de rust en kalmte en welvaart om zich heen. Van al deze dingen hebben de vermoeide en overprikkelde stedelingen geen begrip.

Nu zullen er wel zijn die beweren, dat onze lofspraak op het Boerenleven komt van de zijde en uit het standpunt van den meer beschaafde, wiens opmerkingsgave veel scherper is, wiens gevoelige zenuwen reageeren op de zwakste prikkels; dat de zuidafrikaansche Boer in werkelijkheid niet meer geeft om dien door ons zoo geroemden blauwen, helderen hemel boven zijn hoofd, dan wanneer die uit een stuk baai gemaakt was, dat boven hem was uitgestrekt; dat de mysteriën van die wenteling van wereldbollen om hem heen en die hij wel *moet* opmerken, of hij wil of niet, voor hem al niet meer belangrijks hebben dan het aansteken en uitblazen van eene kaars; dat het roode zand en de bruine steenen van de „kopjes” en het struikgewas van de Karoo, waar-

onder hij ten slotte nog rusten zal, geen andere beteekenis en waarde voor hem hebben dan als een bodem, waarop hij loopt, zijn huis opbouwt en aan zijn vee te eten geeft, en dat de natuur met hare zoo samengestelde en subtiële spraak toch niet tot het bewustzijn van den onontwikkelden Boer doordringt. Maar dat is niet waar.

Hij heeft geen taal tot zijn beschikking om weer uit te drukken, wat hij van de natuur leert, wat hij van haar opneemt; maar hij kent haar uitstekend. De moderne prulpoëet die bladzijden, soms boeken vol schrijft over de zee en den sterrenhemel; die het van schrik besterven zou, als hij maar één nacht met die zelfde sterren en zijn God, dien hij aanbidt, alleen gelaten werd en voor wien de zee alleen genietbaar is, als hij die op een eerbiedigen afstand kan beschouwen, met de noodige bediening om zich heen om zich het leven aangenaam en gemakkelijk te maken; niet hij verheugt zich als de nacht aanbreekt en hij zingt: „Daar rijst het tintlend starrenheir, En de aarde zwijgt verbaasd!” maar wel de opvolger van den oud-Chaldeeuschen herder, die naast zijn schapen kan gaan liggen en met het hoofd op een steen den loop der sterren daarboven gadeslaat en daarnaar afmeet waar hij zich bevindt en welke tijd van den nacht het is. Zoo ook zal men meer liefde voor de zee en kennis van hare geheimen vinden bij den zeeman als hij aan wal is, en die er naar verlangt, dat de nachtwind zijn wangen streelt, dan bij den man die aan het hoekje van den haard zijn verzen op „den oceaan” zit te dichten. En als de oude Boer u vertelt hoeveel jongen een stekelvarken tegelijk krijgt, welke vogel u den weg naar een honigraat wijst en hij den naam van alle planten en dieren, hunne levensgewoonten kent en u die meedeelt terwijl gij ze op uwen weg ontmoet, dan is het of gij de natuur op heeterdaad betrapt en haar eigen stem beluistert. Want het is toch waarlijk niet de nuffige jonge dame, zooals wij haar in onze groote steden en onder den invloed van al onze beschaving en overspanning kennen, die met kameniers, op hare wenken vliegende of met even geëxalteerde kennisjes bij zich, een hoogte opklimmende, uitweiden over die „schöne Aussicht”, het „beeldige of typische” van de natuur — het is veeleer de mensch, die op die Alpenhoogten stil en bedaard zijn dagtaak vervult en die zich ongelukkig zou voelen als ge er hem vandaan naamt — die het recht en de bevoegdheid heeft om als lofredenaar van die natuur op te treden. Evenals de man, die sonnetten op een vrouw dicht, boeken opdraagt aan haar als de heldin en het ideaal van zijn

leven, maar dit slechts doet in oogenblikkelijke zinsvervoering, doch diezelfde vrouw straks verwaarloost en aan haar lot overlaat, niet de rechte Jozef voor haar is, maar alleen hij, die hare hand stevig vastgrijpt en schouder aan schouder met haar alle moeilijkheden des levens doormaakt en volhardt, totdat de dood hen scheidt; zoo is het ook niet de mensch, die het vurigste lofdicht op de natuur schrijft, maar hij, die met de meeste toewijding aan hare borst ligt en in de toewijding gelukkig en tevreden is, die zich het meest één met haar gevoelt en er het best over oordeelen kan. Daar is wel niemand met scherpe opmerkingsgave bedeed, die eenigen tijd onder de Boeren geleefd heeft, die niet getroffen zou zijn door hun innigen samengroei met die omgeving. Zij zijn er gehecht aan, zij gevoelen wel degelijk zeer veel voor die Karoo-boschjes, voor die „kopjes” om hen heen, en zij hebben daar immers ook zoo dikwijls blijk van gegeven door hun leven onmiddellijk in de waagschaal te stellen als hun verblijf in die streken, waar zij zich eenmaal gevestigd hadden, in gevaar gebracht werd.

Eens aan de achterdeur van een boerenwoning staande en over een kleine vallei heen kijkend, die vol stond met mimosa-boomen in vollen bloei, terwijl een achtermiddag-zon daarop een prachtige goudschijn vallen liet, waren wij verbaasd over den indruk, dien dit natuurfereel op een gewone krachtige, vierkante Boerenvrouw maakte, die toevallig tegelijk met ons dit schouwspel genoot. Aanvankelijk meenden wij het juist te betreuren voor zulk een mensch die lezen noch schrijven kon, tot de minst beschaafde van hare soort behoorde, dat zij waarschijnlijk geen orgaan voor zulk een natuurgenoet had, toen wij tot onze stomme verbazing opmerkten, dat deze vrouw in tranen juist dat zeldzaam mooie natuurtooneel stond te bewonderen en eindelijk in verrukking uitriep: „Ach ja, het is een wonderschoon land, dat de Heer ons tot woonplaats heeft aangewezen. Als ik er weer eens goed naar kijk, dan voel ik iets in mijn keel, dan gevoel ik dat ik nooit ontevreden mag zijn, nooit boos en ontevreden op mijn kinderen en bedienden.” Waarschijnlijk is de hoogste en kostbaarste gave van den dichter, wien werkelijk macht over de taal gegeven is, dat hij de dichtelijke naturen, aan wie de gave der talen is onthouden, weet te stemmen en te bezielen. Een engelsch kolonist, een gewoon man, geen Boer, die gewoon was hard te werken voor zijn brood, die gedurende dertig jaren aan den oever van een kleinen stroom gewoond had en daar zijn land bebouwd en zijn vruchtboomen geplant had, werd op zestigjaren leeftijd door een ongeneeslijke

kwaal aangetast. Hij werd in een ossenwagen geplaatst om naar het naaste ziekenhuis vervoerd te worden en nu vergezelden zijn vrienden en naaste bureu hem een eindweegs. Toen de ossen met den wagen door het riviertje reden, dat hij zoovele malen, maar toen zoo gezond, was overgestoken en aan welks oevers hij een dertig jaren lang in geluk en tevredenheid gearbeid had, streek hij op eens met de vereelte handen over het gelaat en, tot verbazing van allen die hem toen vergezelden, in tranen uitbarstende, droeg hij in eens op roerende wijze het gedichtje van Tennyson „Farewell” voor, luidende:

„Flow down, cold rivulet, to the sea
Thy tribute wave deliver;
No more by thee my step shall be
For ever and for ever.”

en hij zei daarna vlot de vier coupletten van het gedicht na elkander op.

Dat had hij zeker van zijn kinderen gehoord, als zij zingende van school thuis kwamen.

Daar zijn zeker weinig meer noodlottige dwalingen door onze materieele en oppervlakkige beschaving in omloop gebracht dan de meening, dat alle zachtere en edelere aandoeningen der menschenziel vooral verbonden zijn met fijnheid en zachtheid van handen en gladheid van tong. Dat zou een treurig fatum zijn voor den minder met aardse goederen bedeelde, en een ongelukkige gedachte voor den dichter, wiens grootste voldoening het wezen moet dat hij zooveel menschen mogelijk door zijn edele opwallingen en visies troosten en stichten kan.

En vervolgens — indien het geluk van den mensch voor een groot deel gelegen is in de onbeperkte, vrije beschikking over zichzelf en in het absolute recht om op ieder oogenblik te doen, wat hem goed dunkt en goed is in zijn eigen oogen, zonder dat een ander hem daarin kan verhinderen of op lastige wijze controleert, dan behoort de eigenaar van een Afrikaanders hoeve tot de gelukkigste der stervelingen.

De constitutioneele vorst is aan alle kanten in zijn regeering, zijn doen en laten, door de bepalingen zijner grondwet gebonden en zelfs een despoot, hij moge dan over een wilden volksstam of, als de Czaar van Rusland, over een groot en slechts half beschaafd volk regeeren — moet zich ten allen tijde in acht nemen dat hij de machtigste zijner onderdanen en vooral zekere, bijv. de militaire groepen onder zijn volk, niet tegen zich in het harnas jaagt,

zoodat zij neiging zouden kunnen gaan voelen hem af te zetten.

En zelfs voor den gewonen burger in onze europeesche samenleving is het levenspad met zooveel voetangels en klemmen bezaaid en bestaat er een wetboek met zooveel kinderachtige artikelen: gij moet *dit* doen *zus en zoo* en gij *moogt* niet *dit* en *dat*, dat het voor velen dikwijls niet meer de moeite waard is om te leven, terwijl daarentegen de eigenaar eener zuid-afrikaansche boerenhoeve als een potentaat regeert, beschikt over land en over water, over dieren en plantenwereld, zelfs over menschen, zoover zijn oog reikt, zonder dat zich iemand daartegen verzet of zonder dat hij voor iemand behoeft te vreezen. Alexander Selkirk (Robinson Crusoë) was niet vrijer op zijn eiland, dan hij op zijn zuid-afrikaansche vlakte is, en als we den arend uitzonderen, die zijn nest bouwt op de onbereikbare punt van een rots en daar in absolute vrijheid met zijn wijfje en zijn jongen leeft kunnen we gerust zeggen, dat er geen levend wezen bestaat, met verstand begaafd, dat meer kan drinken uit den goddelijken beker van persoonlijke vrijheid en dat zich zoo eigenmachtig in zijn eigen sfeer bewegen kan.

